T. C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ *SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DEVLETLER HUKUKU BAĞLAMINDA HALEFİYET SORUNU (SSCB ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ITIR ALADAĞ

ANABİLİM DALI: ULUSLARARASI İLİŞKİLER
PROGRAMI: ULUSLARARASI İLİŞKİLER

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. SAMİR SALHA

KOCAELİ, 2006

T. C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DEVLETLER HUKUKU BAĞLAMINDA HALEFİYET SORUNU (SSCB ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ITIR ALADAĞ

ANABİLİM DALI: ULUSLARARASI İLİŞKİLER
PROGRAMI: ULUSLARARASI İLİŞKİLER

DANIŞMANI: PROF. DR. SAMİR SALHA

KOCAELİ, 2006

T. C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DEVLETLER HUKUKU BAĞLAMINDA HALEFİYET SORUNU (SSCB ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: ITIR ALADAĞ
Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Tarihi ve No: 14/02/2007-2007/04

Prof. Dr. Hasret ÇOMAK Prof. Dr. Samir SALHA Yrd. Doç. Efe ÇAMAN

KOCAELİ- 2006

SUNUŞ

Ülkelerin doğumu, ölümü ve halefiyet sorunlarının ortaya çıkışı her gün hatta her yıl bile karşılaşılacak olaylar değil. Yeni ülkelerin ortaya çıktığı bir dalgadan sonra genelde çok uzun bir süre herhangi bir devletin doğuşuna ya da ortadan kalkışına tanık olunmamaktadır. Bu uzun zaman aralıklarıyla ortaya çıkan devletsel doğum ya da ölümle ilgili olarak 19. yüzyılın başında Latin Amerika ülkelerinin bağımsız devletler olarak ortaya çıkışı, I. Dünya Savaşı'ndan sonra Doğu Avrupa ülkelerindeki hareketlenme, 1960'daki decolonisation dalgası ve 1990'larda SSCB ve Yugoslavya'nın dağılması örnek gösterilebilir. Yeni devlet oluşumlarına nende olan ve yukarıda örnekleri sıralanan her dalga kendi doğası içinde nevi şahsına münhasırdır. Bu tür olayların nadirliği, hepsinin farklı farklı politik şartlar ve çevrelerde ortaya çıkışı ve sebeplerinin de değişiklik arz etmesi dolayısı ile bunların, ayrı ayrı incelenmesi ve bunları inceleyen teorilerin de benzerlik göstermemsi normal karşılanmalıdır.

İşte tam da yukarıda belirtilen sebeplerden dolayı "halefiyet" konusu incelenmeye karar verilmiştir. SSCB örneği ise bunlar arasında dünya politikalarını en fazla etkileyeni olma özelliğinden ötürü seçilmiştir. Çalışmanın amacı, bugüne dek yapılan politik incelemeler sebebiyle hep biraz göz ardı edilen halefiyet sorununu aydınlatmak ve SSCB ile onun ardıllarının bu sorunu nasıl çözümlediğine ışık tutmaktadır.

"Devletler Hukuku Bağlamında Halefiyet Sorunu (SSCB Örneği)" konulu çalışmanın bu aşamaya gelmesi yaklaşık 1,5 yıl almıştır. Sürenin bu denli uzamasının nedeni konu hakkında Türk literatüründe basılı eserin oldukça az olması ve mevcut yabancı yayınlara ulaşmanın da ülkemizde sabır istemesidir. Yine de kaynak sıkıntısı çekildiği söylenemez.

Yazar, Kocaeli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaya başladığı günden beri kendisini devletler hukuku alanında çalışması için yüreklendiren ve bu alana yönlendiren Hocası, Uluslararası İlişkiler

Bölüm Başkanı ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Hasret ÇOMAK'a sonsuz teşekkür eder. Yazar, devletler hukukunun zevkli ama bir o kadar da karmaşık konularını anlayabilmesi için mesai harcayan, devletler hukukuna bir hukukçu gibi bakabilmesi amacıyla sabırla uğraşan, çalışmanın her satırına en az yazarın kendisi kadar titizlikle eğilen Tez Danışmanı Prof. Dr. Samir SALHA'ya şükranlarını sunar. Yazar, çalışma esnasında; yazarın bazen bunalmasına neden olan karanlıkta kalmış tüm şekilsel şartları aydınlatan; yazara başka dünyalardan bir dilmiş gibi gelen Rusça'dan çeviriler yaparak çalışmayı besleyen dostu ve iş arkadaşı Arş. Gör. Dilara MEHMETOĞLU'na minnettar. Onun gibi pozitif biriyle çalışmak dünyanın en büyük piyangolarından biri.

Son olara, yazar; annesi Prof. Dr. Zerrin ALADAĞ ve babası Öğr. Gör. Nuri ALADAĞ'a, anne ve babaya edilen hiçbir teşekkürün kâfi gelmeyeceğini bilse de, teşekkür etmek ister. Onlar olmasa bu çalışma olmazdı; uzun çalışma saatlerini katlanabilir kıldılar. Onlar olmasa yazar akademisyen olmazdı; daha okumayı yazmayı sökmemişken yazarın önünde kitapların ve bilimin büyülü dünyasını açtılar.

Kocaeli, Aralık 2006 Itır ALADAĞ

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ I

İÇİNDEKİLER III

ÖZET VI

ABSTRACT VII

KISALTMALAR VIII

TERİMLER SÖZLÜĞÜ IX

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

HALEFİYET 5

I- Halefiyetin Tanımı 5

II- Halefiyet Teorileri 13

A- Evrensel Halefiyet Teorisi 13

B- Negatif Halefiyet Teorisi 14

C- Modern Devlet Halefiyet Teorisi 15

D- Diğer Halefiyet Teorileri 18

III- Devletler Hukukunda Halefiyet Sorununu Düzenlemek Üzere Akdedilen Sözleşmeler 20

A- 1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi 20

1- Viyana Konferansı 20

2- Genel Olarak 1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi 22

3- 1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi'nin Uygulanması 24

3a- 1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi'nin Zaman ve Konu Bakımından Uygulanması 24
3b- 1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi'nin Uygulandığı Antlaşmalar ve Bunlara Konabilecek Çekinceler 27
4- 1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi'nde Koruma Altına Alınan Kavramlar 28
4a- Sınırlar 28
4b- III. Devletler Lehine Yaratılmış Haklar 34
4c- Doğal Kaynaklar 35
5- 1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi'nin Halefiyet Sorununa Getirdiği Düzenlemeler 36
5a- Yeni Bağımsız Devlet 36
5b- İki ya da Daha Çok Devletin Birleşmesiyle Oluşan Yeni Devlet 40
5c- Bir Devletin Parçalanması Sonucu Ortaya Çıkan İki ya da Daha Çok Devlet 42
5d- Bir Ülke Parçasının Başka Bir Devlete Katılmasıyla Ortaya Çıkan Devlet 43
6- 1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi'nin Uyuşmazlıklar Hakkındaki Düzenlemeleri 44
B- 1983 Viyana Devletlerin Devlet Malları, Arşivleri ve Borçlarına Ardıl Olma Sözleşmesi 48
1- Devlet Malları 49
2- Devlet Borçları 53
3- Devlet Arşivleri 55

İKİNCİ BÖLÜM
SOVYETLER BİRLİĞİ'NİN DAĞILMASI ve HALEFİYET SORUNU 58
I- SSCB'nin Dağılması 58
A- Çözülmeye Giden Süreç 58
B- Çözülmenin Sebepleri 61
C- Dağılmanın Sonuçları ve Halefiyet Sorunları 68
II- SSCB'nin Dağılmasının Ardından Antlaşmalara Halef Olma Sorunu 74
A- Baltık Cumhuriyetleri 78
B- Bağımsız Devletler Topluluğu 80
C- Rusya Federasyonu 83
III- SSCB'nin Dağılmasının Ardından Devlet Malları, Arşivleri ve Borçlarına Halef Olma Sorunu 87
SONUÇ 94
EKLER 98
- 1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi
Vienna Convention on Succession of States in Respect of Treaties, 1978 99
- 1983 Viyana Devletlerin devlet Malları, Arşivleri ve Borçlarına Ardıl Olma Sözleşmesi
Vienna Convention on Succession of States in Respect of State Property, Archives and Debts, 1983 135
- Bağımsız Devletler Topluluğu Şartı
Charter of the Commonwealth of Independent States 162
YARARLANILAN KAYNAKLAR 176
- Kitaplar 176
- Makaleler 180
- Web Adresleri 183

ÖZET

Sovyetler Birliği'nin dağılması pek çok sosyal, ekonomik ve politik açmazın yanında önemli bir devletler hukuku sorunu olan halefiyet vakalarını da beraberinde getirmiştir. Artıları ya da eksileri ile Sovyet mirasının nasıl paylaşılacağı büyük bir soru işaretiydi. Öyle ki Sovyet sisteminde, bu sistemden sıkılmış olanlar var olduğu gibi, geleneği devam ettirmek isteyenler de mevcuttu. Bu iki uç görüşteki devletler ve nispeten ılımlılar arasında SSCB'nin borçlarının ve mallarının paylaştırılması esnasında; selef devletin dağılması ile ortaya çıkan yeni devletlerin ağır borç yükü altında ezilmemesi gerekliliği kadar; işbu devletlere egemenlikleri için elzem olan finansal desteğin de sağlanması gözetilmeliydi. Ayrıca devlet halefiyetinde neredeyse en hayati sorunu oluşturan "sınırların çizilmesi ve toprak paylaşımı", SSCB'nin dağılmasının ardından bölgede oluşan güç boşluğunda yeni bağımsızlığına kavuşmuş devletleri tehlikeye atmayacak şekilde halledilmeliydi.

Sovyetlerin ardından oluşan bu nispeten "belirsiz" durum, aslında devletlerarası kamuoyu için de rahatsızlık verici idi. SSCB'den alacaklı olan devletler karşılarında bir muhatap bulmak istiyorlardı. Komşuları, zaten "gergin" bir coğrafyada yaşarken yeni bir kaosla karşılaşmak istemiyor, sınırların bir an önce belirlenmesini istiyorlardı. Bir diğer büyük sorun ise SSCB zamanında yapılmış antlaşmaların akıbeti ve bu antlaşmalarla kimin muhatap alınacağı idi. Kısmen "halledilebilir" görülen ekonomik- ticari antlaşmaların yanı sıra, güvenlik- savunma antlaşmaları da mevcuttu. Bu antlaşmaların olası sonuçları, devletlerarası güvenlik açısından hayati önem taşımaktaydı.

Bu çalışmada; halefiyet sorunu, SSCB ve onun mirasçılarının oluşturduğu örnekle somutlaştırılarak, devletler hukukunda önem teşkil eden parametreler açısından irdelenmeye ve objektif olarak ortaya konulmaya çalışılmıştır.

ABSTRACT

In addition to several social, economic and politic impasses, USSR's dissolution bringed succession case which is a very important and complex international law problem. It was a huge question mark how to share Soviet heritage. Such that, in Soviet system, there were some who got bored of this system and ones who would like to preserve the tradition. While sharing USSR's debts and properties between these two kinds of extreme thinking states and comparatively moderates, two points had to be considered carefully. First, new states that emerged after predecessor state's dissolution had to be prevented from being put upon heavy debts; and second, the financial support which was vital for their sovereignty had to be provided. Besides, when it comes to state succession there were two other vital problems too; "defining borders" and "land sharing". These two had to be handled without endangering newly independent states after Soviet dissolution.

This comparatively uncertain situation that occurred after USSR was inconvenient for international community, too. USSR's creditors wished to see a collocutor. On the other hand, neighbours didn't like to be drifted through a chaos in this already "nervous" geography. They were waiting borders to be defined as quickly as possible. Another huge trouble was USSR's treaties fate and about these treaties who would be the collocutor. There were economic- trading treaties, as well as security- defence treaties, which partially seemed to be handled easily. These second kind of treaties' potential outcomes were vital for international security.

In this practice, the author tried to examine succession problem, by embodying it with USSR and its inheritors' example, in terms of international law's important parameters.

KISALTMALAR

- **AB** : Avrupa Birliği
- **ABD** : Amerika Birleşik Devletleri
- **AKKA** : Avrupa Konvansiyonel Silahlı Kuvvetler Antlaşması
- **AGİK** : Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı
- **AGİT** : Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
- **BDT** : Bağımsız Devletler Topluluğu
- **BM** : Birleşmiş Milletler
- **NATO** : North Atlantic Treaty Organisation
- **RF** : Rusya Federasyonu
- **RSFSC** : Rusya Sovyet Federal Sosyalist Cumhuriyeti
- **SBKP** : Sovyetler Birliği Komünist Partisi
- **SSCB** : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
- **UAD** : Uluslararası Adalet Divanı
- **USAD** : Uluslararası Sürekli Adalet Divanı

TERİMLER SÖZLÜĞÜ

- **Ad hoc** : Belirli bir zaman ve/ veya konuyla sınırlı
- **Aynî antlaşma** : Bir devletin kendi ülke toprağı üzerinde kullandığı tam ve mutlak haklar
- **De facto** : Genelde bir devlet ya da hükümetin tanınması ile ilgili olarak; fiilen
- **De jure** : Genelde bir devlet ya da hükümetin tanınması ile ilgili olarak; hukuken
- **Decolonisation** : Sömürge imparatorluklarının çözülmesi ile sömürge düzeninin sona ermesi, ulus devletlerin ortaya çıkması
- **Dispositive antlaşma** : Tasarruf yetkisi antlaşması; bir devletin egemen olduğu topraklar üzerindeki hak ve yükümlülüklerini doğrudan doğruya etkileyen ya da bunları tartışma konusu yapan antlaşma
- **Ipso facto** : Fiilen
- **Ipso jure** : Hukuken
- **İrtifak hakkı** : Bir devletin ülkesi üzerinde diğer bir devletin belirli konularda lehte kullanım hakkı
- **Jus cogens** : Buyruk kural
- **Külli halefiyet** : Tüm haklar ve yükümlülüklere halef olma
- **Lex loci rei sitae** : Malların bulunduğu yerin hukuku geçerlidir
- **Müktesep hak** : Kazanılmış hak
- **Müteselsil sorumluluk** : Bir alacağın birden fazla sorumlusu olması durumu
- **Pacta sund servanda** : Ahde vefa; şartlar ne olursa olsun antlaşmaya sadakat
- **Rebuc sic statisbus** : Koşullar değiştiği takdirde; bir antlaşmanın yapılışı sırasında var olan ve antlaşmayı etkileyen koşullarda

değişiklik olması halinde, taraflar bu antlaşmaya son verme ya da uygulamayı durdurma hakkına sahiptir.

- **Res inter alios acta** **:** Bir antlaşmanın yalnız taraf olanlar arasında hüküm ifade etmesi
- **Restitutio ad integrum** **:** İlk duruma geri dönme
- **Self- determination** **:** Kendi kaderini tayin; kendisini diğerlerinden farklı ve ayrı kabul eden insan topluluklarının içinde yer alacakları devleti ve hükümet biçimini belirleyebilmeleri
- **Tabula rasa** **:** Temiz sayfa
- **Uti possedetis** **:** Savaş sonrasında taraflar arasındaki statünün belirlenmesi; aksi öngörülmüyorsa, savaş sonrasında taraflar arasındaki şartlar ve durum aynen korunması ve savaş öncesi sınıra da geri dönülmesi

GİRİŞ

En basit tanımıyla "bir ülke toprağı üzerinde egemenliğin bir erkten diğerine geçmesi" olan halefiyet, kavram olarak aslında insanların devlet niteliği taşıyan siyasal topluluklar kurmaya başladıkları zamanlar kadar eskidir. Ancak devletler hukuku literatürüne girişi biraz gecikmeli olmuştur. Devletler hukukunun her alanında olduğu gibi yine "daha" egemen devletlerinin etkisiyle gündeme alınan halefiyet kavramı, popülaritesini gezegenimizi I. Dünya Savaşı'na sürükleyen ulusçuluk hareketlerine borçludur. 1900'lü yılların hemen başında sömürge imparatorluklarının çözülmeye başlaması, büyük ve o zaman içinden çıkılmaz gibi görünen bir takım sorunları da beraberinde getirmiştir. Yeni yeni ortaya çıkan bu devletlerin sorumlulukları ne olacaktır? Bunlara hangi haklar ne derecede tanınacaktır? O güne kadar cevapları hiç düşünülmemiş bu sorular II. Dünya Savaşı ile daha da artmıştır. Zira söz konusu olan sadece sömürgelikten kurtulup sıfırdan ortaya çıkan yeni bağımsız devletler değildi. Avrupa'nın kendi içinde de parçalanmalar veya birleşmeler olmaktaydı. Sıklıkla da bir ülke toprağının iki ülke arasında el değiştirmesi görülmekteydi. II. Dünya Savaşı'ndan sonra; Dünya, Soğuk Savaş'ta NATO ve Varşova Paktı olarak ayrıldığında da, bu kez birleşmeler baş göstermekteydi. Berlin Duvarı yıkılıp SSCB ömrünü tamamladığında ise ayrılmalar dünya gündemine oturmuştur. Bu çalışma da Soğuk Savaş döneminin bitişini ilan eden SSCB'nin dağılması ile ortaya çıkan halefiyet sorunları devletler hukuku açısından incelenmeye çalışılmıştır

Devletler hukukunda halefiyet neden önemlidir? Şüphesiz bu soruya verecek onlarca mantıklı teorik cevap bulunabilir. Ancak pratikte halef- selef durumu, belki de bu ikisi için olduğundan daha çok, üçüncü devletler için önemlidir. Selefin antlaşmalarının akıbeti ne olacaktır? Seleften alacaklı bir devlet, eğer selef tamamen ortadan kalkmışsa, bu alacağını alabilecek midir? Halefiyet konusunun inceleme alanına giren antlaşmalar, borçlar, mallar, arşivler, iç örgütlenme ve gerçek kişilerin hakları gibi başlıklardan özellikle ilk ikisi, üçüncü devletleri birebir ilgilendirdiği için daha da önem arz etmektedir. Halefiyet rejimini düzenleyen kurallar bütününe olan ihtiyaç kaçınılmazdır. 1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma ve 1983 Viyana Devletlerin Devlet Borçlarına, Arşivlerine ve Mallarına Ardıl Olma Sözleşmeleri bu ihtiyacın birer ürünüdür. BM, devletler hukukunun bu alandaki

boşluğunu görmüş ve kaçınılmaz olarak Uluslararası Hukuk Komisyonu'ndan bu Sözleşmelerle sonuçlanacak olan çalışmalara başlamasını istemiştir.

Devlet halefiyetini inceleyen iki sözleşme, mevcut devletlerarası hukuk kurallarından daha çok teamül hukukundan feyz almış ve söz konusu sözleşmeleri oluşturan maddeler de buna göre hazırlanmıştır. Bu sözleşmelerin ilk adımının atıldığı, BM Genel Kurulu'nun VI. Oturumu'nda pek çok devletin temsilcilerinin de desteklediği üzere, devlet halefiyeti hakkında Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun taslak maddeler üzerinde çalışması önerilmiştir. Daha sonra bu taslak, hakkında genel bir doktrin geliştirilmemiş, devletsel uygulamalara rastlanmamış, birbiriyle tutarlı örnekleri bulunmayan ve gelenek hukukunun da daha tam olarak yerleşmediği böyle bir sahada kanunlaştırma görevinin oldukça zor olduğuna işaret edilerek, "dikkat çekici" bulunmuştur. Taslakların yapıldığı zamnların şartları dikkate alınarak her iki sözleşmede de özellikle ve daha yoğun bir biçimde decolonisation sonucu ortaya çıkan devlet halefiyeti üzerine yoğunlaşılmıştır.

Her iki sözleşmenin de "devletlerarası ilişkiler ve sınırlardaki sorumluluk açısından bir devletin diğeri ile yer değiştirmesi" olarak tanımladığı devlet halefiyeti, her zaman, politik olarak yüksek duyarlılıktaki bölgelerde ortaya çıkmaktadır. Söz konusu yüksek poltik duyarlılığın bir sonucu olarak da menfaat çatışmaları devlet halefiyeti sürecindeki karar alıcıları ve bunların kararlarını etkilemektedir. Genel şartlardaki bu menfaat çatışması, devlet halefiyeti alanındaki iki uç doktrine de yansımıştır.

Bu iki uç teoriden biri olan Evrensel Halefiyet Teorisine göre, haklar ve yükümlülükler bir egemenlikten diğerine değişiklik ve istisna olmaksızın ipso jure geçer. Devletlerarası uygulamayla hiç de örtüşmeyen bu teoriye tepki olarak geliştirlen bir başka uç doktrine, Negatif Halefiyet Teorisi'ne göre ise, ortadan kalkmış bir devletin malları ve borçları da artık mevzu bahis değildir; alacaklılar borçluyu kaybetmiştir.

Görüldüğü gibi halefiyeti inceleyen teorilerden sadece ikisi örneklenmesi rağmen burada bile iki uç görüş mevcuttur. Halefiyet konusunda teoride bir bütünlük olmadığı gibi, teamül hukukunda da yoktur. SSCB'nin dağıldığı dönemde, halefiyet sorunlarına ortak bir yaklaşım getirmek amacıyla yazılmış olan 1978

Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi ve 1983 Viyana Devletlerin Devlet Borçları, Arşivleri ve Mallarına Ardıl Olma Sözleşmesi henüz yürülüğe girmemişti. Bu noktada, ilk bakışta, SSCB'nin ardıllarını büyük sorunlar bekliyor gibi görünmekteydi.

Yerleşmiş bir yapılagelişin bulunmadığı ve yazılı kuralların da henüz yürürlüğe girmediği böyle bir ortamda SSCB'nin ardılları için sorunlar ancak uzlaşma ile çözülebilir görünmekteydi. Ancak müzakere ve uzlaşma ile malların akıbetini çözseler dahi, yeni bağımsız cumhuriyetlerin herhangi bir borç ödeyecek hali yoktu. Dahası Baltık Cumhuriyetleri kendilerini hemen, halef olma çemberinin dışına atmıştı. Baltık Cumhuriyetleri'nin bu tutumu, "restitutio ad integrum" prensibini uygulamak istedikleri için, III. devletler bakımından da tehdit oluşturuyordu. Diğer yandan Rusya Federasyonu'nun Sovyet mirasına topyekün talep olmak amacıyla ilan ettiği devam eden devlet statüsü dünya kamuoyunda hemen kabul görmüşse de; Ukrayna, Gürcistan ve Özbekistan tarafından pek çok haklı nedenle tepkiyle karşılanmıştır. Dünyanın bu jeopolitik açıdan her zaman önemli ve devletlerarası politikaları yüksek oranda etkileyen coğrafyası 1991 yılını pek çok soru işareti ile kapatmış ve 1992'yi de sorunlarla boğuşarak açmıştır.

Çalışmada "uluslararası hukuk" yerine "devletler hukuku" terimini kullanmaya özellikle dikkat edilmiştir. Zira "halefiyet" neredeyse tümüyle sadece ve sadece devletleri ilgilendiren bir olgudur. Devletler ile diğer devletler arasındaki ilişkileri düzenlemeyi amaç edinmiştir. Zaten devletler hukuku literatürüne "halefiyet" kavramını resmen sokan 1978 ve 1983 Sözleşmeleri de devlet odaklı konvansiyonlardır. Sözleşmelerde devletler hukukunun diğer aktörleri halefiyet kurumunun birer muhatabı olarak anılmamaktadırlar. Halefiyeti hayata geçiren somut olaylar da bu sayılanları doğrulamaktadır. Bu sebeple halefiyetin yalnızca devletleri ve devletlerarası bir örgüt çerçevesinde dahi olsa yine diğer devletleri ilgilendirdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Anılan saptamalar doğrultusunda, "halefiyet" konulu bir çalışmada "devletler hukuku" terimin kullanılmasının daha doğru olacağına kanaat getirilmiştir.

"Devletler Hukuku Bağlamında Halefiyet Sorunu (SSCB Örneği)" konulu bu çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci Bölümde, halefiyet kavramı teorik olarak incelenmiştir. Bu doğrultuda halefiyet kavramının tanımı yapılmış ve

halefiyet teorileri tanıtılmıştır. Ardından, halefiyet kavramını devletler hukuku literatürüne resmen sokan Sözleşmeler irdelenmiştir. Antlaşmaların devletler hukukundaki önemi göz önüne alınarak 1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi özellikle daha ayrıntılı bir incelemeye tabii tutulmuştur. İkinci Bölümde ise; SSCB'nin dağılması, halefiyet açısından, bir örnek olay olarak incelenmiştir. Bu bölümde SSCB'yi çözülmeye götüren süreç ve sebepler anlatıldıktan sonra, söz konusu ülkenin hukukî mirasının ne olduğu araştırılmıştır. Bu noktada SSCB'nin dağılmasından sonra ortaya çıkan devletler üç gruba ayrılmıştır; Baltık Cumhuriyetleri, BDT üyeleri ve Rusya Federasyonu. Bu ayrım yapılırken bu devletlerin halefiyet sistemindeki benzerlikleri göz önünde tutulmuş ve tasnif ona göre yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

HALEFİYET

I- Halefiyetin Tanımı

Devletler hukuku terimi olarak halefiyet (ardıllık- succession), "devletlerarası alanda farklı bir devlet oluşumunun ortaya çıkması ile eski devletteki taşınmaz malların, devlet arşivleri ve borçlarının, edinilmiş hakların, iç hukuk düzenlemelerinin, vatandaşlık ve haksız eylemlerin yeni devlete olan etkisi"[1] anlamında kullanılmaktadır. Bir özel hukuk terimi olarak da kullanılan halefiyet, en basit anlamıyla ki aslında bu anlam pek çok yönler bakımından eksiktir, bir devletin ölümü karşısında, o devletin mirasçısı olan diğer devlet (ya da devletlerin) hak ve yükümlülükleri olarak da adlandırılabilir.

Bir devletin ülkesinde ya da ülkesinin bir parçası üzerinde egemenlik değişiklikleri olabilir. Bu durum değişik şekillerde görülebilir; bir devletin parçalanması neticesinde bu parçalanmadan yeni devletler doğabilir, bir devletin ülkesinin bir parçası ya da tümü başka bir devlet egemenliği altına girebilir, iki veya daha fazla devlet birleşebilir ve yeni bir devlet meydana gelebilir. Bütün bu durumların, devletlerarası antlaşmaları, devlet borçları, devlet malları ve arşivlerini ne şekilde etkileyebileceği sorun oluşturmaktadır. Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra decolonisation süreciyle yeni bağımsız devletlerin ortaya çıkması ile devletler hukukunda devlet halefiyeti denilen kavram yeniden güncelleşmiştir.

Aslında en eski haliyle bir özel hukuk konusu olan halefiyet, çıkış noktasını "devletin ölümü" mantığından almaktadır. Bir insanın ölümü ardından varislerine haklar ve yükümlülükler miras kalması durumu gibi, devletlerin de bir ya da birden fazla mirasçısı olabilir. İşte kaba hatlarıyla bu konu halefiyet sorununu teşkil etmektedir.

[1] Faruk Sönmezoğlu ve Diğerleri, **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü,** İkinci Basım, İstanbul: Der Yayınları, s. 34.

Devletler hukukuna "halefiyet" kavramı Roma Özel Hukuku'ndan Grotius tarafından aktarılmıştır[2]. Grotius döneminde daha çok savaşlar ve ilhak yoluyla bir devletin ortadan kalkması ile yerine başka bir devletin egemenliği ele geçirmesi durumu görülmekte idi. Bu yüzden Grotius, bir devletin yok olması halini Roma Özel Hukukundaki şahsın ölümü durumuna benzetmekte olup devletin ortadan kalkması yerine başka bir devletin egemenliğinin kurulması durumunu, devletin halef olması olarak düşünmektedir.

Devletler hukukunda devleti kuran üç unsurun yani toprak, halk ve hükümetin değişimi söz konusudur. Hükümeti etkileyen değişiklikler devletin, devletlerarası koşullarına hiçbir etkide bulunmamaktadır. Devlet, anayasal yapısında oluşan değişimlere rağmen varlığını korumaktadır. Devletin temelini oluşturan unsurlardan halktaki değişim de, devlet varlığını etkilememektedir. Halktaki nüfus artış ya da azalışı göç ya da yurttaşlığa alınma yoluyla olmaktadır. Halktaki değişim, devletin devletlerarası alanda varlığını ortadan kaldırmadığı için kavram kargaşası yaratmamakta, bir sorun oluşturmamaktadır. Devletin ülkesinde meydana gelen değişim ise devletin egemenliğini de etkilemektedir. Bir devletin ülkesi üzerinde egemenliğin son bularak egemenliğin başka bir devlet tarafından kullanılması durumuna ilişkin olarak halefiyet terimi kullanılmaktadır. Devletler hukukunda halefiyet kavramı medeni hukukta yer alan halefiyet kavramından farklı anlama gelmektedir.

Prof. Dr. İzzettin Doğan, "Devletin Milletlerarası Andlaşmalardan Doğan Hak ve Borçlarına Halefiyeti Sorunu" başlıklı doktora tezinde miras hukukundaki halefiyet kavramı ile devletler hukukunda uygulanan halefiyet kavramı arasındaki farkı detaylı olarak belirtmekte, hatta pozitivistlerin teorisine göre miras hukukundaki halefiyet kavramının devletler hukukuna kıyasının dahi mümkün olmadığını iddia etmektedir[3]. Doğan, " Miras hukukundaki halefiyetten söz edebilmek için kişinin ölümünün gerektiğini, oysa canlı organizma olmayan tüzel kişinin ölümünden söz eden yazarın neredeyse olmadığını, devletin ölümünden değil olsa olsa egemenliğinin icra alanının başka devletler lehine

[2] Okon Udokang, **Succession of New States to International Treaties**, New York: Oceana Publications, 1972, s. 102.
[3] İzzettin Doğan, **Devletin Milletlerarası Andlaşmalardan Doğan Hak ve Borçlara Halefiyeti Sorunu**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1972, s. 10.

daraltılmasından veya ülkenin başka bir icra alanı haline gelmesinden söz açmak lazım geldiğini" söylemektedir[4].

Miras hukukunda halefiyet, kişinin ölümüyle, kanunun tanıdığı yetkiye dayanarak "ipso jure" geçer. Ancak devletler hukukunda halef devlet ya da devletler, selef devletin egemenliğinin sona erme şeklini tayin edebilirler. Miras hukukunda halefiyet, külli halefiyet olup hak ve yükümlülüklerin parçalanması mümkün değildir. Devletler hukukunda ise bir devletin, diğer bir devletin sadece bir kısmını işgal ve iktisap etmesi söz konusu olabildiğinden kayba uğrayan devletin yaşaması mümkündür.

Bir devlet, ülkesi üzerinde egemenliğinin sona ermesi ile devletler hukuku sahnesinden çekilmektedir. Aynı ülke üzerinde ortaya çıkan yeni egemen devletin devletlerarası hak ve yükümlülükleri açısından selef devletin devamı sayılıp, onun yükümlülüklerini hukuken üstlenmesi gerekecek midir? Sorunu klasik yazarlar Roma Hukuku'ndaki miras kavramını kıyas yoluyla uygulamak suretiyle çözümlemişlerdir. Bu nedenle devletler hukukunda devletin ölümünü, devletin varlığının sona ermesi şeklinde değerlendirmek gerekir.

Nitekim miras hukukundaki halefiyet kavramı ile devletler hukukundaki halefiyet kavramı arasındaki fark; miras hukukunda halefiyet konusu olan hak ve borçların külli (bölünmeden, bütün) olarak gerçek kişilere geçmesi, hak ve borçların zorlama yetkisi bulunan egemen gücün tayin ettiği kanundan doğan zorunluluk gereği doğrudan halef olan gerçek kişiye/ kişilere intikal etmesidir. Devletler hukukundaki halefiyette ise; bir devletin ülkesinin bir kısmında egemenliğini kaybetmesi mümkündür. Egemenliği kaybedilen bu bölgede yeni kurulan devlet selef devletin tüm hak ve yükümlülüklerinden sorumlu tutulamayacaktır. Çünkü aynı düzeyde eşit egemen devletler arasında henüz zorlama gücü olan bir kuvvet bulunmamaktadır. Ayrıca ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı nedeni ile de bağımsız halef devletlerin selef devletin imzalamış olduğu antlaşmadan doğan hak ve yükümlülüklere hukuken bağlı olması da düşünülemez.

[4] Doğan**,** a. g. e., s. 10.

Devletler hukukundaki halefiyet kavramının, miras hukukundaki halefiyet kavramından oldukça farklı anlamlar taşıdığı, devletlerarası teamülî uygulama ve yargı organlarının pratiği ile ortaya çıkmaktadır. Yeni bağımsız olan halef devlet bu niteliğinden dolayı selef devletin akdettiği antlaşmalardan doğan hak ve yükümlülükleri yüklenmek mecburiyetini hissetmemiştir. Fakat uygulamada halef devletlerin sıkça selef devlet hak ve yükümlülüklerini üstlendikleri görülmüştür. Bu konuda doktrinde; halef devletin, özellikle belirli bir toprak parçası üzerinde sürekli olmak maksadıyla kurulan dispositive antlaşmalardan doğan hak ve borçlara bağlı olması gerektiği hususu ileri sürülmektedir.

Bir devletin ülkesi üzerinde egemenliğini eline alan halef devletin, selef devletin yaptığı antlaşmalardan yükümlendiği hak ve borçlarla yükümlü olup olamayacağı doktrinsel çalışmalarda ele alınmıştır. Devletler hukuku alanında zorlayıcı güç olmaması ve devletler hukukunun egemenlikleri elinde tutan devletlerin hâkimiyetinde oluşması, bu konuda genel bir kural mevcut olmaması durumunu da beraberinde getirmektedir. Doktrinde, devletlerarası teamül dikkate alınarak genel kural ortaya çıkarmaya çalışılmaktadır. Bu konuda yapılan önemli çalışmalardan biri, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu talimatıyla kurulan "Uluslararası Hukuk Komisyonu" tarafından devletlerin halef olması konusunda hazırlanan 1978 ve 1983 tarihli iki konvansiyondur. Daha sonra Türk Literatürü'ne "1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi" ve "1983 Viyana Devletlerin Devlet Malları, Arşivleri ve Borçlarına Ardıl Olma Sözleşmesi" olarak geçecek bu iki konvansiyondan, tam da bu sebeple, çalışmanın ilerleyen bölümlerinde "konvansiyon" yerine "sözleşme" olarak bahsedilecektir.

Türk Doktrini'nde Prof. Dr. Edip Çelik, devletlerin halefiyetinin tanımını yapmamış ancak, bir devletin ülkesi üzerinde egemenliğin el değiştirmesinin hangi şekillerde olabileceğini şema ile göstermiştir. Çelik'e göre bir ülke üzerinde kullanılan yetkilerin el değiştirmesi olasılıkları göz önünde bulundurulduğu zaman, bu konuda şöyle bir şema ile karşılaşılır;

1) Bir devlet yetki alanını başka devlet zararına genişletir. Bu da iki şekilde olabilir.

a- Bir devletin ülkesinin tümü ya da bir parçası elinden çıkar ve bir başka devletin ulusal sınırları içine alınır. Ülkenin tümü üzerinde

yetkilerin el değiştirmesi, yetkilerini yitiren devletin ortadan kalkması sonucunu doğurur.

b- Bir devlet ülkesinin tümü ya da bir parçası iki ya da daha çok devlet arasında bölünür. Ülkenin tümü bölünen devlet ortadan kalkar.

2) Bir devletin ülkesinin bir parçası üzerinde yeni bir bağımsız devlet kurulur.

3) Sömürge, manda, vesayet ve himaye yönetimi altındaki ülkelerde dekolonizasyon sonucu yeni bağımsız devletler kurulur.

4) İki ya da daha çok devletin birleşmeleri sonucu, bunların ülkelerinin tümü üzerinde yetkiler el ve nitelik değiştirir.

5) Birleşik ya da federasyon biçiminde birleşmiş devletlerden biri ayrılır ya da bu birleşmenin tümden dağılması, çözülmesi halinde ayrılan ülkelerden her biri üzerindeki yetkiler el ve nitelik değiştirir[5].

Aynı zamanda Çelik, egemenliğin el değiştirmesi yerine "kullanılan yetkilerin el değiştirmesi", "yetki alanlarının bir başka devlet zararına genişletilmesi gibi "yetki" ve "yetki alanı" terimlerini kullanmaktadır[6]. Devletin kullandığı yetki, egemenliğin bir unsurunu teşkil etmektedir. Devletin var olma unsurlarından birisi devletlerarası ilişkilerde serbestçe antlaşma yapma yetkisinin bulunmasıdır. Bu husus devlet egemenliğinin devletler hukuku alanındaki tezahürüdür. Uluslararası Adalet Divanı'nın ifade ettiği gibi "devletlerarası antlaşma yapma yetkisi" (treaty making power) egemenliğin bir unsurunu teşkil etmektedir[7]. Bu nedenle halef devlet kavramını tanımlarken "egemenlik" yerine "yetki" teriminin kullanılması doğru değildir. Bununla birlikte Sir Humphrey Waldock da, Uluslararası Hukuk Komisyonu Özel Raportörü olarak raporunda halefiyet tanımını saptarken "'yetki" terimini kullanmıştır. Yetki terimini, halefiyet tanımının vesayet veya himaye altındaki devletlerde egemenliğin el değiştirmesi yoluyla üçüncü devletin halef olması durumunu da içermesi nedeniyle kullanmaktadır.

[5] Edip F. Çelik, **Milletlerarası Hukuk**, II. Cilt, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1982, s. 272.
[6] Çelik, a. g. e., s. 267.
[7] Doğan, a. g. e., s. 16.

Antlaşmalar konusunda devletlerin ve hükümetlerin halefiyeti konusunda Özel Raportör olan Waldock, BM Uluslararası Hukuk Komisyonu'na verdiği ilk raporda devlet halefiyetini "bir devletin ülkesine ilişkin antlaşmaların akdedilmesi yetkisine sahip olmanın el değiştirmesi" olarak tarif etmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi, Waldock da "egemenlik" yerine "yetki" terimini kullanmıştır. Bu sayede Rapor hazırlandığı zaman sayıları oldukça fazla olan manda (mandates), himaye altında (protectorates) ve vesayet altında (trusteeship) olan devletleri, himaye altında tutan ya da vesayet altında tutan devletlerin değişmesi durumunda ortaya çıkan halefiyet şekillerinin de halefiyet tanımı kapsamı altına alabileceğini göstermek istemiştir[8]. Ancak, Uluslararası Hukuk Komisyonu'nda yapılan görüşmelerde askeri işgalden kaynaklanan halefiyet durumlarının Sözleşme kapsamındaki halefiyet tanımının içerisine girmemesi amacıyla "egemenlik" teriminin kullanılmasının daha doğru olduğu kanaatine varılmıştır.

Halefiyet konusunda doktrinel çalışmaları olan bir diğer yazar, Daniel O'Connell, halefiyeti "bir devletin ülkesi üzerinde başka bir devletin egemenliğinin yer aldığı bir fiili durum[9]" olarak tanımlamaktadır. Halefiyeti "fiili durum" olarak tespit ederken, halef devlette egemenliğin el değiştirmesini kastetmektedir. Sonuç olarak, halefiyet bir devletin ülkesi üzerindeki egemenliğin başka bir devlete geçmesi durumu olup fiili bir eylemle oluşmaktadır. Hukuk, bu fiili duruma neticeler bağlamaktadır. Bununla birlikte bu tanım, devletlerarası hak ve borçların, egemenliğin değişmesi ile etkilenmede aynı kalıp kalamayacağı ya da doğrudan ipso jure olarak halef devlete intikal edip etmeyeceği sorusuna cevap vermez.

Özel Raportör Waldock, ikinci ve üçüncü raporlarında halefiyeti "bir devletin ülkesi ile ilgili antlaşmaları akdetme yetkisinin, ya da ülke egemenliğinin, bir devletten başka bir devlete geçmesi" şeklinde tanımlamaktadır[10]. Uluslararası Hukuk Komisyonu'nda yapılan görüşmelerde bazı yazarlar halefiyetin bu iki yönlü tanımının muhafaza edilmesini istemişlerdir. Komisyon üyelerinden Senjin Tsuruoka, "antlaşmaları akdetme yetkisi" terimi ile "ülkenin egemenliği" teriminin bir arada ve sıralı olarak kullanılabileceğini öne sürmüştür[11]. Diğer bir üye Roberto

[8] Udokang, a. g. e., s. 106.
[9] D. P. O'Connell, **State Succession in Municipal Law and International Law**, Cilt I, Cambridge: Cambridge University Press, 1967, s. 3.
[10] http://untreaty.un.org/ilc/sessions/24/24sess.htm.
[11] http://untreaty.un.org/ilc/sessions/30/30sess.htm.

Ago ise yalnız "antlaşmaları akdetme yetkisi " teriminin kullanılmasının iki sebeple uygun olmadığını belirtmiştir. Bu sebeplerden birincisi; halefiyet tanımında sadece "yetki" teriminin kullanılması durumunda bu tanımın bağımsız devletleri kapsamına almaması, diğeri ise halefiyet tanımında sadece “egemenlik” teriminin kullanılması durumunda bağımlı devletin ülkesindeki himaye eden devlet değişikliğini kapsamamasıdır[12]. Ancak Uluslararası Hukuk Komisyonu’nda yapılan görüşmeler neticesinde "egemenlik kavramının, üzerinde egemenlik kurulan ülkeye ilişkin antlaşmalar yapma gücünü de kapsamına aldığı" beyan edilmiştir. Nitekim yukarıda belirtildiği gibi egemenlik, antlaşma yapma yetkisini de içerdiğinden halefiyet tanımını yaparken ayrıca ülkesi üzerinde yasa yapma yetkisinin el değiştirmesi cümlesine yer verilmesine gerek yoktur.

Uluslararası Hukuk Komisyonu’nda yapılan görüşmeler sonucunda halefiyet kavramının tanımı "bir devletin ülkesiyle ilgili devletlerarası sorumluluğunun diğer bir devlete geçmesi" olarak benimsenmiştir. Bu kavram, 1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi’nde “Tanımlar” başlığı altında Sözleşme’nin 2. maddesinin 1. fıkrasının b bendinde düzenlenmiştir.

Okon Udokang halefiyet kavramını analiz etmek için fiili halefiyet (succession in fact) ve hukukî halefiyet (succession in law) olarak iki farklı kavramın açıklanması gerektiğinden bahseder. Udokang, fiili halefiyeti bir devletin devletlerarası kimliğinin bütünü ya da bir parçasının ilhak ya da terk yoluyla veyahut birlik ve federasyon üyeliğinden ayrılması ya da dağılması ile ortaya çıkması durumu olarak tanımlamıştır. Bu kavrama bir devletin antlaşma yapma yeteneğinin devrimsel değişikliğinin de dâhil edilebileceğini söyleyerek fiili halefiyete örnek olarak da Birleşik Krallık camiasına mensup sömürge devletleri Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda ve Burma'yı göstermiştir[13].

Udokang’a göre, hukukî halefiyet kavramı, devletler hukukunda egemenlik değişiminin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Selef devletin ülkesi üzerindeki egemenlik değişimi ya da üstün gücün değişimiyle gücün halef devlete geçmesi nihayetinde, selef devletin önceden antlaşma yaptığı üçüncü devletlerle arasındaki ilişkiye etki edecek yasal şartlar ortaya çıkarır. Bu

[12] http://untreaty.un.org/ilc/sessions/30/30sess.htm.
[13] Udokang, a. g. e., s. 108.

şartlar da hukukî halefiyet kavramını oluşturur. Hukukî halefiyette sorun; devletin devletlerarası antlaşmalardan kaynaklanan hak ve yükümlülüklerinin egemenliğin değişmesinden etkilenip etkilenmeyeceği ve bu hak ve yükümlülüklerin hukukun konusu olarak doğrudan halef devlete geçip geçmeyeceğidir.

Halefiyet kavramının fiili ya da hukukî olarak ikiye ayrılmasının pratik faydası olmadığı gibi, bu ayrımlar arasındaki farkın net olarak ortaya konulması da oldukça zordur. Meryvn Jones, fiili ve hukukî halefiyet kavramları arasındaki farkın tespit edilemeyeceğini söyler[14]. Ona göre fiili halefiyet konusu, bir ülkenin başka bir devlet tarafından ilhakı ya da bir devletin başka bir devlete ülkesinin bir kısmını terk işlemidir. Bu durumda halefin, selefin antlaşmalarından doğan hak ve borçlarına halefiyeti mümkün değildir.

Günümüzde bir devletin egemenliğinin ilhak ya da terk yoluyla kazanılması söz konusu değildir. Halefiyetin fiili ya da hukukî diye ikili ayrımının da pratik faydası yoktur. Doktrinde sorun, hukukî halefiyet olarak tanımlanan şekilde bir devletin ülkesi üzerinde egemenliğin el değiştirmesiyle, selef devletin yapmış olduğu antlaşmalardan doğan hak ve mükellefiyetinin halef devlete geçip geçmeyeceği ve bu şekilde halef devletin selef devlete ipso jure devamlılığı olduğunu iddia etmenin doğru olup olmayacağı konusudur. Bugün de devletler hukukunda halefiyet kuramı bünyesinde bu sorun mevcuttur. Halef devletin selef devletin devamı sayılıp sayılamayacağı ve selefin yaptığı antlaşmalardan doğan hak ve yükümlülükler ile halef devletin doğrudan sorumlu tutulup tutulamayacağı hala tam çözüme ulaştırılamamıştır.

Uygulamada devletler hukukunda devlet halefiyeti konusunda genel bir kural olmaması bu konuda doktrinde teoriler yaratılmasına sebep olmuştur. Bu teorilerin külli halefiyeti savunurken kimi de haklar ya da borçlara halefiyetin, halef devletin ancak kendisinin böyle bir isteği olursa mümkün olabileceğini savunmuştur. Bu teorilerden en kabul gören üçüne aşağıda değinilmektedir.

[14] J. Meryvn Jones, "State Succession in Matter of Treaties", **The British Yearbook of International Law**, London, 1947, s. 360.

II- Halefiyet Teorileri

Daha önce de belirtildiği gibi halefiyet rejimi ve ardıllara nasıl bir hak ve borç dağıtımına gidileceği ya da gidilipi gidilmeyeceği konusunda devletler hukukunda tek bir görüş bulunmamaktadır. Halefiyet teorisyenlerinin önemli bir kısmı bu konuda iki kutuba ayrılmıştır; birinci kutuptakiler Roma Hukuku'ndan feyz alarak halefiyetin külli halefiyet olarak algılanması gerektiğini savunmaktadır. İkinci kutuptakiler ise tam tersi; özellikle yeni bağımsız devletlerin halefiyet rejiminden tamamen muaf tutulması gerektiğini aksi takdirde egemen eşitlik ve self- determination hakkına gölge düşeceğini bildirmektedirler. Ancak devletler hukukunun yapılagelişi üçüncü bir ana teori daha doğurmuştur. Sayılan ilk iki teorinin ılımlı bir orta noktası olan bu teoriyi savunanlara göre bir devlet kendinden öncekinin haklarından yaralandığı ölçüde borçlarını da üstlenmelidir. Bu üç önemli teori ve bunlara ek olarak doktrinde nispeten kabul gören diğer teriler aşağıda açıklanmaya çalışılmıştır.

A- Evrensel Halefiyet Teorisi

Devlet egemenliğinin kaybını, devletin ölümü olarak kabul eden Hugo Grotius, Baron von Samuel Puffendorf gibi klasik yazarlar, devlet halefiyetini Roma Özel Hukuku'ndaki halefiyet kavramıyla karşılaştırarak açıklamaya çalışmışlardır.

Roma Hukuku'nda ölenin hak ve borçları ipso jure halefe geçerdi. Bu haklar mutlak doğal haklardan kaynaklanır ve bu yüzden "sürekliliği" kabul edilirdi. Devlet ile insan arasında bağlantı kurularak devlet hâkimiyetinin sona ermesi durumunun kişinin ölümüne benzediği düşünülmüştür. Bu nedenle devletteki kimlik değişikliklerinin dikkate alınmayacağı ve netice itibarı ile ne devrim ne de ülke devrinin devletin temel karakterini ve bu devletin istikrarını etkilemeyeceği kabul edilmiştir.

Bir hükümdar, kamusal menfaatle bir antlaşma akdetmişse, akdedilen antlaşma yalnız hükümdarla ilgili değil, tüm toplumla ilgilidir. Ülke, bir

mülkiyet şekli gibi düşünülmelidir. Bu durumda, mülkiyetin kanun koyucu hükümdar tarafından yapılmış yasal düzenlemelerle şekillendirildiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu sebepten haklar ve borçlar kendi kamusal fonksiyonunun uygulayıcısı olan kural koyucu, yani hükümdar aracılığı ile düzenlenmektedir. Hükümdar otoritesini kaybettikten sonra dahi, onun önceden yapmış olduğu antlaşmalardan kaynaklanan hak ve borçların yeni devletle olan bağlılığı devam etmektedir.

19. yüzyılın ikinci yarısı süresince devlet halefiyeti olayında evrensel halefiyet teorisi uygulaması ağır basmıştır. Hatta Peter Huber, "halef devletin, selef devletin akdetmiş olduğu ticari ve kapitülasyon antlaşmaları da dâhil tüm antlaşmalara bağlı olacağını; yalnız açıkça politik karakter taşıyan antlaşmalarla (müttefiklik ve tarafsızlık antlaşmaları gibi) bağımlı olamayacağını" söylemiştir[15]. Ancak devletlerarası uygulama bu konuda devamlılık göstermemektedir.

B- Negatif Halefiyet Teorisi

"Temiz Sayfa-Temiz Levha" Halefiyet Teorisi olarak da anılan bu teori; pozitivistler tarafından ileri sürülmüştür. Bu teoriye göre halef devlet, selef devletin halefiyetten önce akdettiği antlaşmalarla bağlı değildir. Halef devlet, selef devletin devamı niteliğinde algılanmamaktadır. Halef devletin geçmişle bağlarının kopmuş olduğu varsayımından hareketle, teoriye "temiz sayfa" adı verilmiştir.

Bu teorinin savunucularından olan Arthur B. Keith kitabında, ilhak eden ya da devir alınan devlete selef devletin yapmış olduğu antlaşmalardan hiçbirisinin uygulanamayacağını savunmuştur[16]. Ancak tarafların menfaatine olduğu için denizcilik ve demiryollarına ilişkin antlaşmaların resmi mektup değişimi yoluyla yürürlüğünün sürdürüldüğünü, bu antlaşmalar dışında selef

[15] Udokang, a. g. e., s. 124.
[16] Arthur B. Keith, **The Theory of State Succession with Special Reference to English and Colonial Law**, London: Waterlaw and Sons Ltd., 1907, s. 15.

devletin halefiyet vakasından önce yapmış olduğu hiçbir antlaşma ile halef devletin bağlı olmadığını ileri sürmüştür[17].

Temiz sayfa teorisine göre hukuk, egemenlik isteğinin bir göstergesidir. Bu isteğin devam edebilmesi, onun kendi yaşamını sürdürebilmesine bağlıdır. Egemenlikte herhangi bir değişiklik bu isteği zaman aşımına uğratır ve neticede devletin yasa düzenleme yetkisi yok olur. Kaybolan ülkede (selef devletin ülkesi) selef devletin egemenliği terkedilmiştir ve yasal boşluk bir egemenliğin ortadan kaybolması ve diğerinin yaratılması esnasında ortaya çıkmaktadır.

Negatif Halefiyet Teorisi'nde bile, halef devlet sıkça selef devletin antlaşmalarından doğan hak ve yükümlülükleri kabul etmektedir. Fakat bu halefiyet sadece gönüllülük ve eşitlik düşüncesi çerçevesinde ya da politik menfaat esaslıdır. İlhak eden devletin (halef devletin), ilhak edilen (selef) devletin eyleminin hukukî neticelerini (yani antlaşmalardan doğan hak ve yükümlülükleri) kendi üzerine almak mecburiyetinde olduğuna ilişkin genel bir kural yoktur[18]. Bu nedenlerle Temiz Sayfa Teorisi'ni savunan yazarlar devletin halefiyeti kavramının aldatıcı olduğunu ve eğer yasal hak ve yükümlülükler uygulamada da devam ediyorsa bunun tamamıyla ilave kanuni faktörler (politik menfaat, devletler hukukunda boşluk doğmaması, tanınmanın kolaylaştırılması gibi) sebebiyle olduğunu öne sürmektedir. Aslında devlet halefiyetinin ipso jure yürürlükte olduğunu benimsemek de ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, devletin milli servetler ve doğal kaynaklar üzerindeki mutlak egemenlik hakları gibi devletler hukukunda yerleşmiş prensipler mevcutken zorlaşmaktadır.

C- Modern Devlet Halefiyeti Teorisi

Evrensel Halefiyet Teorisi ve Negatif Halefiyet Teorisi'nin eksiklikleri gözlemlenip bunlar giderilmeye çalışılarak ortaya "Modern Devlet Halefiyet Teorisi" çıkarılmıştır. Roma Hukuku'ndan karşılaştırmayla benimsenmiş olan Evrensel Halefiyet Teorisi'yle ülke egemenliğinin değişiminden sonra, antlaşmalardan doğan hak ve yükümlülüklerin korunduğunun ileri sürülmesinin

[17] Udokang, a. g. e., s. 126.
[18] Udokang, a. g. e., s. 198.

doğru olmadığı; kişisel hak ve borçların ölüm sonrası gerçek kişiye geçişi ile selef devletin hak ve yükümlülüklerinin halef devlete geçişi arasında karşılaştırma yapılmasının zorluğuna dikkat çekilmektedir.

Öte yandan, Temiz Sayfa Teorisi'nin kabulü halinde ise, halef devletin selef devletin devamı olarak onun devletler hukukunda yapmış olduğu eylemlerden doğan hak ve yükümlülüklere bağlı olduğu hiçbir zaman iddia edilemeyecektir. Temiz Sayfa Teorisi'nin eksikliğini fark eden Hans Kelsen, ülkesel değişikliğin, egemenliğin el değiştirmesi ile karıştırılırsa devletler hukuku, hukuksal halefiyetin sonucu da dâhil olmak üzere egemenliğin değişimi sonucuyla ilişkilendirilebilir[19]" demiştir. O'Connell da bir tanım yoluyla egemenliğin ülkenin üstün yasa yetkisi anlamına geldiğini ve bu yüzden egemenliğin değişiminin böyle bir yetkinin yerine diğerinin geçmesinden başka bir şey ifade etmeyeceğini söylemektedir[20]. Halef devlet ülkesinde selef devletin egemenliğinin artık devam etmemesi, halef devletin selef devlet eylemlerinden tamamı ile sorumsuzluğu durumunun ortaya çıkması maddi gerçeğe de uymaz. Zira bir egemenliğin yerini başka bir egemenlik aldığı zaman yurttaşların ve söz konusu olan ülkenin yok olduğu öne sürülemez. Sonuç olarak, bazı antlaşmalardan doğan yükümlülüklerin halef devlete intikal ettiği Temiz Sayfa Teorisi'ni eleştirenlerce ileri sürülmektedir.

Modern Devlet Halefiyet Teorisi'ni savunan ancak Temiz Sayfa Teorisi'ni de yadsımayan bir başka yazar Arnold D. McNair ise, konuya yeni bağımsız devletlerin konumunu dikkate alarak yaklaşmıştır. Ona göre yeni bağımsız devletin selef devletin siyasi devamlılığı ile yüklenmesi haksızlıktır. Bu nedenle yeni kurulmuş devletin antlaşma yükümlülükleri doğrultusunda Temiz Sayfa Teorisi'nin uygulanması doğrudur. Genelde yeni kurulmuş devletlerin tanınma karşılığında ya da diğer nedenlerle selef devletin yükümlülüklerini koruduklarını, selef devletin yerel ya da aynî antlaşmalardan doğan yükümlülükleri hariç diğer yükümlülüklerin iradi olması gerektiğini ve bu tip antlaşmaların Temiz Sayfa Teorisi ile açıklanması gerektiğini savunmuştur[21]. Ancak onun bu tanımlaması, aynî ve yerel antlaşmaların niteliğinin tespitinin zorluğunu dikkate almamakta ve sadece yeni bağımsız

[19] Rosalie Schaffer, "Succession to Treaties: South African Practice in The Light Current Developments in International Law", **The International Law Quaterly**, Cilt 30, Bölüm II, 1981, s. 596.
[20] O'Connell, a. g. e. , s. 35.
[21] Schaffer, a. g. m., s. 596.

devletlerin devletlerarası uygulamada selef devletin yaptığı antlaşmalarla ilgili eğilimini tespit etmektedir.

Yeni bağımsız devletler, özellikle Afrika ülkeleri, kendi dâhili ihtiyaçları ve devletlerarası istikrarın temin edilebilmesi amacıyla selef devlete halef olarak devamlılığını genelde kabul etmektedirler. Yeni bağımsız devlet hak ve yükümlülüklerin devamını, halef olma niteliğinden dolayı kendiliğinden değil, ekonomik ve politik faktörleri dikkate alarak kabul etmektedir. Nitekim 1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olması Sözleşmesi'nin 16. maddesi, yeni bağımsız devletlerin, halef devlet olduğu tarihten önce selef devletin akdetmiş olduğu antlaşmalarla bağlı olmadığını söyler. Yine 1983 Viyana Devletlerin Devlet Malları, Arşivleri ve Borçlarına Ardıl Olması Sözleşmesi de 38. maddesinde "bağımsızlığına yeni kavuşan devlet" durumunda önceki devletin borçlarının sonraki devlete geçmeyeceğini kabul etmektedir. Devletlerarası sistemin yeni bağımsızlığına kavuşan devletler için Temiz Sayfa Teorisi'ni benimsediğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Temiz Sayfa Teorisi'nin halef devlet egemenliğinin el değiştirmesini, daha ziyade egemenlik unsuru olan yasa koyma yetkisinin el değiştirmesi ile temellendirmesi, halefiyet kavramının bir ülke üzerinde hükümdar değişikliği olarak yorumlanmasına yol açmaktadır. Temiz Sayfa Teorisi, hükümdarların değişimi ile önceki hükümdarın akdettiği antlaşmalar ve eylemlerle bağlı olunmamasını savunur. Oysa hukukta zaman ve mekân olarak boşluğun doğmaması amacıyla halefiyetin varlığını kabul etmek gerekmektedir. Öyle ki, devletlerarası uygulamada da yeni bağımsız devletlerin çoğu halefiyet kavramını kabul etmektedirler. Fakat yeni bağımsız devletler selef devletin yapmış olduğu antlaşmalarla bağlı olmayı, diğer ifadeyle; selef devletin devamlılığını antlaşmalara katılım yolu olarak seçmektedirler. Halef devlet ülkesi üzerinde egemenlik değişimiyle devlet özelliğini kazandığı zaman, politik ve ekonomik ilave faktörleri (kendi kaderini tayın hakkı doğrultusunda politik menfaat, devletlerarası denge gibi unsurlar) nedeniyle selef devletin yapmış olduğu antlaşmalarla bağlı olmayı kabul etmektedir. Halef devlet, halefiyet beyanı aracılığıyla selef devletin yapmış olduğu antlaşmalarla bağlı olduğunu kendi iradesi ile bildirmektedir. Devletlerarası alanda halef devlete, selef devletin yapmış olduğu antlaşmalarla bağlı olduğunu kabul ettirecek bir yasal güç bulunmamaktadır. Ayrıca devletlerarası teamülde, devletin belli nitelikli

antlaşmalarla bağlı olması yönünde bir istikrar yoktur. Halef devletin, selef devletin antlaşmalarının hak ve yükümlülükleriyle bağlı olmak yönünde iradesi, devletler hukukunun genel hukuk ilkeleri ve pacta sund servanda, kuvvete başvurmama gibi genel kabul gören kurallarla sınırlandırılabilir.

Halef devlet, halefiyet beyanı ile bağlı olduğunu kabul ettiğinde, ülkesi üzerinde egemenliğin el değiştirdiği tarihten itibaren selef devletin yapmış olduğu antlaşmalardan doğan hak ve yükümlülüklere bağlı olduğunu kabul etmiş olacak, böylece hukukî alanda boşluk doğmayacaktır. Nitekim BM Genel Sekreterliği, depoziter sıfatıyla, halef devletlere selef devletin yapmış olduğu devletlerarası çok taraflı antlaşmalara taraf olup olmadığını sorarak yeni bağımsız devletlerin çok taraflı antlaşmalara halefiyet ya da katılım yoluyla bağlanabileceğini bildirmektedir. Yeni bağımsız devlet, çok taraflı antlaşmalara halefiyet yoluyla bağlandığını bildirdiğinde, halefiyeti, antlaşmaya bağlılık konusunda hukukî boşluk yaratmayan bir yöntem olarak kabul etmektedir[22].

D- Diğer Halefiyet Teorileri

Roda Mushkat, kısmi halefiyet ve seçimlik halefiyet olarak iki ayrı teorinin daha var olduğunu belirtmiştir[23]. Kısmi halefiyeti; devletlerarası antlaşmaların şahsi ve aynî antlaşma olarak ikiye ayrılmasıyla, aynî ya da tasarrufi (dispositive) antlaşmaların halef devleti hukukî olarak doğrudan bağladığını öne süren teori olarak açıklamaktadır. Kaynağını Peter Wattel'in antlaşmaları şahsi ve aynî olarak ikiye ayırmasında bulan bu görüş taraftarlarına göre, bu tür antlaşmalar aynî nitelikte hak ve yükümlülük ortaya çıkardığından herkese karşı ileri sürülebilir ve bu nedenle halef devletin bu antlaşmalarla ipso jure bağlı olacağı kabul edilmelidir. Bu fikri savunan yazarlardan O'Connell dispositive (tasarrufî) antlaşma dediği ve egemenliği icra eden devletin şahsından ayrı olarak ülkede sürekli bir statü meydana getirmek amacıyla akdedilen antlaşmalar diye tanımladığı (sınır ve tarafsızlık antlaşması gibi) antlaşmaların halef devleti doğrudan, hukukî olarak, bağlandığını savunmaktadır[24]. Bunun yanında özellikle tasarrufi antlaşmalarla doğrudan

[22] Doğan**,** a. g. e., s. 213.
[23] Roda Mushkat, "Hong Kong and Succession of Treaties"**, International and Comparative Law Quarterly**, Cilt 46, 1997, s. 183.
[24] D. P. O'Connell, **State Succession in Municipal Law and International Law,** Cilt II, Cambridge: Cambridge University Press, 1967, s. 14.

bağlanma gerekliliğini de işaret etmek amacıyla antlaşmalar arasında sınıflandırma yapmaktadır. Bu yüzden bu ayırımın halefiyet kuramı olarak kabulü zordur.

Mushkat, seçimlik halefiyeti de; belirlenen belli bir zaman sürecinde antlaşmaların seçimine dayalı olarak, halef devletin bu antlaşmalarla bağlı olması kuramı diye belirtmiştir[25]. Seçimlik halefiyet terimiyle kastedilen, devletler hukuku doktrininde Nyerere Doktrini olarak yer alan Tanganika devlet başkanının İngiltere'nin kendi devleti adına akdettiği antlaşmalardan doğan hak ve yükümlülükleri iki sene için de yapacağı inceleme süresince bağlanmayı bazı şartlar içinde kabul ettiğine ilişkin bildirisine dayanan halefiyet durumudur.

Ancak ne kısmi halefiyet ne de seçimlik halefiyet, kuram niteliği taşıyabilecek düzenlemelere sahip değildir. Kısmi halefiyette hangi tip antlaşmaların devletin yaşamsal niteliğinin devamıyla ilgili olduğunun tespiti zordur. Bu modern teoride ortaya çıkan aynî antlaşmaların devamlılığının sağlanması yönündeki genel kabulün bir neticesidir. Seçimlik halefiyette de, bir kavram niteliğine kavuşmamış, fiili bir olaydır. Keza, Nyerere Doktrini'ni uygulayan diğer Afrika ülkeleri de uygulamalarında selef devletlerin yaptığı antlaşmalarla bağlandıklarını varsaydıkları süreler ve bağlı olmayı kabul ettikleri antlaşmalarda aradıkları şartlarda farklı uygulamalara yönelmişlerdir[26].

[25] Mushkat, a. g. m., s. 188.
[26] Uganda onsekiz aylık süre tanımıştır. Tanganika ve Botsvana iki yılık süre, Malavi ise bir yıldan daha uzun bir süre tanımıştır.

III- Devletler Hukukunda Halefiyet Sorununu Düzenlemek Üzere Akdedilen Sözleşmeler

Devletler hukukunda halefiyet sorunu bugün, devletlerarası ilişkilerin pozitif olarak iyileşmesinden dolayı, halefiyet durumu ile birebir ilişkili devletlerin kendi aralarında yaptıkları antlaşmalar ve müzakereler ile çözümlenen bir konu olsa da burada ana kaynağı 1978 ve 1983 Viyana Halefiyet Sözleşmeleri oluşturmaktadır. Halefiyet çeşitlerinin farklılığı dolayısı ile konu iki farklı sözleşmede ele alınmıştır. Devletlerin antlaşmalara halef olma konusu, 1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi'nde incelenmiş ve söz konusu Sözleşme, 6 Kasım 1996'da yürürlüğe girmiştir. Devletlerin antlaşmalar dışındaki konulara halefiyeti ise "1983 Viyana Devletlerin Devlet Malları, Arşivleri ve Borçlarına Ardıl Olma Sözleşmesi"nde ele alınmıştır. 1983 Sözleşmesi henüz yürürlüğe girmemiştir.

A- 1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi

1- Viyana Konferansı

BM Antlaşması'nın 13. maddesinin 1. fıkrası, BM Genel Kurulu'na, devletler hukukunun geliştirilmesi ve normatif düzene kavuşturulması amacıyla araştırmalar yaptırması ve tavsiyelerde bulunması görev ve yetkisini vermiştir[27]. BM Genel Kurulu, 1961 yılında, Uluslararası Hukuk Komisyonu'ndan "devletlerin ve hükümetlerin halefiyeti" konusunda öncelikli çalışmalar listesi istemiştir[28].

Uluslararası Hukuk Komisyonu; bir alt komisyon teşkil etmiştir. Alt komisyonun 6 Haziran 1969 günü yapılan 15. oturumunda BM tarafından istenilen öneriyi konu itibariyle üç bölüme ayırmıştır:

- Antlaşmalar konusunda devletlerin halefiyeti,
- Antlaşmalar dışından kaynaklanmış hak ve yükümlülükler,
- Halefiyet ve devletlerarası organizasyonlara üyelik[29].

[27] http://un.org/aboutun/charter

[28] http://untreaty.un.org/ilc/sessions/13/13sess.htm

[29] http://untreaty.un.org/ilc/sessions/21/21sess.htm

Uluslararası Hukuk Komisyonu, devletler hukukunun yeni gelişmelerine saygı göstermek, devlet halefiyeti konusunda devletlerarası uygulamayı bir metne dönüştürebilmek amacıyla önceliği devlet halefiyeti konusundaki çalışmalara vermiştir. Genel Kurul, 8 Aralık 1965 tarihli 2045. oturumunda ve 5 Aralık 1966 tarihli 2168. oturumunda, Uluslararası Hukuk Komisyonu'ndan, önceki kararları doğrultusunda, devletlerin ve hükümetlerin halefiyeti konusundaki çalışmalarına hız vermesini istemiştir.

Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun devlet halefiyeti konusundaki Alt Komisyon Başkanı ve ilk Özel Raportörü olan Manfred Lacks, Uluslararası Adalet Divanı'na seçilince yerine yeni Özel Raportör olarak Humphrey Waldock seçilmiştir. Waldock, 1969- 1972 yılları arasında beş rapor düzenlemiştir. 1972 yılının 24. oturumunda, Uluslararası Hukuk Komisyonu halefiyeti düzenleyen sözleşme taslağına ilişkin geçici taslağı kabul etmiştir. BM Genel Kurulu, 28 Kasım 1972 tarihli 2926 sayılı kararıyla taslağı BM üyelerinin incelemesine sunmuştur[30].

Özel Raportör Waldock'un istifası sonrası onun yerine atanan Francis Vallat, BM üyelerinin önerileri ışığında bir rapor hazırlamıştır. İşbu rapor, 26 Temmuz 1974 tarihli 1301. oturumda İngilizce, İspanyolca ve Fransızca olarak taslak halinde benimsenmiştir. Taslak, BM Genel Kurulu'na, tam yetkili üyelerden oluşan bir konferansın toplanarak incelemesi amacıyla sunulmuştur. Konferans, iki kez toplanmış ve ikinci toplantısında[31] sözleşme akdedilmiştir[32].

Konferansa yüz devletin yetkilileri katılmıştır. 1977 yılındaki ilk oturuma seksendokuz devlet üyesi, ikinci oturuma ise doksandört devlet üyesi katılmıştır. BM Namibya Konseyi, konferansın başında gözlemci statüsünde iken, daha sonra aktif katılım talebinde bulunmuştur. BM Genel Kurulu'nun 20 Aralık 1976 tarih 31/ 149 sayılı kararı ile BM, Namibya Konseyi'ne, konferansa öneriler sunma ve değişiklik öneriler getirme hakkı ile birlikte devletlerarası konferansa aktif katılımcı olarak iştirak etme hakkını vermiştir. BM Genel Kurulu'nun 20 Aralık 1976 tarih ve 31/ 152 sayılı kararı ile BM Namibya Konseyi, devletlerarası bütün konferanslara çağrılmış ve toplantılara "geçici" başlığı ile katılmıştır. Konferansa İran ve Kore

[30] http://www.untreaty.un.org/ilc/sessions/24/24sess.htm.
[31] 31 Temmuz- 23 Ağustos 1978.
[32] http://www.untreaty.un.org/ilc/sessions/30/30sess.htm.

Cumhuriyeti, Filistin Kurtuluş Örgütü ve Güneybatı Afrika Halkı Organizasyonu gözlemci statüsü ile katılmıştır. Pek çok uluslararası örgüt, BM organizasyonlarında eşit ölçüde gözlemci ile temsil edilmiştir[33].

Konferansa Avustralya delegesi K. Zemanek Başkan, Afganistan delegesi A. Tabibi Raportör ve onun yokluğunda yerine bakmak üzere Hindistan delegesi K. Zha Kare de Yedek Raportör olarak seçilmiştir. Francis Vallat ise Uzman Danışman olarak atanmıştır. BM Genel Kurulu'nun 24 Kasım 1976 tarih 31/ 18 sayılı kararı ile devletlerin antlaşmalara halefiyetine ilişkin taslak konferansa sunulmuştur. Tüm konferans üyeleri taslağa ilişkin görüşlerini belirtmiştir. Konferans, 22 Ağustos 1978'de "devletlerin antlaşmalara halefiyeti"ne ilişkin "1978 Viyana Sözleşmesi"ni benimsemiştir. Sözleşme, 23 Ağustos 1978'de imzaya açılmış ve 23 Ağustos 1979'a kadar BM Genel Merkezi'nde onaylamaya açık tutulmuştur. Sözleşme halen katılıma açıktır ve depoziter sıfatıyla BM'de mevcuttur[34].

2- Genel Olarak 1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi

23 Ağustos 1978 tarihinde imzaya açılan "1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi", 6 Kasım 1996'da yürürlüğe girmiştir. Sözleşme 50 maddeyi kapsamakta, biri giriş, yedi bölüm ve bir ekten oluşmaktadır. İlk bölüm genel hükümleri, ikinci bölüm ülkenin bir parçası üzerinde halefiyeti, üçüncü bölüm yeni bağımsız devletleri, dördüncü bölüm devletlerin ayrılması ve birleşmesi halinde halefiyeti, beşinci bölüm de çeşitli hükümler başlığı altında sözleşmenin niteliğini, altıncı bölüm ve eki anlaşmazlıkların çözümü başlığı altında antlaşmalarda doğacak uyuşmazlıkların çözümünü, yedinci bölüm ise son hükümleri içermektedir[35].

Sözleşme "halefiyet" kavramını kabul ederken genelde halef devletçe yapılacak "halefiyet bildirimi"ni ön şart olarak koymuştur. 1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi, yeni bağımsız devletler için daha önce

[33] http://untreaty.un.org/ilc/summaries/3_2.htm.
[34] http://www.untreaty.un.org/ilc/sessions/22/22sess.htm.
[35] http://www.untreaty.un.org/ilc/sessions/24/24sess.htm.

değinilen halefiyet teorilerinden "Temiz Sayfa Halefiyet Teorisi"ni benimsemiştir. Yine Sözleşme'ye göre, halefiyet durumu dört şekilde ele alınacaktır:

- Bir devletin, ülkesinin parçalanarak iki ya da daha çok devletin ortaya çıkması
- Bir ülke parçasının bir devletten koparak başka bir devlete bağlanması
- İki ya da daha çok devletin birleşerek yeni bir devlet oluşturmaları
- Yeni bağımsız devlet[36]

1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi'nde, her sözleşmede olduğu gibi bir girişe yer verilmiştir. Girişte Sözleşme'nin hazırlanılmasının neden ihtiyaç olduğu ve hazırlanması sırasında hangi hususların dikkate alındığına değinilmiştir.

1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi'nde, devletlerarası toplulukta decolonisation ile çok derin bir değişim meydana geldiği, diğer faktörlerin de devletlerin halefiyetine sebep vereceğine inanıldığı, bu nedenle devletler hukukunda daha geniş hukukî güvenliğin sağlanması amacıyla antlaşmalar konusunda devletlerin halefiyeti ile ilgili ihtiyaç duyulan düzenlemenin sağlandığı beyan edilmektedir. Sözleşme'nin girişinde, Sözleşme'nin hazırlığı sırasında hangi ilkelerin dikkate alındığı belirtilmektedir. Bu ilkeler, BM Antlaşması'nda vücut bulan self-determination ve eşit haklar, bütün devletlerin bağımsızlık ve üstün eşitliği, devletlerin içişlerine müdahale etmeme, güç kullanma ve tehdidin yasaklanması gibi evrensel saygı ve insan hakları ilkeleridir. Bu ilkelerin benimsenmesinin gerekçesi olarak devletler hukukunda özgür rıza, iyi niyet ve pacta sund servanda ilkelerinin genel kabul görmesi beyan edilmiştir Ayrıca Sözleşme hazırlanırken, BM Antlaşması'nda yer bulan devletin politik bağımsızlığı ve toprak bütünlüğüne saygı esasının dikkate alındığı bildirilmiştir.

1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi, devletlerarası antlaşmalardan kaynaklanan hak ve yükümlülüklerin sorumluluğu yanında halef devlette görülen etkisinin ne olduğu ve bu sorununun çözümüyle de ilgilidir. Bu nedenle devletlerarası antlaşmalar hukukuna ilişkin sözleşmenin

[36] Yeni bağımsız devlet kavramında, yeni bağımsız devlet ve iki ya da daha çok devletin birleşmesiyle oluşan yeni bağımsız devlet şeklinde ikili bir ayrım yaratılmıştır.

antlaşma ile ilgili düzenlemeleri ile bağlı olması sonucu ortaya çıkmaktadır. Sözleşme'nin girişinde, bu Sözleşme'nin "1969 Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi" hükümleri ve işbu Sözleşme'nin 73. maddesi ile doğrudan alakası olduğunu bildirmektedir. 1969 Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 73. maddesi ise "işbu Sözleşme hükümlerinin devlet halefiyeti durumunun ortaya çıkması ile bir antlaşma konusunda vukuu bulabilecek sorunlarda hiçbir geçici karara varmadığını" beyan etmekle devlet halefiyetine ilişkin düzenlemenin ayrı bir sözleşmede yer almasına imkân vermektedir.

3- 1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi'nin Uygulanması

3a- 1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi'nin Zaman ve Konu Bakımından Uygulanması

BM Genel Kurulu'nun devletlerarası teamülü geliştirme ve normatif düzenlemelere kavuşturma göreviyle kurmuş olduğu Uluslararası Hukuk Komisyonu ve sözleşme yapmak üzere toplanan konferans, devlet halefiyetinin güç kullanma yöntemiyle oluşması halini Sözleşme kapsamı dışında tutmak için gayret göstermiştir[37]. 1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi'nin 6. maddesi "iş bu Sözleşme yalnız devletler hukukuna uygun olarak meydana gelen devlet halefiyeti etkisine ve özellikle BM Antlaşması'nda vücut bulan devletler hukuku prensiplerine uygun olarak meydana gelen devlet halefiyetine uygulanır" demektedir. Bu şekilde Sözleşme, uygulamasını, açıkça genel hukuk ilkelerine uygun halefiyetle sınırlamaktadır.

ABD temsilcisi, güç kullanılması yoluyla meydana gelen yeni devletin devletlerarası antlaşmalardan doğan hak ve yükümlülüklere halefiyeti durumuna, Sözleşme'nin sadece "yükümlülüklerine" ilişkin düzenlemelerinin uygulanmasını önermiştir. Bu amaçla Sözleşme'nin metnine "Hiç kimse yasadışı halefiyet olayında bu sözleşmenin avantajlarından istifade etmeyi ileri süremez. Ondan kaynaklanan yükümlülükler bütün olaylarda uygulanır" şeklinde bir maddenin dâhil edilmesini

[37] http://untreaty.un.org/ilc/sessions/21/21sess.htm

istemiştir[38]. Bu maddenin dâhil edilmesiyle devletler hukuku prensiplerine uygun olmayan yöntemle, örneğin, bir devletin komşu devleti ilhakıyla oluşan yeni devlet, önceden yapılmış antlaşmalardan kaynaklanan hakları elde edemeyecek, yükümlülüklerle ise bağlı sayılacaktır. Ama Uluslararası Hukuk Komisyonu hak ve yükümlülükler arasında farkın tespit edilmesinin zorluğu nedeniyle bu maddeyi kabul etmemiştir. Romanya temsilcisi de 6. maddenin devlet halefiyeti olayının devletler hukuku prensipleriyle temin edilmesi şartına bağlanmasının erken olduğunu söylemiştir.

Konferans, Sözleşme'nin 6. maddesini Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun önerdiği şekilde benimsemiştir. Böylece, devlet halefiyeti olayı, devletler hukukunun genel prensiplerine uygun olması durumunda, Sözleşme hükümleri uygulanacaktır[39]. Bu prensip devletlerarası teamülün temel prensiplerinden olduğundan, Sözleşme'nin "düzenleme" niteliği olduğunun tespiti yönünde olumlu bir yaklaşım olmaktadır. Günümüzde devletler hukukunun geldiği noktada, ilhak yoluyla devlet kazanılması devletlerarası alanda tepki toplamaktadır.

Sözleşme'nin zaman bakımından uygulama alanı ise 7. madde ile düzenlenmiştir 1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi'nde prensip olarak "geriye yürümezlik" benimsenmektedir[40]. Pek tabii ki bu prensibin kabulü ile Sözleşme'nin uygulama alanı oldukça sınırlanmaktadır. Sözleşme'nin geriye yürümeme prensibi ile özellikle 20. yüzyılda ortaya çıkan pek çok sayıdaki yeni bağımsız devletlere Sözleşme'nin uygulama olanağı ortadan kalkmaktadır. Doktrinde, geriye yürümezlik prensibinin "jus cogens" olmadığı ve kuşkusuz Sözleşme'den önce ve sonra devlet halefiyetinde devletlerarası teamülün uygulandığı, devletlerarası teamül gereği Sözleşme'den önce ortaya çıkmış halefiyet vakalarının da Sözleşme bünyesine alınmasının mümkün olduğu belirlenmiştir. Nitekim 1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi ile "geriye yürümezlik" prensibine istisnalar getirilmiştir.

---

[38] http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/3_2_1974.pdf.

[39] http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/3_2_1978.pdf. (Vienna Convention on Succession of States in Respect of Treaties- 1978).

[40] http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/3_2_1978.pdf. (Vienna Convention on Succession of States in Respect of Treaties- 1978).

Sözleşme'nin 7. maddesinin ilk fıkrasında geriye yürümezlik prensibini "Bu Sözleşme yalnız Sözleşme'nin yürürlüğe girdiği tarihten sonra meydana gelen devletlerin halefiyetine ilişkin olarak uygulanır. Aksi türde antlaşma olması hali hariçtir." şeklinde ortaya koymuştur. Geriye yürümezlik prensibinin istisnaları Sözleşme'nin 7. maddesinin 2. ve 3. fıkralarıyla getirilmektedir. Sözleşme'nin uygulanmasını isteyen halef devletin, bu talebini içeren bir bildirimde bulunması gerekmektedir. 7. maddenin 2. fıkrasında "Sözleşme'nin yürürlüğe girmesi tarihinden önce halefiyetin gerçekleşmesi durumunda, Sözleşme'ye taraf olan halef devletin Sözleşme'ye taraf olması sırasında ya da sonrasında yapacağı bir bildirimle bunu kabul eden devlete karşı Sözleşme'nin uygulanmasını sağlayabileceği" belirtilmektedir. Yine 7. maddenin 3. fıkrasında ise "halef devletin Sözleşme'yi imzalaması ya da taraf olması sırasında yapacağı bir bildirimle bunu kabul eden tüm imzacı ya da taraf devletlere karşı Sözleşme hükümlerinin uygulanmasını sağlama imkânını elde edeceğini" beyan edilmektedir. Bu durumda halef devlet tarafından Sözleşme hükümlerinin uygulanması, "geçici uygulama" olarak nitelendirilmiştir[41].

Yukarıda anılan ve Sözleşme'nin uygulanmasının istisnasını oluşturan bu hükmün, geçici uygulama olarak adlandırılması yerinde değildir. "Geçici" terimi ile kastedilen belirli bir zaman aralığında uygulanması gerekliliği değildir. Fıkrada geçicinin hangi süreyi kapsadığının tespiti imkânı yoktur. Burada geçici terimi ile istisnai bir imkân olduğu hususuna işaret edilmektedir. Böylece 7. maddenin 2. ve 3. fıkrasıyla Sözleşme'nin yürürlüğe girmesinden önce ortaya çıkan yeni bağımsız devletler hakkında, Sözleşme hükümlerinin uygulanması imkânı sağlanmaktadır. Bununla birlikte Sözleşme hükümlerinin uygulanmasını isteyen halef devlet, Sözleşme hükümlerini uygulamak istediğini bildiren bir bildirimde bulunma yükümlülüğü altına sokulmaktadır. 7. maddenin 4. fıkrası, 2 ve 3. fıkralarda bahsedilen bildirimin, depoziter devlete yapılmasını ve Sözleşme'ye taraf olan devletlere iletilmesini istemektedir.

[41] http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/3_2_1978.pdf. (Vienna Convention on Succession of States in Respect of Treaties- 1978).

3b- 1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi'nin Uygulandığı Antlaşmalar ve Bunlara Konabilecek Çekinceler

1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi'nin uygulandığı antlaşmalar, Sözleşme'nin iki ayrı yerinde gösterilmektedir. Sözleşme'nin "Tanımlar" kısmında 2. maddenin 1. fıkrasının a bendinde antlaşmaların tanımı yapılmaktadır. Ayrıca, Sözleşme'nin 3. maddesinde Sözleşmenin uygulama alanı belirtilmektedir. Sözleşme'nin 4. maddesinde ise devletlerarası örgütlere ilişkin antlaşmalara halef devletin çekince koyamayacağı durumlar düzenlenmektedir[42].

1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi bütün antlaşmalara uygulanamaz. Sözleşme'nin uygulandığı antlaşma yazılı ve devletler hukukunun asıl ve temel süjesi olan devletler tarafından akdedilmiş olmalıdır. Sözleşme'nin uygulanabileceği antlaşmaların taşıması gereken diğer nitelikler Sözleşme'nin 3. maddesinde belirtilmektedir. Bu durumda Sözleşme'nin uygulanmayacağı antlaşmalar; sözlü akdedilmiş olan antlaşmalar ve devletler hukukunun diğer süjeleri (devletlerarası örgütler) ile devletler arasında yapılan antlaşmalardır. Sözleşme'nin uygulama alanını gösteren 3. maddesinde her ne kadar sözlü antlaşmalara Sözleşme'nin uygulanmayacağı açıkça belirtilmişse de, devletlerarası örgütler ve devletler arasında akdedilmiş antlaşmalara Sözleşme'nin uygulanıp uygulanmayacağı yönünde açık bir hüküm bulunmamaktadır. Bu husus devletlerarası teamül ile çözümlenecektir.

1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi'nin 4. maddesi devletlerarası örgütlerde onaylanan antlaşmalar ve devletlerarası örgütlerin kurucu antlaşmaları başlığını taşımaktadır. Sözleşme'nin uygulama alanını kapsayan antlaşmaların yazılı olarak devletler arasında ya da diğer süjeler arasında akdedilen antlaşmalar olacağı Sözleşme'nin 3. maddesinde yer almaktaydı. Sözleşme'nin 4. maddesinde ise devletlerarası örgütlere ilişkin antlaşmalara yönelik uygulamalarda halef devletin çekince koyamayacağı haller düzenlenmiştir.

---

[42] http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/3_2_1978.pdf. (Vienna Convention on Succession of States in Respect of Treaties- 1978).

Sözleşme'nin 4. maddesinin ilk fıkrası "halef devlet etkisi, devletlerarası örgütlerin kurucu unsuru olan antlaşmalara üyeliğin elde edilmesi ile ilgili düzenlemeler ve örgütlerin düzenlemeleri ile ilgili antlaşmalara çekince koymaksızın uygulanabilecektir" demektedir. İkinci fıkrası ise, "Sözleşme hükümlerine göre halef devlet etkisinin devletlerarası örgütlerde benimsenen antlaşmalara, örgütün düzenlenmesi ile ilgili antlaşmalara çekince konmaksızın uygulanabileceğini" belirtmiştir. Böylece halef devletin, devletlerarası örgütün kurucu unsuru olan antlaşmalara, Sözleşme hükümleri uyarınca taraf olabileceği ve bu antlaşmaların bağlayıcı olabileceği belirtilmektedir. Bu maddeyle halef devletin, devletlerarası örgütlerin antlaşmalarına taraf sayıldığı beyan edilirken çekince koyamayacağı haller düzenlenmiştir.

4- 1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi'nde Koruma Altına Alınan Kavramlar

Daha önce de belirttiğimiz gibi 1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalar Ardıl Olma Sözleşmesi, devlet halefiyeti kavramını prensip olarak benimsemiştir. Ancak, milletlerin self- determination hakkı, devletlerin bağımsızlığı gibi ekstra kanuni faktörler dikkate alınıp halefiyet kurumu istisnalarla birlikte halef devletin özgür rızasına dayandırıldığından; yani halef devlet, selef devletin yapmış olduğu andlaşmalarla ipso jure bağlı olmadığından sınır idari sistemleri ve doğal kaynaklar için ayrı bir düzenleme yapılmıştır.

4a- Sınırlar

Sınır sistemleri ile ilgili düzenlemelerin yapılması Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun taslağında yer almaktadır. Sınır idari sistemleriyle ilgili düzenlemeleri yapan bu maddeyle devletler hukuku düzeninin korunması amaçlanmaktadır.

Devletin ayrılmaz parçası olan, ülkesinin şekillenmesini sağlayan sınırlar, devletlerarasında sorun oluşturan en önemli noktalardan biridir. Devletlerarası alanda göreceli istikrarın sağlanması ve düzenin korunması amacıyla Sözleşme'nin 11. maddesi ile sınır sistemleri düzenlenmiştir. Buna göre devlet halefiyeti, bir

antlaşmayla kurulmuş bir sınırı ya da bir sınır yönetimine ilişkin bir antlaşmanın düzenlendiği hak ve yükümlülükleri etkilemeyecektir.

Doktrinde O'Connell "dispositive antlaşma" türü olarak kabul ettiği sınır sistemine ilişkin antlaşmaların, halefîyet durumunda, halef devleti ipso jure bağladığını ileri sürmektedir. O'Connell, dispositive antlaşmaları "egemenliği icra eden devletin şahsından bağımsız olarak ülkede sürekli bir statü meydana getirmek amacıyla akdedilen antlaşmalar" olarak tanımlamaktadır[43]. Wattel ise antlaşmaları şahsi ve aynî olarak ikiye ayırmıştır. Aynî antlaşmaların, ülke üzerinde egemenliği icra eden devletin geçirebileceği değişikliklerden etkilenmeyeceğini iddia etmiştir[44]. Paul Wilkinson ise antlaşmaları siyasi ve medeni olmak üzere yine ikili bir tasnife tabii tutmuştur. Wilkinson'a göre, siyasi antlaşma garanti antlaşması gibi devletlerarası şahsi politikayı yansıtmaktadır ve halef devlet bununla bağlanmak istemez. Medeni antlaşmalar ise ticaret, ulaşım, suçluların geri verilmesi gibi vatandaş haklarını koruyan antlaşmalardır ve halef devlet bunlarla bağlı olmak ister. Ancak burada da devletlerden birinin liberal diğerinin sosyalist olması durumunda medeni antlaşmalara da bağlı olmak mümkün görünmemektedir[45]. Tüm bu görüşlere ek olarak Waldock, beşinci raporunda sınır yönetiminin devletlerarası teamüldeki uygulamalarda da halefiyetten etkilenmeyeceğini bildirmiştir[46]. Bu hususun devletlerarası doktrince benimsenmiş uygulamalardan ve devletlerarası yargı kararlardan kaynaklandığını belirtmiştir.

Yukarı Savua ve Gex bölgesinin gümrük bölgesi davasında, Uluslararası Daimi Adalet Divanı, irtifak hakkı doğuran antlaşmaların halef devleti bağlayacağı şeklinde görüş belirtmiştir. 1816 Turin Antlaşması'yla İsviçre ve Sardunya arasındaki sınırların tespit edilmesi sırasında St. Gindolph bölgesindeki gümrük yükümlülüklerine de İsviçre lehine sınırlandırma getirilmiştir. Sardunya, Yukarı Savua'yı, Gex bölgesi de dâhil olarak Fransa'ya terk ettikten sonra Fransa bu bölge için gümrük vergisi koyma hakkının sınırlandırılmasına ilişkin antlaşma hükmünü uygulamayacağını beyan etmiştir. İsviçre ise antlaşmanın Fransa'yı da bağladığını ileri sürmüştür. Divan, burada irtifak hakkı kuran bir antlaşma söz konusu olması

[43] O'Connell, a. g. e., Cilt II, s. 14.
[44] Doğan, a. g. e., s. 234.
[45] Doğan, a. g. e., s. 250.
[46] Humphrey Waldock, **Fifth Report on Succession in Respect of Treaties,** Yearbook of International Law of Commission Document, Cilt II, A/Cn. 4/ 256, 1972, s. 50.

nedeniyle, Sardunya'ya halef devlet olarak, Fransa'nın bu antlaşmayla ipso jure bağlı olduğuna karar vermiştir[47].

Yukarıdakine benzer bir başka örnek olayda, "The Temple Preah Vihear[48]" davasında da Uluslararası Adalet Divanı 1904 yılında Fransa ve Tayland (Siam) arasında imzalanan sınır antlaşmasının, Tayland devletini ve Fransa'ya halef olan Kamboçya'yı bağlayacağını beyan etmektedir. Bu dava, Fransa ile Tayland arasında sınırları tespit eden 1904 ve 1907 tarihli antlaşmaların yorumu sırasında Tayland ve Kamboçya arasında çıkan ihtilafın çözümlenmesi amacıyla görülmüştür. Her iki devlet de tarihi değeri büyük olan ve iki devlet arasındaki sınır üzerinde bulunan Preah Vihear Tapınağı'nın kendilerine ait olduğunu iddia etmişlerdir. Kamboçya yeni bağımsız devlet olmasına rağmen Divan, sınır antlaşmasının yapıldığı 1904 yılından beri Tayland Devleti bu antlaşmalarla bağlı olmayı kabul ettiğinden, devletlerarası dengenin korunması amacıyla sınır antlaşmalarının yürürlüğünün devam ettiğine karar vermiştir.

Uluslararası Adalet Divanı'nın 1986 yılındaki Burkina Faso ve Mali Cumhuriyeti arasındaki sınır ihtilafı davasında ise "uti possedetis" prensibine değinilmiştir. Divan kararından önce, uti possedetis prensibinin Latin Amerika devletler hukukunda başvurulan ve yeterince açıklanmayan bir kavram ve belirli bir dönemde uygulanmış olan bir kurum olduğuna dikkat edilmemiştir. Uti possedetis prensibini bir kısım yazarlar siyasetin ve hukukun doğal karışımı olan bir prensip gibi, diğer bir grup yazar ise bir siyasi kanıt gibi düşünmüşlerdir. Uti possedetis prensibi, ortaya atıldığı günden beri bir devletin savaş sırasında işgal ettiği araziye sahip olması prensibi olarak açıklanmaktadır. Bu açıklama dikkate alındığında, uti possedetis prensibinin sömürgecilikle açık bir şekilde bağlantısı görülmektedir. Bazı yazarlar, prensibin bu tanımlamasının geliştirilmesi suretiyle, bunun devletlerin ya da federasyonların dağılması gibi devlet halefiyetinde dahi önemli bir rol oynayabileceğini iddia etmiştir. Buna karşın Ratner, uti possedetis prensibinin, Yugoslavya ya da SSCB'nin dağılması gibi federasyonların dağılmasında uygulanmasının pek çok şüphe ile karşılanması gerektiğini ileri sürmüştür[49]. Buna gerekçesini de ayrıntılı olarak belirtmiştir. "Dâhili ve devletlerarası sınırlar arasında

[47] Waldock, a. g. e., s. 51.
[48] Preah Vihear Tapınağı.
[49] S. R. Ratner, "Drawing a Beter Line: Uti possedetis and the Borders of New States", The **American Journal of International Law**, 1966, s. 590.

vardır. Zorlayıcı siyasetin yerini alan ve savaştan sonra uygulanan uti possedetis prensibiyle devletlerin dağılması belirsizliğe uğramaktadır. Devletler hukukundaki devlet değişikliği yani halefiyet, ilke olarak, dâhili self-determination ve hükümete katılma, ülkenin bir kısmının intikali şeklinde olmakta ancak, uti possedetis prensibi bu ve yukarıdaki diğer sorunlara bütünüyle cevap vermemektedir.[50]" Ratner, bu gerekçeleri öne sürerek, devlet halefiyetine uti possedetis prensibinin uygulanamayacağını söylemekle birlikte, bu prensibin dâhili devlet ve koloni sınırlarında uygulanmış olduğuna da dikkat çekmektedir[51]. Bu prensibin, devlet halefiyetine uygulanması halef devletlerin ülkelerinde idari sınırların bağlayıcılığını sağlayabilir.

Uti possedetis prensibinin bir tanımlaması da "yeni devletlerin, bağımsızlıklarına kavuşması sırasında, koloni döneminden intikal eden sınırlara saygılı olmaları ve bu sınırları sürdürmeye mecbur olmaları" şeklindedir. Böylece prensibe, savaşla elde edilmiş sınırlara bağlılıktan daha farklı bir anlam verilmektedir. Uluslararası Adalet Divanı'nın kararında, prensibin bu yönü ele alınmış, "bu prensiple bağımsızlığın elde edilmesi sırasında ülkenin sınırlarına saygının temin edilmesinin sağlandığını, uti possedetis prensibinin uygulanmasının gerçek anlamıyla devletlerarası sınırların idari sınırlar şekline dönüştürülmesi neticesini doğurduğunu" belirtilmiştir[52]. Bununla birlikte Divan, devlet halefiyetinde önceden yapılmış sınırlara saygının, uti possedetis prensibinin bir kural olarak benimsenmiş olup olmamasından değil, devletler hukukunun genel bir kuralı olmasından kaynaklandığını bildirmiştir. Divan'a göre, uti possedetis prensibinin uygulanmasıyla devletlerin sınırlarına saygı, idari sınırlara saygı şekline dönüşmüştür[53]. Halef devletlerin sınırlara saygı yükümlülüğü ise sadece bu prensibin uygulanmasının sonucu olarak değil, bu konunun devletler hukukunda genel kural olarak yerleşmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Bu da halef devletin yeni bağımsız devlet olması halinde bile sınır antlaşmalarında temiz sayfa teorisinin neden uygulanamayacağının gerekçesidir.

Devletler hukukunda halef devletin sınır antlaşmalarıyla bağlı olduğuna ilişkin genel kuralın yerleşmesini sağlayan doktrin, bunun sınır antlaşmalarının aynî

[50] Ratner, a. g. e., s. 595.
[51] Ratner, a. g. e., s. 603.
[52] http://www.icj-cij.org/icjwww/icases/ish/ish_icr/iSH_iCR9129_19910523.PDF
[53] http://www.icj-cij.org/icjwww/icases/ish/ish_icr/iSH_iCR9129_19910523.PDF

hak ve borçlar doğuran antlaşmalar olmasından kaynaklandığını savunmuştur. Aynî hak ve borçlar doğuran antlaşmaları tanımlamak üzere yazarların bir kısmı, devletlerarası irtifak hakkı kuran antlaşmalar[54], bir kısmı yöresel nitelikte hak veya borçlar doğuran antlaşmalar[55], diğer bir kısmı dispositive terimini kullanmışlardır. Şahsi antlaşmalar ve aynî antlaşmalar ayrımından kaynaklanan bu tür antlaşmalarla kurulan hak ve borçlardan, aynî nitelikte olanlar herkese karşı ileri sürülebilir. Şahsi antlaşmalar ise akit tarafların varlığını sürdürmesine bağlı olan antlaşmalardır[56]. Tarafsız kalma, askersizleştirme, nehir ulaşımı, transit geçiş hakkı tanıyan antlaşmalar ile sınır antlaşmaları gibi antlaşmaların aynî antlaşma niteliğinde olduğu öne sürülmektedir[57].

Udokang dispositive antlaşmaları üç sınıfa ayırmaktadır; irtifak hakkı kuran antlaşmalar, sınır antlaşmaları ve kapitülasyon antlaşmaları. Kapitülasyon antlaşmaları, Orta ve Uzakdoğu devletlerinde, bilhassa Osmanlı İmparatorluğu'nda Batılı Hristiyan devletler yararına tek taraflı imtiyazlar yaratmıştır. Kapitülasyon antlaşmaları ile Batılı devlet vatandaşları, işbu antlaşmaların yapıldığı ülkelerde din ve vicdan, seyahat, ticaret hürriyetlerinden, mülkiyet edinme hakkından en geniş şekilde faydalanmışlardır. Batılı devletlere ayrıca yargıya, ticaret ve vergi muafiyetine ilişkin imtiyazlar tanınmıştır[58]. Buna karşın devletlerarası teamülde, kapitülasyon antlaşmaları genelde tartışılmaz nitelikte aynî hak doğuran antlaşmalar olarak kabul edilmemektedir. Örneğin İtalya, Eritre ve Tropoli ülkesinde kontrol temin ettikten sonra bütün kapitülasyonları yürürlükten kaldırmıştı. İngiltere, Kıbrıs'ta geçici idare adı altında ilhakı gerçekleştirdiğinden ve yine 1947'de Filistin de İngiliz mandası altında iken Osmanlı İmparatorluğu'ndan kalan kapitülasyonların yürürlükte olmadığını ilan etmiştir. 1 Şubat 1876'da Mısır'da yabancılarla ilgili adli teşkilat kurulmuştur. Kapitülasyonlar bu şekilde kurulan karma mahkemeye geniş yetkiler vermekte idi. Kapitülasyonlardan faydalanan 12 devlet, 8 Mayıs 1937'de bunları bir sözleşme ile ilga etmişlerdir. Suriye ve Lübnan'da manda rejimi kuran Fransa, 13 Ekim 1923 tarihinde kapitülasyonları sona erdirmiştir. Avrupalı Devletler işgal ve himaye ettikleri Afrika Devletleri'nde kapitülasyonları, himaye altına alındığı tarihten itibaren iptal etmekteydiler.

[54] Waldock, a. g. e., s. 51.
[55] Doğan, a. g. e., s. 232.
[56] O'Connell, a. g. e., Cilt II, s. 155.
[57] Udokang, a. g. e., s. 329.
[58] Süha L. Meray, **Devletler Hukukuna Giriş**, Cilt II, Ankara: Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1962, s. 266.

Uzakdoğu Devletleri'nin de hemen hepsinde kapitülasyon rejimi uygulanmıştır. Japonya'da 1858'den itibaren iki taraflı antlaşmalarla tesis edilen kapitülasyonlar, 1894'ten itibaren yine aynı şekilde iki taraflı antlaşmalarla kaldırılmıştır. Kore'de XIX. yüzyıl sonlarında kurulan kapitülasyon rejimi Japonya'nın ilhakı ile 1910 yılında sona erdirilmiştir[59].

İrtifak hakkı kuran antlaşmalar ülkenin bir parçasına ya da tümüne, başka bir devlet yararına ya da belirli amaçla sürekli bir yükümlülük getiren antlaşmalardır[60]. Bu antlaşmalar diğer devlet ya da devletler yararına kullanım için aynî hak yaratmakta, devamlı ve kesin niteliğiyle egemenlik değişiminden etkilenmemektedir. Bu nedenle bu tür antlaşmalar devlet halefiyetinde ipso facto halef devleti bağlamaktadır. Uluslararası Adalet Divanı, Wimbledon Davası'nda irtifak hakkı yaratan sözleşmenin akitsel bir yükümlülük olarak aynî hak doğurduğundan akit tarafları bağlayacağını bildirmiştir[61]. Versailles Antlaşması'nın 380. maddesiyle Almanya, Kiel Kanalı'nı bir devletlerarası suyolu olarak, Almanya'nın barışta olduğu dönemlerde, tüm devletlerin gemilerinin geçişine açacağını beyan etmekteydi. Ancak 1920 Rusya- Polonya Savaşı'nda, Polonya hükümeti yararına kullanılan ve Fransız şirketince İngiliz şirketinden kiralanan Wimbledon gemisinin kanaldan geçişini Almanya engellemiştir. 1923 yılında İngiltere, Fransa, İtalya ve Japonya Almanya'nın antlaşmayı ihlal ettiği ve Fransız şirketine zararlarının ödenmesi gerektiği gerekçesiyle Uluslararası Sürekli Adalet Divanı'na dava açmışlardır. Alman yargıç Schucking, 1919 Versailles Antlaşması'nın verdiği Kiel Kanalı'ndan serbest geçiş hakkının Alman Hükümeti'nin egemenliğini sınırlandırdığını belirtmiştir. Yargıca göre "antlaşma, yükümlülük altına giren devlet egemenliğinin mümkün olan en az sınırlandırmasını yansıtacak şekilde yorumlanmalıdır[62]." Uluslararası Sürekli Adalet Divanı akitsel yükümlülük ya da bir hizmet nedeniyle Alman Devleti'nin bağlı olduğunu Versailles Andlaşması'nın 380. maddesinin bir sınırlandırma yarattığını kabul etmiş ancak, tam da bu nedenle, Alman Devleti'nin bu yükümlülüğü ihlal ettiğini bildirmiştir[63]. Buna karşın bir kısım yazarlar irtifak hakkı kuran antlaşmalara ilişkin teorinin eksik olduğunu, devletler hukuku yazarlarının hepsinin anlaştığı

[59] Udokang, a. g. e., s. 339- 340.
[60] Udokang, a. g. e., s. 341.
[61] "The Wimbledon Case", **Permanent Court of International Journal**, Series A, No: 1, 1923, s. 25.
[62] Udokang, a. g. e., s. 348.
[63] Udokang, a. g. e., s. 349.

devletlerarası irtifak hakkı kuran antlaşma tanımının olmadığını beyan etmişlerdir[64]. Yeni bağımsız devletler ise koloni gücüne sahip devletlerin irtifak hakkı kuran antlaşmalar kavramını yasallaştırmak suretiyle sömürgecilik hakkının devamlılığını sağlamayı amaçladıklarını ileri sürmüşlerdir[65].

Tüm bu tartışmalara karşın sınır antlaşmalarının dispositive antlaşma olarak devlet halefiyetinden etkilenmeyeceği genel kabul görmektedir.

4b- III. Devletler Lehine Yaratılmış Haklar

1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi'nde görülen bir başka kuraldışılık ise diğer devletler lehine yaratılan birtakım haklarda karşımıza çıkmaktadır. Sözleşme'nin 12. maddesine göre devletlerin ardıl olmaları, antlaşmalarla oluşturulan ve bir devlet ülkesine ilişkin olarak bir ya da birçok devlet lehine birtakım haklar yaratan ülkesel rejimleri değiştirmez. Ancak, önceki devletin başka devletlere ya da devletlerarası kişilere askeri üsler kurma izni veren antlaşmaları bunun dışında tutulmuştur[66].

Devletlerarası irtifak hakkı kuran antlaşmaların tanımının verilmesindeki zorluk, antlaşmanın "res inter alios acta" niteliğinde olmasından kaynaklanmaktadır. 1969 Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nde bu tip antlaşmaların tanımına açık şekilde yer verilmemektedir. Bu tip antlaşmalar, devletlerarası teamülün gelişmesine açık bir alan olarak bırakılmaktadır.

Devletlerarası irtifak hakkı kuran antlaşmalar, ülkesinde egemenliği sınırlanan ya da başka bir deyişle yükümlülük altına sokulan devlet ile bu yükümlülükten menfaat temin eden ya da bu yükümlülüğü kullanan devlet veya devletlerarasında yapılan antlaşmalardır. Bu antlaşmaların aynî nitelik taşıması, irtifak hakkı kurulan devletin ülkesinde sürekli bir yükümlülük kurulması ve antlaşmada akit tarafların kimliklerinin dikkate alınmamasına dayanmaktadır.

---

[64] Doğan, a. g. e., s. 234- 235.
[65] Udokang, a. g. e., s. 350.
[66] Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk,** Ankara: Turhan Kitabevi, 2005, s. 355.

1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi ile bu konuda bir düzenleme yapılmıştır. Waldock'un raporuna göre bu tip antlaşmalar, aynî nitelik taşımakta ve devletlerarası uygulamalar doğrultusunda temiz sayfa prensibinin istisnasını oluşturmaktadır[67]. Devletlerarası sorumluluk nedeniyle, devletlerarası teamül hukuku gereği, var olan hak ve yükümlülükleri yeni devlete doğrudan intikal ettirmektedir. Bu tip hak ve yükümlülükler, genellikle yeni devletin ülkesi ile doğrudan ilgili olarak tanımlanmaktadır[68].

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, 1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi'nin 12. maddesi halefiyetten sonra III. devletler lehine bir takım hakları korumuştur. Bu hakları genellikle III. devletler lehine, halef devletin ülkesinin kullanımı açısından doğan bir takım haklar olarak nitelendirmek yanlış olmayacaktır. Bu şekilde bir devletinin ülkesi üzerinde kullanım hakkını sınırlayan antlaşmaların halef devleti de ipso jure bağlayacağı kabul edilmiştir. Bunun, devletlerarası sorumluluktan kaynaklanan teamül olduğu belirtilmiştir. Ancak yukarıda belirtildiği gibi, bu hükmün askeri üs devamlılığının sağlanmasına ya da milli kaynaklar ve zenginliğin kullanılmasına engel olunması sonucuna meydan vermemesi istenmiştir. Bu noktada Sözleşme'nin "Temiz Sayfa Halefiyet Teorisi"ne ağırlık verdiği söylenebilir. 12. maddenin son fıkrasına bu maddenin halef devlet ülkesinde, selef devlet tarafından kurulmuş olan askeri üssün; halef devlete bir yükümlülük getirmesinin mümkün olmadığı hükmü eklenmektedir. Bu hükmün gerekçesi olarak, askeri üs kuran antlaşmaların aynî antlaşma niteliğinde olmaması gösterilmektedir.

4c- Doğal Kaynaklar

1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi'nin 13. maddesine göre hiçbir hüküm, devletler hukukunun her halkın ve her devletin doğal zenginlikleri ve kaynakları üzerindeki sürekli egemenliğini kabul eden genel ilkelerini etkileyemez. Bu durumda her halk ve devletin kendi doğal kaynakları üzerindeki tasarruf hakkı halefiyet durumunda da saklıdır[69].

[67] Waldock, a. g. e., s. 55.
[68] Sınır antlaşmaları, nehirlerde seyahat serbestîsini düzenleyen antlaşmalar vb.
[69] Pazarcı, a. g. e., s. 355.

Sözleşme'nin 13. maddesinin yazılış amacı, halef devletin devletlerarası antlaşmalardan doğan sorumluluğu tespit edilirken doğal hakların kullanılmasının engellenmesi imkânının ortadan kaldırılmasıdır. Bu maddeyle, önceden devletlerarası alandan genel kabul gören devletin doğal zenginlik ve doğal kaynaklarını kullanma hakkı halef devlete bir hak olarak sağlanmaktadır.

1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi'nin 13. maddesinde bu olumlu hakkın tespitinin açıkça yer alması, bir önceki maddeyle getirilen yükümlülüğün doğal kaynakların kullanılmasına engel teşkil etmemesi yönündeki hassas tutumun sonucu olarak yorumlanmalıdır.

5- 1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi'nin Halefiyet Sorununa Getirdiği Düzenlemeler

5a- Yeni Bağımsız Devlet

1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi'nin 2. maddesi f bendinde "yeni bağımsız devletin tanımı şu şekilde yapılmıştır; "ülkesi, devletlerin halef olması tarihinden hemen önce, devletlerarası ilişkilerin sorumluluğu önceki devlete ait, ya da bağımlı ülke olan sonraki devlet[70]". Böylece yeni bağımsız devlet, bağımlı ülke[71] ya da dış ilişkileri başka bir devlet eliyle yürüten ülke olarak tanımlanmıştır. Doktrinde Hüseyin Pazarcı gibi yazarlar bu tanımın eksik olduğu ve her "özerk" ülkeye uygulanamayacağını savunmuşlardır. Bugün "yeni bağımsız devlet" tanımı doktrin açısından halen belirsizliğini korumaktadır.

Sözleşme'de yeni bağımsız devletten farklı anlam vermek üzere iki ya da daha çok devletin birleşmesiyle oluşan yeni bağımsız devlet kavramı yaratılmıştır. İki ya da daha çok devletin birleşmesi halinde, ülkesi üzerinde egemenliğini kazanarak devletlerarası sahada yeni devlet kimliğine kavuşan devlete, Sözleşme tarafından yeni bağımsız devletten farklı hukukî sorumluluklar verilmiştir.

---

[70] http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/3_2_1978.pdf. (Vienna Convention on Succession of States in Respect of Treaties- 1978).

[71] Manda, himaye ya da vesayet altındaki ülke.

Sözleşme'nin 30. maddesi iki ya da daha çok devletin birleşmesiyle oluşan yeni devletin antlaşmalarla bağlı olup olmayacağını incelemektedir[72]. Bu durumda, prensip olarak halef devlet selef devletin yapmış olduğu antlaşmalarla bağlı olacaktır. Halef devletin, halef olduğu tarihte, ülkesinin bir kısmında (birleşme konusu selef devletlerin ülkesinin birinde ya da birden çok kısmında) yürürlükte olan ya da ülkesine teşmil etmek için selef devlet ya da devletlerin imzalamış olduğu iki ya da çok taraflı antlaşmalar; taraflar aksini kararlaştırmadıysa, antlaşmanın uygulanması, antlaşmanın konu ve amacıyla bağdaşıyorsa, halef devletin ülkesinde antlaşmanın uygulanması kökten değişiklik meydana getirmiyorsa, halef devletin ülkesinin tümünde uygulanacaktır.

Yeni bağımsız devlete ilişkin halefiyette "Negatif Halefiyet Teorisi" benimsenmektedir. Sözleşme prensip olarak halefiyetin varlığını kabul etmekle birlikte, selef devletin yaptığı antlaşmalarla, halef devletin ipso jure bağlı olmadığını göstermek amacıyla, yeni bağımsız devletleri Sözleşme'nin düzenlenmesinden ayrı tutarak incelemiştir.

Sözleşme'nin 16. maddesine göre, yeni bağımsız devletler için prensip olarak temiz sayfa teorisi açıkça benimsenmiştir. Doktrinde birtakım yazarlar, yeni bağımsız devletin selef devlet tarafından yapılan antlaşmalara halefiyetten dolayı ipso jure bağlı olmayacağını beyan eden bu maddeyi pacta sund servanda ilkesine aykırı bulmaktadırlar[73]. Ancak koloni düzeninde bağımlı devlet hakkında yapılan bağlayıcı antlaşmaların, bağımlı devletin yaşamsal nitelikteki hak ve yükümlülüklerini olumsuz yönde etkilediği ve self- determinasyon'un da aynı derecede etkin bir ilke olduğu bir gerçektir.

O'Connell'a göre temiz sayfa teorisinin kabulü halinde, kazanılmış özel haklar (müktesep haklar) egemenliğin değişimi ile sona ermiş olacaktır[74]. Aynı görüşü paylaşan Mushkat'a göre ise temiz sayfa teorisinin kabulü fazlasıyla sorun çıkarmaktadır. Bu sorunlardan ilki AB' de benimsenen özgürce iş kurabilme, özgürce yerleşme gibi kazanılmış hakların halef devlet tarafından

---

[72] http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/3_2_1978.pdf. (Vienna Convention on Succession of States in Respect of Treaties- 1978).

[73] D. P. O'Connell, "Independence and Succession to Treaties"**, The British Yearbook of International Law**, Cilt 38, 1962, s. 84.

[74] O'Connell, a. g. k., Cilt II, s. 237.

benimsenmeyebileceği olasılığıdır. Sorunlardan bir diğeri ise, bugüne kadar yeni bağımsız devletlerin önceden yapılmış antlaşmalarla bağlı olmayı kabul ederek oluşturdukları devletlerarası teamülün temiz sayfa teorisinin kabulü halinde tamamen ortadan kalkacak olmasıdır. Temiz sayfa teorisinin yarattığı bir başka sorun ise siyasi çekişmeler nedeniyle, selef devletin antlaşmalarla üstüne aldığı sorumlulukların etkisizleştirilip zaman aşımına uğratılması tehlikesidir[75].

1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi'nin 24, 25, 26 ve 28 maddeleri iki taraflı antlaşmaların yeni bağımsız devlet açısından durumunu düzenlemiştir. Buna göre, yeni bağımsız devlet selef devletin akdettiği antlaşmalarla doğrudan bağlı olmayacaktır. Sözleşme'nin 24. maddesine göre yeni bağımsız devlet, selef devletin yaptığı iki taraflı antlaşmalarla, antlaşmanın diğer tarafıyla başka bir yönde açıkça anlaşılmamış ya da taraflar tutumlarıyla aksini belirtmemişlerse, bağlıdır[76]. Yeni bağımsız devlet için temiz sayfa teorisinin istisnası gibi görünen bu madde aslında, iki taraflı antlaşmanın yürürlüğü için yeni bağımsız halef devlet ile antlaşmanın diğer tarafı arasında, antlaşmaya bağlılık konusunda bir "irade birliği" aramaktadır. Halef devletin kendini antlaşmaya bağlı saydığını bildirmesiyle, söz konusu iki taraflı antlaşmaya taraf diğer devletin dolaylı olarak kabulü gerçekleşmiş olmaktadır.

Sözleşme'nin 25. maddesi ise iki taraflı antlaşmaların halef devlet ile selef devlet arasında ilişki doğurması durumunu düzenlemektedir. Söz konusu düzenlemeye göre, yeni bağımsız devletin önceki devletin yaptığı iki taraflı antlaşmalara taraf olması, bu antlaşmaların yeni bağımsız devlet ile selef devlet arasında da hukukî bir ilişki doğuracağı anlamına gelmemektedir. Bu maddeyi takip eden 26. maddede ise selef devlet ile antlaşmanın diğer tarafı arasındaki hukukî ilişki ele alınmıştır. Eğer yeni bağımsız devlet ikili antlaşmaya taraf olursa, bu durum söz konusu antlaşmanın selef devlet ile antlaşmaya taraf diğer devlet arasında sona ermesi, askıya alınması ya da içeriğinin değiştirilmesini etkilemeyecektir[77]. Burada da yeni bağımsız devlete tanınan irade serbestîsi hakkı açıkça hissedilmektedir.

---

[75] Muskhat, a. g. e., s. 186.

[76] http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/3_2_1978.pdf. (Vienna Convention on Succession of States in Respect of Treaties- 1978).

[77] http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/3_2_1978.pdf. (Vienna Convention on Succession of States in Respect of Treaties- 1978).

İki taraflı antlaşmalar hakkında son olarak Sözleşme'nin 28. maddesi, yeni bağımsız devletlere istedikleri iki taraflı antlaşmalara taraf olabilme hakkı tanımaktadır. Buna göre, yeni bağımsız devletin isteği ve öteki tarafların da açıkça ya da davranışlarıyla kabulü durumunda, selef devletin yaptığı ve halen yürürlükte olan veya olmayan iki taraflı antlaşmaların geçici olarak yürürlüğe konulması olanağı mevcuttur[78].

1978 Viyana devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi, yeni bağımsız devletlere çok taraflı antlaşmalar konusunda da bir takım olumlu haklar tanımıştır. Sözleşme'nin 17. maddesine göre yeni bağımsız devlet, halef devlet sıfatını aldığı tarihte "yürürlükte olan" birçok taraflı antlaşmaya, ilke olarak, bir "taraf olma bildirimi" ile taraf olabilmektedir[79]. Sözleşme'nin bu maddeyi takip eden 18. maddesi ise yeni bağımsız devletin, halef devlet sıfatını aldığı tarihte "yürürlükte olmayan" çok taraflı antlaşmalar açısından durumunu düzenlemektedir. Halef devlet yine bu tip çok taraflı antlaşmalara da bir taraf olma bildirimi ile taraf olabilecektir[80]. Çok taraflı antlaşmalar hakkında bir diğer düzenleme de 19. madde ile yapılmıştır. Selef devletin imza ya da paraf ile tespit işlemini gerçekleştirdiği bir antlaşmaya (bağlayıcı işlemleri tamamlanmamış antlaşma), yeni bağımsız halef devlet, işlemleri (onaylama, kabul veya uygun bulma) tamamlayarak taraf olabilecektir[81]. Elbette yukarıda sayılan tüm bu durumlar, 1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi'nde de garanti altına alındığı ve tespit edildiği gibi, antlaşmanın şart, konu, amaç ve gerçekleştirilme koşullarını tehlikeye atmıyor ise mümkün olabilecektir. Ayrıca çok taraflı bir antlaşmaya taraf olmak isteyen tüm devletler için geçerli olan "diğer tarafların rızasını alma" koşulu, yeni bağımsız devlet için de geçerlidir.

1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi'nin, çok taraflı antlaşmalar konusunda da yeni bağımsız devletlere birtakım olumlu haklar verdiğini yukarıda belirtilmişti. Bu konuda yapılan düzenlemelerden bir diğeri de

---

78 http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/3_2_1978.pdf. (Vienna Convention on Succession of States in Respect of Treaties- 1978).

79 http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/3_2_1978.pdf. (Vienna Convention on Succession of States in Respect of Treaties- 1978).

80 http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/3_2_1978.pdf. (Vienna Convention on Succession of States in Respect of Treaties- 1978).

81 http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/3_2_1978.pdf. (Vienna Convention on Succession of States in Respect of Treaties- 1978).

yeni bağımsız devletin çok taraflı antlaşmalara çekince koyabilmesi ile ilgilidir. Sözleşme'nin 20. maddesine göre yeni bağımsız devlet, taraf olduğu çok taraflı antlaşmaya selef devletin koyduklarından farklı çekinceler koyabilecektir. Yine aynı şekilde yeni bağımsız devlet, Sözleşme'nin 21. maddesi ile yapılan bir düzenleme ile çok taraflı antlaşmalara taraf olan her devlete tanınan "antlaşmanın yalnızca kimi bölümlerine katılma" hakkını da kullanabilecektir. Son olarak Sözleşme'nin 27. maddesine göre yeni bağımsız devlet isterse ve öteki taraflar da açıkça kabul ederse, selef devletin yaptığı ve yürürlükte olan ya da olmayan çok taraflı antlaşmalar kabul eden taraflar arasında geçici olarak yürürlüğe konabilecektir[82].

5b- İki ya da Daha Çok Devletin Birleşmesiyle Oluşan Yeni Devlet

1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi, iki ya da daha çok devletin birleşerek yeni bir devlet kurması durumunu 31. maddesinde düzenlemektedir. Ortaya çıkan bu yeni devlet durumunda, halefiyet sorunu pacta sund servanda ilkesi esas alınarak düzenlenmektedir. Buna göre prensip olarak, halef devlet selef devletin mirasçısı durumundadır ve halefiyeti tartışmaya yer bırakmaksızın kesin kabul görmektedir. Sözleşme'nin 31. maddesinin ilk fıkrasına göre, halef devlet selef devletin yaptığı antlaşmalara taraf olabilir. Ancak eğer halef devletin antlaşmaya taraf olması antlaşmanın konu ve amacına aykırı düşer ya da uygulama şartlarında kökten değişiklik meydana getirirse, bu durumda halef devlet antlaşmaya taraf olamayacaktır. Yine aynı şekilde eğer antlaşmaya taraf olan tüm devletler, antlaşmanın taraflarından birinde meydana gelen egemenlik değişimi sonrası antlaşmanın yürürlüğe girmeyeceğinde anlaşmışlarsa, antlaşma halef devletin taraf olmasına pek tabii ki açık olmayacaktır[83].

Antlaşmanın coğrafi sınırları ise Sözleşme'nin yukarıda anılan aynı maddesinin 2. fıkrasında düzenlenmiştir. Halef devlet, selef devletin yaptığı bir antlaşma ile bağlanacaksa bu halef devletin ancak eskiden selef devletin ülkesine dâhil olan bölümünde uygulanacak ve geçerli olacaktır. Ancak halef devlet, selef devletin yaptığı antlaşmanın, kendisinin tüm ülkesi üzerinde geçerli olmasını arzu ediyorsa, bunu bir bildirimle ve diğer taraf devletlerin olumlu görüş bildirmeleri ile

---

82 http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/3_2_1978.pdf. (Vienna Convention on Succession of States in Respect of Treaties- 1978).

83 http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/3_2_1978.pdf. (Vienna Convention on Succession of States in Respect of Treaties- 1978).

gerçekleştirebilecektir. Elbette tüm bunlar, yukarıda da ve daha önce defalarca da belirtildiği gibi, antlaşmanın içerik ve uygulanmasına aykırı değilse mümkün olabilecektir. Sonuç olarak Sözleşme'nin 31. maddesine göre halef devlet, selef devletin yaptığı ve halen yürürlükte olan antlaşmalara pacta sund servanda ilkesi gereği bağlıdır.

Sözleşme'nin 32. maddesi, halef devletin halef olduğu tarihten sonra yürürlüğe giren ama selef devletin taraf olduğu çok taraflı antlaşmalarla ilgili hukukî durumunu düzenlemektedir. Böyle bir durumda halef devlet, selef devletin yapmış olduğu çok taraflı antlaşmaya bir halefiyet bildirimi ile taraf olabilmektedir. Elbette de bu antlaşma da yine sadece halef devletin ülkesinin önceden selef devlete ait kısmı üzerinde geçerli olabilecektir. Ancak halef devletin antlaşmayı tüm ülkesine uygulayacağını bildirmesi ve taraf devletlerle bu konuda anlaşması durumunda, antlaşma halef devletin ülkesinin tümü için geçerli olabilecektir[84]. Bu maddeyi takip eden 33. madde ise, imza ya da parafa ile tespit edilmiş ancak bağlayıcılık işlemleri tamamlanmamış antlaşmaların halef devlet açısından hukukî sonuçlarını düzenlemektedir. Halef devletin halef olduğu tarihte selef devletin tespit etmiş bulunduğu ancak bağlayıcılık işlemlerini tamamlamadığı birçok taraflı antlaşmaya halef devlet, söz konusu işlemeleri tamamlayarak taraf olabilmektedir[85]. Bu antlaşmanın coğrafi açıdan geçerlilik sınırları halef devlet öteki taraf devletlerin bu konudaki tutumlarına bağlıdır.

İki ya da daha çok devletten meydana gelen yeni devlet durumunda selef devletin antlaşmalarıyla ipso jure bağlılık durumunun söz konusu olmadığı çok açıktır. Burada pacta sund servanda ilkesine göre halef devlet, eskiden selef devletin ülkesinde bulunan toprakları açısından antlaşmalarla bağlı olmaktadır. Halef devlet, söz konusu antlaşmaları ülkesinin tümü için geçerli kılmak istiyorsa bu onun seçimlik hakkına ve diğer tarafların olumlu tutumuna bırakılmıştır.

---

84 http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/3_2_1978.pdf. (Vienna Convention on Succession of States in Respect of Treaties- 1978).

85 http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/3_2_1978.pdf. (Vienna Convention on Succession of States in Respect of Treaties- 1978).

5c- Bir Devletin Parçalanması Sonucu Ortaya Çıkan İki ya da Daha Çok Devlet

1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi'nin 34. maddesi bir devletin parçalanması sonucu ortaya çıkan iki ya da daha fazla devlet durumunda selef devletin yapmış olduğu antlaşmaların yeni devletler için doğurduğu hukukî sonuçları düzenlemektedir. Buna göre her bir halef devlet, selef devletin yaptığı antlaşmalarla doğrudan bağlıdır. Selef devletin yapmış olduğu bir antlaşma ülkesinin sadece bir kısmı için geçerli idiyse, yeni durumda da bu antlaşma eski ülkede antlaşmanın geçerli olduğu topraklar halef devletlerden hangisine dâhilse yalnızca onun için geçerli olacaktır. Sözleşme'nin 34. maddesinin 2. fıkrası ise halef devletin antlaşmalarla bağlı olmadığı kuraldışılıkları düzenlemiştir. Buna göre, antlaşmaya taraf devletler, akit taraflardan herhangi birinde meydana gelecek egemenlik değişiminde antlaşmanın geçerli olmadığını kararlaştırmış ise, halef devletler pek tabii ki bu antlaşmayla bağlı olamayacaklardır. Yine aynı şekilde halef devletlerin antlaşmaya taraf olması antlaşmanın konu ve amacı ile bağdaşmıyorsa veya antlaşmada köklü değişiklikler meydana getiriyorsa da, böyle bir taraf olma durumundan bahsedilemez[86].

Sözleşme'nin 35. maddesi ise biraz daha farklı bir düzenlemeyi konu edinmiştir. Bazen bir devletten bir parça ya da parçalar ayrılarak yeni devletler (halef devletler) kurabilir. Bir tarafta bunlar olurken eski devlet de halen ülkesinin bir kısmı üzerinde "yaşıyor" olabilir. Bu durumda eski devletin (selef devlet) akdettiği antlaşmaların durumu ne olacaktır? Belli kuraldışılıklar haricinde antlaşma hem halef devletlerin her birini, hem de selef devleti bağlamaktadır. Kuraldışılıklar ise üç ana durumun etrafında toplanmıştır. Birincisi taraf devletler aksini kararlaştırmış olabilirler; eski ülkenin devam eden devletinin antlaşmaya taraf olmasını istemiyor ya da taraflardan herhangi birinin egemenliğinde meydana gelen değişiklikte antlaşmanın yürürlüğünün devamını istemiyor olabilirler. İkincisi antlaşma sadece selef devletten ayrılan bir ya da birkaç halef devleti ilgilendiriyor olabilir. Antlaşmanın selef devletin kalan ülkesi açısından bir alakası kalmadıysa bağlayıcılığından da bahsetmek söz konusu değildir. Son olarak; selef devletin antlaşmaya taraf olması antlaşmanın amacıyla bağdaşmıyor ya da antlaşmanın

[86] http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/3_2_1978.pdf. (Vienna Convention on Succession of States in Respect of Treaties- 1978).

uygulanma şartlarında kökten bir değişikliğe neden oluyorsa antlaşmanın selef devlet ülkesinde uygulanması mümkün olmayacaktır[87].

Bir devletin birden çok parçaya ayrılması durumunda halefiyetin her bir devlet için antlaşmalara doğrudan bağlayıcılık getirmesi pacta sund servanda ilkesinin uygulanmasının sonucudur. Bir devletten kopan her bir yeni devlet, daha önce bir parçasını oluşturduğu selef devletin yaptığı antlaşmalarla bağlanma yükümlülüğünü üstlenmiştir.

Ortaya çıkan yeni devlette hâkimiyetin değişimi söz konusudur. Ama yeni devletin halkı ve ülkesinde uyguladığı iç hukuk düzeni yok olmamaktadır. Yeni devletin halkı ve uyguladığı normatif düzen devam etmektedir. Bu nedenle akdetmiş olduğu devletlerarası antlaşmalara bağlılığı da devam etmelidir. Böylece zaman ve mekân bakımından boşluk ortaya çıkmayacaktır. Bir devletin parçalanmasıyla oluşan yeni devletlerin antlaşmalara olan bağlılık iradesi, yeni devlette kökten değişiklikler olmadığı inancına dayanmaktadır. Ancak bir devletin parçalanması ile ortaya çıkan yeni devletlerin prensip olarak halefiyeti kendiliğinden kabul edilse de, uygulama da yine de bir halefiyet bildirimi, devletlerarası teamüle göre, aranmaktadır. Nitekim 1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi'ne eski Yugoslavya Devleti onaylama yoluyla taraf olmasına rağmen, söz konusu devletten parçalandıktan sonra ortaya çıkan Bosna Hersek, Slovenya ve Hırvatistan Sözleşme'ye birer halefiyet beyanı ile taraf olmuşlardır. Sırbistan ve Karadağ ise Sözleşme'ye halefiyet beyanında bulunmadıkları için bu şekilde taraf olarak kabul edilmemektedirler.

5d- Bir Ülke Parçasının Başka Bir Devlete Katılması Sonucu Ortaya Çıkan Devlet

1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi'nin 15. maddesi ülke parçalarına ilişkin halefiyet sorunlarını düzenlemektedir. Buna göre bir ülke parçasında halefiyet, bir devlet ülkesinin diğer bir devlet ülkesinin parçasın olduğu zaman ya da bir devletin ülkesinin bir parçası olmamakla beraber, devletlerarası ilişkiler açısından o devletin sorumluluğunda olan bir ülkenin başka

[87] http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/3_2_1978.pdf. (Vienna Convention on Succession of States in Respect of Treaties- 1978).

bir devletin (halef devletin) parçası olması durumlarında ortaya çıkmaktadır. Bu durumda söz konusu iki olasılıktan ilki, selef devletin ülkesine ilişkin olarak yürürlükte olan antlaşmaların, halef devleti, halefiyet durumu ortaya çıktığı andan itibaren bağlamayacağıdır. İkincisi ise, halef devlet, halefiyet durumu ile ortaya çıktığı tarihte, selef devletin antlaşmaları sadece halef devletin ülkesine katılan yeni parçaya ilişkin olarak yürürlüğe girecektir[88]. Pek tabii ki bu antlaşmaların uygulanmasının, söz konusu antlaşmanın konusu, amacı ve uygulanma şartlarıyla ters düşmemesi ya da bunları köklü bir değişikliğe sürüklememesi gerekmektedir.

6- 1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi'nin Uyuşmazlıklar Hakkındaki Düzenlemeleri

1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi'nin VI. Bölümü "Uyuşmazlıkların Çözümü" başlığı altında, devletler arasında çıkması olası itilafları incelemiştir. Ancak bu bölümün incelenmesine geçmeden önce, söz konusu bölümden önceki 39. ve 40. maddelere atıfta bulunmakta yarar görüyoruz. Sözleşme'nin V. Bölümü "Değişik Hükümler" başlığı altında iki maddeden ibarettir. Sözleşme'nin uygulanması ve devletler hukukunun salahiyeti açısından hayati önem taşıyan bu bölüm, işlevsel olarak günümüzün modern devletlerarası sistemini de kendince koruma altına almak gayesi gütmüştür. Buna göre, V. Bölüm'deki 39. madde antlaşmalara halef olma açısından Sözleşme hükümlerinin devletleri büyük çapta etkileyecek olan düşmanlık ya da salgın durumlarında askıya alınacağını ve uygulanamayacağını kesin hükme bağlamıştır[89]. Bunu takip eden 40. madde ise askeri işgalle ortaya çıkan halefiyet hallerinde yine Sözleşme'nin uygulanamayacağını belirtmektedir[90]. Bu iki madde ile devletler hukuku sistemi oturtulmaya çalışılmış, kuvvet kullanarak toprak ele geçirme ve dolayısıyla daha sonra hak sahibi olma örneklerinin azaltılması amaçlanmıştır. Teoride yapılan bu düzenlemenin, pratikte ne kadar uygulanabildiği ve ne kadar uygulanabileceği ayrı bir tartışma konusudur.

---

88 http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/3_2_1978.pdf. (Vienna Convention on Succession of States in Respect of Treaties- 1978).

89 http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/3_2_1978.pdf. (Vienna Convention on Succession of States in Respect of Treaties- 1978).

90 http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/3_2_1978.pdf. (Vienna Convention on Succession of States in Respect of Treaties- 1978).

Çalışmanın bu kısmının asıl konusu olan Sözleşme'nin VI. Bölümü ise beş madde ve bir ek maddeden oluşmaktadır. Uluslararası Hukuk Komisyonu, hazırladığı taslakta Sözleşme'nin uygulanmasında ve yorumlanmasında çıkabilecek olası uyuşmazlıkların çözümü için ayrı bir düzenlemeye gitmemişti. Richard D. Kearney, Raportör olarak, Sözleşme'ye "uyuşmazlıkların çözümlenmesi" konusunda bir paragraf konmasını önermiş ve Özel Raportör Francis Vallat da, "farklı düzenlemelerin yöntemi konusunda bir madde olmaksızın bu taslağın uygulanabilmesi oldukça zordur" diyerek bu öneriye destek vermiştir[91]. Konferansın yeniden toplandığı 1978 yılında uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin bir düzenleme yapılması amacıyla "Ad Hoc Komisyonu" kurulmuştur. "Ad Hoc Group on Peaceful Settlement of Disputes" (Anlaşmazlıkların Barışçı Çözümü Konusunda Geçici Çalışma Grubu) onbeş devletten oluşmuştur. Bunlar Brezilya, Bulgaristan, Çekoslovakya, Guyana, Irak, Malezya, Mali, Hollanda, Nijerya, Sri Lanka, Svaziland, SSCB (o zaman SSCB idi), İngiltere, ABD ve Venezuela'dır. 14 Ağustos 1978'de ABD'nin önsözü ve Hollanda'nın alternatif önsözü ile beş maddeden oluşan rapor benimsenmiş ve Konferansta, 15 Ağustos 1978'de 51. ve 52. Oturumlarda görüşülmüştür[92]. ABD temsilcisi bağlayıcı şekilde uyuşmazlıkların çözüm yöntemini benimsemeyi, Hollanda temsilcisi ise Uluslararası Adalet Divanı'na ya da hakemlik yöntemine başvurmayı önermiştir.

Konferansın ilk toplandığı zaman dilimi olan 4 Nisan- 6 Mayıs 1977 tarihleri arasında uyuşmazlıkların çözümlenmesi konusunda, halefiyetin genel ilkelerine öncelik verildiği için çalışma yapılamamış, bu eksikliği gidermek amacıyla yeniden toplanan Konferans'ta Ad Hoc Komisyonu'nun raporu dikkate alınarak gerekli düzenlemeler bugünkü haliyle Sözleşme'ye dâhil edilmiştir.

Konferans'ta yapılan görüşmelerde, uyuşmazlıkların çözümü için istişare ve müzakere yoluna başvurulmasının bir yöntem olarak kabul edilip edilemeyeceği tartışılmıştır. Madagaskar temsilcisi, istişare usulünün kesin bir anlamı olmadığını ve bunun yerine diplomatik bir prosedürden bahsedilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Buna karşın, Sierra Leone temsilcisi istişare ve müzakere yollarının klasik uyuşmazlık çözüm yollarından olduğunu ve dolayısıyla korunması

[91] http://untreaty.un.org/ilc/summaries/3_2.htm.
[92] Roberto Lavalle, "Dispute Settlement Under the Vienna Convention to Succession of States in Respect of Treaties"**, The American Journal of International Law**, Cilt 73, 1979, s. 409.

gerektiğini belirtmiştir[93]. Konferans'ta yapılan bu tartışmalar sonrasında Sözleşme'nin 41. maddesi "Sözleşme'nin yorumlanmasından ya da uygulamasından kaynaklanan uyuşmazlıklar, uyuşmazlığın taraflarından herhangi birinin talebine bağlı olarak istişare (consultation) ya da müzakere (negotiation) yoluyla çözülmeye çalışılır[94]" şeklinde düzenlenmiştir.

Sözleşme'nin 42. maddesi uyarınca, uyuşmazlıkların çözümlenmesi taraf devletlerden herhangi birinin bildirdiği bir talebe bağlı olarak düzenlenebilmektedir. Buna göre, talebin bildirildiği tarihten itibaren 6 ay içerisinde uyuşmazlık çözümlenemezse, Sözleşme'nin ekinde de belirtildiği üzere BM Genel Sekreterliği'ne uzlaştırma prosedürü ile uyuşmazlığın çözümlenmesi için talepte bulunulacak ve çalışmalar bu yöne kanalize edilecektir[95]. Ayrıca Sözleşme'nin ekinde uzlaştırma prosedürünün ne şekilde olacağı ve uzlaştırma komitesini tespit usulleri ayrıntılı olarak belirtilmiştir.

1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi'nin 43. maddesi, 41. ve 42. maddelerde öngörülen şekillerde uyuşmazlığın giderilememesi halinde, söz konusu uyuşmazlığın nasıl giderileceğine işaret etmektedir. İstişare, müzakere ya da uzlaştırma prosedürü yoluyla çözümlenemeyen herhangi bir uyuşmazlık, 43. maddeye göre, UAD'a gönderilebilir ya da hakem yoluyla giderilmeye çalışılabilir[96]. UAD'a başvurmak için depoziter tayin edilecek herhangi bir devlete bildirim göndermek yeterli olurken hakemlik yolu içinse yazılı başvuruda bulunmak gerekmektedir.

Bir devlet, ikinci ya da üçüncü devletlerle arasındaki uyuşmazlığın çözümü için hem hakeme gitmek hem de devletlerarası yargı yoluna başvurmak arzusunda olabilir. Bu durumda diğer devlet ya da devletlerin hangi yolu tercih ettiklerine bakmak gerekecektir. Devletlerden birinin devletlerarası yargı yolunu diğerinin ise hakemliği tercih etmesi durumunda hangi yöntemin izleneceği konusunda

[93] http://untreaty.un.org/ilc/summaries/3_2.htm.
[94] http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/3_2_1978.pdf. (Vienna Convention on Succession of States in Respect of Treaties- 1978).
[95] http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/3_2_1978.pdf. (Vienna Convention on Succession of States in Respect of Treaties- 1978).
[96] http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/3_2_1978.pdf. (Vienna Convention on Succession of States in Respect of Treaties- 1978).

devletlerarası teamüle bakmak en güvenilir yol olacaktır. Sözleşme, bu bahsi geçen konuyu düzenlememiştir.

Sözleşme'nin 43. maddesine göre, taraf olan devlet Sözleşme'ye ilişkin olarak UAD'ın yargı yetkisini kabul ettiğine dair depoziter devlete bir bildirim vermek durumundadır. Sözleşme'nin 43. maddesindeki bu düzenleme, BM Antlaşması'nın 36. maddesinin 2. fıkrasıyla yapılan Uluslararası Adalet Divanı'nın yargı yetkisinin tanımaya ilişkin hükme benzerlik göstermektedir[97]. Bu noktada, UAD, 1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi'nin aradığı bu söz konusu bildirimin yapılıp yapılmadığını araştırmakla yükümlü değildir. Zira bu bildirimin Mahkeme Sekreteryası'na iletilmesi konusu Sözleşme'de yer almamıştır[98].

Uluslararası Adalet Divanı'nın yargı yetkisini tanıyan bir bildirimin çekince taşıyıp taşımayacağı konusu Sözleşme'de düzenlenmemiştir. Sözleşme'nin içeriğini tümünden fesh etmeyen ya da UAD'ın Ana Statüsü ile çelişmeyen çekincelerin konabileceği devletlerarası teamüle göre kabul olagelmiştir[99].

Sözleşme'ye taraf devletlerin sadece "hakemlik" yetkisini tanımaları da olası bir durumdur. Hakemlik yetkisini kabul etme durumunda da, söz konusu bildirim yazılı yapılmalıdır. Elbette de bu durumda, uyuşmazlığın çözümü için mümkün olan yöntemler sınırlandırılmış olmaktadır. Bu çözüm yöntemi sadece bunu kabul etmiş devlete karşı ileri sürülebilmektedir.

Sözleşme'nin 43. maddesi, yukarıda da belirtildiği gibi, uyuşmazlık taraflarına Sözleşme'nin 41 ve 42. maddelerine başvurmadan, uyuşmazlığı UAD'a ya da hakeme götürme olasılığını sunmuştur. Uyuşmazlık halinde, uyuşmazlık taraflarından tümünün kabulü ile konu istenilen çözüm yöntemi ile çözüme kavuşturulabilecektir. Elbette tüm bu konuların yorumu ve uygulanması ile ilgili düzenlemeler, açıkça belirtilmediği için, taraflara iyi niyetle davranma sorumluluğu yüklemektedir. Bu, devlet hukukunun uygulanabilir olması için de devletlerin öncelikli olarak yerine getirmeleri gereken bir şarttır.

[97] http://www.un.org/aboutun/charter.
[98] Lavalle, a. g. e. , s. 417.
[99] Lavalle, a. g. e. , s. 419.

Sözleşme, uyuşmazlıkların çözümü hakkında taraf devletlere geniş seçimlik haklar vermektedir. Böylelikle taraflar özgür irade beyanlarıyla uyuşmazlıkların çözüm yöntemlerini tespit edebileceklerdir. Bu nokta halefiyeti konu almış bu Sözleşme açısından hayati önem taşımaktadır. Öyle ki, özellikle yeni bağımsız devletlere kendi kaderlerini başka hiçbir dayatmaya maruz kalmadan tayin etme hakkını vermiştir.

B- 1983 Viyana Devletlerin Devlet Malları, Arşivleri ve Borçlarına Ardıl Olma Sözleşmesi

1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi'ni incelerken de belirtildiği gibi, devlet halefiyeti antlaşmaların yürürlükte kalıp kalmayacağı konusunda çok büyük önem taşımaktadır. Ancak, devlet halefiyeti olayının hukuksal etkileri yalnızca antlaşmalarla sınırlı değildir. Halefiyet durumlarında özellikle devlet mallarının, borçlarının ve arşivlerinin de el değiştirmesi söz konusu olmakta, tüm bunlara ek olarak da selef devletin vatandaşlarının halef devlet açısından hukukî durumu bir muamma halini almaktadır. Yine, devlet halefiyeti halef devletin iç örgütlenmesini de etkilemektedir. "1983 Viyana Devletlerin Devlet Malları, Arşivleri ve Borçlarına Ardıl Olma Sözleşmesi" tüm bu konulardaki hukukî boşluğu doldurmak amacıyla düzenlenmiştir.

"1983 Viyana Devletlerin Devlet Malları, Arşivleri ve Borçlarına Ardıl Olma Sözleşmesi"nin düzenlenmesinden önce devletlerin antlaşmalar dışındaki hak ve yükümlere ardıl olması sorunu, antlaşmalara ardıl olma konusunda da olduğu gibi, devletlerarası toplumun siyasal dengesi ve değer yargılarına göre değişiklikler göstermiştir. Bu nedenle, özellikle kimi konularda devletler hukuku kurallarını kesin olarak saptayabilmek her zaman olanaklı olmamıştır. Ancak, bu konudaki ilk çalışmaları 1962 yılına kadar varan Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun hazırladığı ve 1981 yılında BM Genel Kurulu'na sunduğu rapor üzerine, 1 Mart–8 Nisan 1983'te Viyana'da toplanan konferans tarafından 8 Nisan 1983 tarihinde kabul edilen "Devletlerin Devlet Malları, Arşivleri ve Borçlarına Ardıl Olması Sözleşmesi" soruna açıklık kazandırmış bulunmaktadır. Konferansa katılan 11 devletin olumsuz ve 11 devletin çekimser oyuna karşılık 54 olumlu oyla kabul

edilen bu sözleşme henüz yürürlüğe girmemiş olmakla birlikte bugün bu konuda devletlerarası düzeyde varolan evrensel nitelikli tek belgeyi oluşturmaktadır.

Devletlerin antlaşmalar dışında kalan hak ve yükümlülüklerinin en önemlileri üç başlık altında incelenebilir:

1. Devlet malları
2. Devlet borçları
3. Devlet arşivleri

1- Devlet Malları

Devlet malları kavramı ile anlatılmak istenen önceki devlete ait olan mallardır. Sonraki devletin bunlara ardıl olması ancak söz konusu malların önceki devlete ait olması ile olanaklıdır. Bu çerçevede, önceki devletin ülkesinde bulunmalarına karşın üçüncü devlete ait mallar ardıllık sorununun dışında kalmaktadır.

Devletler hukukunda, devlet mallarını önceki devletin iç hukukuna uygun olarak o devlete ait mallar biçiminde değerlendirme eğilimi yerleşmiştir. Aksini öngören devletlerarası mahkeme kararlarının varlığına karşın 1983 Viyana Devletlerin Devlet Malları, Arşivleri ve Borçlarına Ardıl Olma Sözleşmesi de 8 maddesinde[100], sonuçta, önceki devletin iç hukukuna göre devlet mallarının saptanması ilkesini kabul etmektedir. Böylece, genel eğilime uygun olarak devlet mallarını, yetkilerin el değiştirmesi sırasında önceki devletin iç hukukuna göre bu devlete ait olduğu saptanan mallar olarak tanımlamak doğru olacaktır.

Devlet mallarına halefiyet konusunda genel teamül, önceki devletin mallarının sonraki devlet ya da devletlere geçmesi şeklindedir. Bazı kuraldışılıklar hariç devletlerarası toplumda önceki devletin kamu mallarının sonraki devlete ya da devletlere hiçbir ödeme yapmadan karşılıksız olarak geçtiği görülmektedir.

Bir devletin "ölüp" yerine "bir tek" yeni devletin ortaya çıkması ya da devletlerin birleşmesi durumunda devlet mallarının halefiyeti genelde bir sorun

[100] http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/convention/3_3_1983.pdf. (Vienna Convention on Succession of States in Respect of State Property, Archives and Debts- 1983).

teşkil etmezken, bir devletin parçalanması ya da toprak parçasının el değiştirmesi gibi halefiyet hallerinde malların paylaştırılması gerekeceğinden ortaya bir takım anlaşmazlıklar çıkmaktadır. Paylaştırılmaya gidilmesini zorunlu kılan hallerde devletler, malları "taşınır" (taşıt araçları, büro eşyaları, askeri araçlar, silahlar, devlet gemileri ve uçakları) ve "taşınmaz" (binalar, araziler) olarak kategorize ederek tasnif etme yöntemini izlemişlerdir. Taşınmaz mallarda izlenenen ilke, bunların hangi "sonraki devlet"in ülkesinde bulunuyorlar ise o devlete herhangi bir ücret ödenmeksizin geçirilmesidir[101]. Taşınır malların ise ülke yönetimi ile doğrudan bağlı olanları genellikle taşınmaz mallar gibi kabul edilir ve bulundukları ülke devletine geçerken, askeri araç- gereç, silah ve devlet gemileri ve uçaklarına ilişkin düzenlemeler ikili ya da çoklu görüşmelerle yapılmaya çalışılmaktadır. Önceki devletin üçüncü devletlerdeki taşınmaz mallarına (büyükelçilik ve konsolosluk binaları gibi) gelince, eğer önceki devlet varlığını sürdürüyorsa bu taşınmazlar ona ait olmayı sürdürmektedir[102]. Önceki devlet ortadan kalkmışsa, sonraki devletlerin aralarında yapacakları bir antlaşmayla bunları paylaşmaları olanaklı olduğu gibi, aralarında anlaşarak birinin bu taşınmazları alıp ötekilere belirli miktar ödemeler yapması olanağı da vardır[103]. Önceki devlete ait olan malların sonraki devlete geçmesi anından itibaren önceki devletin bu mallar üzerindeki her türlü hak ve yetkileri sona ermekte ve sonraki devletin hak ve yetkileri bu mallar üzerinde geçerli olmaktadır. Bu andan itibaren, sonraki devlet söz konusu malların hukuksal niteliklerini ya da mülkiyetini de kendi iç hukukuna göre değiştirme hakkına sahip olacaktır.

1983 Viyana Devletlerin Devlet Malları, Arşivleri ve Borçlarına Ardıl Olma Sözleşmesi, devlet mallarının paylaşımını 11. maddesinde düzenlemiştir. Bu maddeye göre önceki devlete ait malların sonraki devlete, herhangi bir ödemede bulunulmadan geçmesi esastır[104]. Elbette bu esas ilke, çeşitli halefiyet durumlarında ufak tefek değişiklikler gösterebilmektedir. 1983 Viyana Sözleşmesi, her türlü halefiyet durumu için devlet mallarının akıbeti düzenlemiştir.

[101] O'Connell, a. g. k., Cilt I, s. 220- 222.
[102] O'Connell, a. g. k., Cilt I, s. 207.
[103] Pazarcı, a. g. e., s. 357.
[104] http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/convention/3_3_1983.pdf. (Vienna Convention on Succession of States in Respect of State Property, Archives and Debts- 1983).

Bir ülke parçasının el değiştirmesi durumunda ortaya çıkan halefiyette temel ilke, Sözleşme'nin 14. maddesine göre, tarafların bir antlaşma ile malların el değişimini düzenlemeleri şeklindedir. Böyle bir antlaşma yapılamıyor ise, el değiştiren ülke üzerinde bulunan bütün taşınmaz devlet malları ile önceki devletin bu ülke parçasına ilişkin faaliyetine bağlı taşınır mallar sonraki devlete geçer[105]. Sonraki devlete geçecek taşınmaz mallar Uluslararası Hukuk Komisyonu tarafından düzenlenmiştir. Bunlar; kışlalar, havaalanları, hapishaneler, sabit askeri tesisler, hastaneler, devlet üniversiteleri, yönetime ait binalar, devlete ait toplumsal hizmet kurumları binaları, devlete ait ekonomik ve mali nitelikli kurumların binalarıdır.

1983 Viyana Devletlerin Devlet Malları, Arşivleri ve Borçlarına Ardıl Olma Sözleşmesi, yeni bağımsız devletler konusunda "temiz sayfa" geleneğini sürdürmüştür. Buna göre sömürgelikten çıkarak bağımsızlığına kavuşan bu yeni devletlerin önceki devletin mallarına ardıl olma konusunda bu ülkeye bağlı malların en büyük ölçüde sonraki devlete geçmesi görüşü kabul edilmektedir. Bu görüşe uygun olarak, önceki devletin ülkede bulunan taşınmaz malları ile ülke dışında bulunan ancak bu ülkeye ait taşınmaz malların sonraki devlete geçeceği kabul edilmektedir. Uluslararası Hukuk Komisyonu ülkeye ait olup da ülke dışında bulunan taşınmaz mallara örnek olarak yönetime ait binaları göstermektedir. Bu iki tür taşınmaz mallar dışında kalan ve bağımsızlığa yeni kavuşan devlet ekseninde yaşayan toplumun oluşmasına katıldığı ülke dışında yer alan taşınmazların ise, katkı payları ölçüsünde, sonraki devlete geçeceği kabul edilmektedir[106].

Yeni bağımsızlığına kavuşan devletin, selef devletin taşınır malları üzerinde nasıl bir hukukî statüsü olacağı hakkında ise Sözleşme, bu devletin bu ülke parçasına ilişkin faaliyetine bağlı taşınır mallar ile bu ülke kaynaklı olup da sömürgecilik sırasında önceki devletin malı olmuş bulunan taşınır malların sonraki devlete geçeceğini öngörmektedir. Buna karşılık, bu ülke toplumunun oluşumuna katıldığı taşınmaz malların ise, katkı payları ölçüsünde, sonraki devlete geçeceği kabul edilmektedir. Ayrıca Sözleşme'de, selef devlet ile yeni bağımsızlığına kavuşmuş halef devlet arasında, bu düzenlemelerden farklı bir düzenleme getiren yeni antlaşmalar yapılması durumunda, bu düzenlemelerin hiçbir şekilde halkların

[105] http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/convention/3_3_1983.pdf. (Vienna Convention on Succession of States in Respect of State Property, Archives and Debts- 1983).
[106] Pazarcı, a. g. e., s. 357.

doğal kaynakları ve zenginlikleri üzerindeki sürekli egemenlik ilkesine aykırı düşemeyeceği belirtilmektedir.

1983 Viyana Devletlerin Devlet Malları, Arşivleri ve Borçlarına Ardıl Olma Sözleşmesi, diğer bir halefiyet çeşidi olan "iki ya da daha çok devletin birleşmesi" durumunda devlet mallarının akıbetinin ne olacağı konusunu 16 maddesinde düzenlemiştir. Genel ilke olarak bu maddeye göre iki ya da daha çok devletin birleşmesi sonucu ortaya çıkan bir halef devlette, selef devletin (devletlerin) tüm malları sonraki devlete geçecektir[107]. Zaten birleşmeyle ortaya çıkan halefiyet durumları ne antlaşmalar bakımından ne de mallar ya da borçlar bakımından pek de sorun teşkil etmemektedir. Ancak yine bir halefiyet şekli olarak "bir devletten ayrılma ile yeni devletlerin ortaya çıkması" başlığı altında durum biraz daha karmaşıktır. Sözleşme'nin 17. maddesi ile düzenlenen bu durumda, eğer önceki devlet ile sonraki devlet arasında daha başka bir düzenleme öngörülmemiş ise, önceki devletin el değiştiren ülke üzerinde bulunan taşınmaz malları ile bu ülke parçasına ilişkin faaliyetine bağlı taşınır malların sonraki devlete geçeceği kabul edilmektedir. Önceki devletin bu ülkedeki faaliyetlerine bağlı olmayan öteki taşınır malların ise, hakça bir oranda, sonraki devlete geçeceği kabul edilmektedir[108]. Bu hüküm ile özellikle yeni devlet ülkesi toplumunun ya da devlet kaynaklarının oluşumuna katkıda bulunduğu taşınır malların kastedildiği anlaşılmaktadır. Sözleşme, yukarıdaki kuralların, taraflar arasında ortaya çıkacak her türlü hakça ödeme sorununda bağımsız olduğunu ayrıca vurgulamaktadır.

17. maddede düzenlenen "ayrılma ile yeni devletlerin ortaya çıkması" durumuna benzeyen, halefiyet şekillerinin sonuncusu olan "bir devletin parçalanarak ortadan kalkması ve yerine yeni devletlerin ortaya çıkması" halinde başvurulacak düzenlemeler Sözleşme'nin 18. maddesinde ele alınmıştır. Buna göre, her yeni devlet ülkesinde bulunan taşınmaz mallar ile önceki devletin bu ülkeye ilişkin faaliyetlerine bağlı taşınır malların bu yeni ülke devletine geçeceği kabul edilmektedir. Ancak, önceki devletin ülkesi dışında bulunan taşınmaz malları ile bu

[107] http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/convention/3_3_1983.pdf. (Vienna Convention on Succession of States in Respect of State Property, Archives and Debts- 1983).
[108] http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/convention/3_3_1983.pdf. (Vienna Convention on Succession of States in Respect of State Property, Archives and Debts- 1983).

devletin ülkeye ilişkin faaliyetlerine bağlı olmayan taşınır mallarının ortaya çıkan yeni devletler arasında hakça oranda paylaşılması öngörülmektedir[109].

2- Devlet Borçları

Devlet borçları, önceki devletin hem devletler hukuku kişilerine olan borçlarını, hem de özel kişilere olan borçlarını içermektedir. Ancak, özel kişilerin durumu devletlerin halefiyetinden genellikle çok fazla etkilenmemektedir. Bu nedenle devlet borçları teriminin uygulanan devletler hukukunda daha dar anlamda kullanılarak, yalnızca selef devletin öteki devletlere, devletlerarası örgütlere ve başka devletler hukuku kişilerine olan borçları biçiminde anlama eğilimi vardır. 1983 Viyana Devletlerin Devlet Malları, Arşivleri ve Borçlarına Ardıl Olma Sözleşmesi de 6. ve 33. maddelerinde devlet borçlarını yukarıda sınırlanan çerçevede tanımlayarak bu yönde bir duruş sergilemiştir.

Devletler hukuku literatüründe genel eğilim selef devletin her türlü kamu organınca yapılan borçlanmaların "devlet borcu" sınıfına girdiğidir. Bu durumda, devlet borçları kapsamına özellikle yerel yönetimlerin borçları ile kamu iktisadi teşebbüslerinin borçlarını da eklemek gerekecektir. Ancak, uygulamada bu anlam biraz daraltılmıştır. Yalnızca devlet yetkilerini kullanan devlet organlarınca doğrudan yapılan borçlanmaları bu terim kapsamına sokma eğilimi daha ağır basmaktadır. Uluslararası Hukuk Komisyonu da, 1983 Viyana Devletlerin Devlet Malları, Arşivleri ve Borçlarına Ardıl Olma Sözleşmesi'ni hazırlarken, ayrı tüzel kişiliğe sahip kamu organlarının borçlarını Sözleşme'nin kapsamı dışında bırakmıştır[110]. Devlet borçlarının niteliğinin ne olduğu ise yine 1983 Sözleşmesi'nin 33. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre bu terimden her türlü mali yüküm yani parasal borçlar anlaşılmalıdır[111].

1983 Viyana Devletlerin Devlet Malları, Arşivleri ve Borçlarına Ardıl Olma Sözleşmesi, devlet borçları konusunda da çeşitli halefiyet durumları için farklı farklı düzenlemelerde bulunmuştur. Sözleşme'nin 37. maddesi "bir toprak parçasının el

[109] http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/convention/3_3_1983.pdf. (Vienna Convention on Succession of States in Respect of State Property, Archives and Debts- 1983).
[110] http://www.untreaty.un.org/texts/getter.asp.
[111] http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/convention/3_3_1983.pdf. (Vienna Convention on Succession of States in Respect of State Property, Archives and Debts- 1983).

değiştirmesi" ile ortaya çıkan halefiyet halinde devlet borçlarının paylaşımını incelemiştir. Böyle bir halefiyet durumunda Sözleşme, selef devlet ile halef devlet arasında borçların bir antlaşma ile düzenlenmesini öngörmektedir. Ancak eğer taraflar böyle bir antlaşmayı gerçekleştiremiyorlarsa, Sözleşme, selefin borçlarının halefe hakça oranda geçmesini kabul etmektedir[112]. Sözleşme, bu maddesinde, genel nitelikli borçlarla yerel kaynaklı borçlar arasında açık bir ayrıma gitmemektedir. Bununla birlikte, hakça oranda borçların bölüştürülmesinin kabul edilmesinden sonraki devlete geçen "mallar, haklar ve çıkarların" bu oranın saptanmasında göz önünde tutulmasını öngörmek suretiyle, yerel kaynaklı borçların el değiştiren ülkeye bağlı oldukları oranda sonraki devlete geçeceği de kabul edilmiş olmaktadır.

Yeni bağımsız devlet halefiyetine gelince; hem 1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi hem de 1983 Viyana Devletlerin Devlet Malları, Arşivleri ve Borçlarına Ardıl Olma Sözleşmesi'nin "yeni bağımsız devlet" konusunda "temiz sayfa" teorisini benimsediği daha önce de defalarca belirtilmişti. Bu doğrultuda 1983 Sözleşmesi 38. maddesinde, yeni bağımsız devlet durumunda, önceki devletin borçlarının sonraki devlete geçmeyeceğini kabul etmektedir. Ancak, taraflar kendi özgür iradeleri ile yapacakları bir antlaşma aracılığıyla somut durumlarına ilişkin kimi koşulları dikkate alarak sonraki devlet ya da devletlerin bir takım borçları yüklenmelerini öngörebileceklerdir[113]. Bu koşullar borç ya önceki devlet borcunun bu devlet ülkesindeki faaliyetlerine bağlı olarak yapılmışsa ya da borç sonraki devlete geçen haklar, mallar ve çıkarlar ile bağlı ise ortaya çıkmaktadır. Yani, yeni devletin ülkesi ile ilişkili olan ve yeni devlete geçen birtakım mallar ve hakların bir tür karşılığı durumunda bulunan borçların sonraki devlete geçmesi kabul edilmiş olmaktadır. Bu noktada özellikle yatırımlara ilişkin borçlar bu kapsamdadır. Ancak, tarafların özgür iradeleriyle kabul edilmelerine ve yukarıdaki koşulları yerine getirmelerine rağmen, yapılacak antlaşmaların yeni devletin doğal zenginlikleri ve kaynakları üzerindeki sürekli egemenlik hakkını zedelememesi ve temel ekonomik dengelerini tehlikeye sokmaması gerekmektedir. Bu son koşulla, bağımsızlığa kavuşan devletlerin özellikle ekonomik ve siyasal açıdan ağır yükler altına sokulmasının önlenmesi amaçlanmaktadır.

---

[112] http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/convention/3_3_1983.pdf. (Vienna Convention on Succession of States in Respect of State Property, Archives and Debts- 1983).
[113] http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/convention/3_3_1983.pdf. (Vienna Convention on Succession of States in Respect of State Property, Archives and Debts- 1983).

Sözleşme'nin 39. maddesi iki ya da daha çok devletin birleşerek yeni bir devlet oluşturması durumunu ele almıştır. Bu maddeye göre, böyle bir birleşmeyle oluşan halef devlet, kendisini meydana getiren tüm seleflerinin borçlarını üstlenmelidir. Yine buna benzer bir şekilde bir devletten ayrılmalar olarak yeni devletlerin kurulması durumunda ise, taraflar başka türlü anlaşmamışlarsa, önceki devletlerin borçlarının önceki devlet ile yeni devlet ya da devletler arasında hakça oranda paylaşılması gerekmektedir[114]. Bu hakça paylaşımda özellikle yeni devletlere geçen mallar, haklar ve çıkarların hesaba katılması gerekecektir. Bu hakça oran arayışı aracılığıyla yine yerel nitelikli borçların da sonraki devletlere geçmesi kabul edilmiş olmaktadır. Sözleşme'nin 40. maddesi bu konuyu düzenlemiştir. Onu takip eden 41. maddede ise bir devletin tamamen parçalanarak yeni devletler ortaya çıkması durumu ele alınmıştır. Bu durumda, eğer taraflar başka türlü anlaşmamışlarsa, önceki devletin borçlarının yeni devletler arasında hakça oranda paylaşılması gerekmektedir[115]. Burada da, hakça oranın hesaplanmasında yeni devletlerin halefiyet sonucu sahip olduğu mallar, haklar ve çıkarların göz önünde tutulması gerekmektedir.

3- Devlet Arşivleri

Devlet arşivleri tanımından anlaşılması gereken, önceki devlete ait resmi belgelerdir. Yani, üçüncü devletlere ait olup da selef devletin ülkesinde bulunan belgeler bu tanımın dışında kalmaktadır. 1983 Viyana Devletlerin Devlet Malları, Arşivleri ve Borçlarına Ardıl Olma Sözleşmesi'nin 20. maddesi "devlet arşivleri" terimi ile devletin iç hukukuna göre ona ait olan ve onun tarafından saklanan, devletin görevlerini yerine getirmesi sırasında verdiği ya da kabul ettiği belgeleri kast etmektedir[116]. Bu durumda devlet arşivleri antlaşmaların asıllarını, kadastro kayıtlarını, tapu sicil kayıtlarını, harita ve planları, tarifleri, istatistikleri, doğum-ölüm ve evlenme belgelerini, veraset ilamlarını, adli sicilleri ve her türlü yönetsel yazışmaları kapsamaktadır.

---

[114] http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/convention/3_3_1983.pdf. (Vienna Convention on Succession of States in Respect of State Property, Archives and Debts- 1983).
[115] http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/convention/3_3_1983.pdf. (Vienna Convention on Succession of States in Respect of State Property, Archives and Debts- 1983).
[116] http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/convention/3_3_1983.pdf. (Vienna Convention on Succession of States in Respect of State Property, Archives and Debts- 1983).

1983 Viyana Devletlerin Devlet Malları, Arşivleri ve Borçlarına Ardıl Olma Sözleşmesi, devlet arşivleri konusunda genel olarak, selef devletteki evrakların herhangi bir ücret ödenmeden halef devlete geçeceğini öngören bir ilke benimsemiştir. Elbette Sözleşme'de, bu konuda da, çeşitli halefiyet durumları için farklı bir takım düzenlemeler mevcuttur. Örneğin, Sözleşme'nin "bir toprak parçasının el değiştirmesi" durumunu düzenleyen 27. maddesine göre, bu tip bir halefiyet vakasında selef devlet ile halef devlet arasında arşivler ile ilgili olarak bir antlaşma yapılmalıdır. Böyle bir antlaşma gerçekleştirilemiyor ise Sözleşme, halef devletin el değiştiren ülke parçasını olağan bir şekilde yönetebilmesi için gerekli arşivler ile tamamen ya da kısmen bu ülkeye ilişkin arşivlerin halef devlete geçmesini öngörmektedir. Selef devlet, halef devlete el değiştiren ülke parçasının ülkesel statüsüne ve sınırlarına ilişkin en iyi kanıtı kendi arşivlerinden sağlamak ile yükümlüdür. Son olarak, her iki devlet de ihtiyaç ve istek halinde, kendi ellerinde bulunan arşivlerin kopyalarını diğer devlete vermekle bağlıdırlar[117].

Sözleşme'nin 28. maddesi ise "yeni bağımsız devlet" halefiyetini düzenlemiştir. Bu noktada Sözleşme, selef devletin yeni bağımsız halef devlete yönetsel ve tarihsel nitelikli tüm arşivlerin verilmesi gerektiğini söylemektedir. Ayrıca, yeni devletin yönetimi için gerekli olan selefin elinde bulunan devlet arşivleri ile ülkeyle tamamen ya da kısmen ilişkili bulunan öteki devlet arşivlerinin de yeni devlete geçmesi gerekmektedir. Bunların dışında kalan ancak halefin ülkesini ilgilendiren tüm öteki arşivlerin de, selef ile halef arasında yapılacak bir antlaşma ile yeni devlete geçmesinin yani kopyalarının sağlanması gerekmektedir[118]. Bu tür arşivler özellikle sömürgeci devletin kamu yetkilerini kullanmasına ilişkin olup daha sonra kendi ülkesine götürdüğü arşivleri içerir görünmektedir. Bundan başka, selef devletin yeni devletin ülkesel statüsüne ve sınırlarına ilişkin konularda en iyi kanıtları kendi arşivlerinden sağlamak ve dağılmış bulunan her türlü arşivin bulunmasına ve toplanmasına yardımcı olmak yükümü altında bulunmaktadır.

İki ya da daha fazla devletin birleşmesi ile yeni bir devletin ortaya çıkması durumu, daha önce de belirtildiği gibi halefiyet sorununun en az hissedildiği

[117] http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/convention/3_3_1983.pdf. (Vienna Convention on Succession of States in Respect of State Property, Archives and Debts- 1983).
[118] http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/convention/3_3_1983.pdf. (Vienna Convention on Succession of States in Respect of State Property, Archives and Debts- 1983).

noktadır. Bu, devlet arşivleri söz konusu olduğunda da değişmemiştir. 1983 Viyana Devletlerin Devlet Malları, Arşivleri ve Borçlarına Ardıl Olma Sözleşmesi'nin 29. maddesine göre bu tip halefiyette, seleflerin tüm devlet arşivleri halefe geçer[119]. Bir devletten ayrılma yoluyla yeni bir devlet ortaya çıkması halinde ise, yeni devletin yönetimi için gerekli olan tüm önceki devlet arşivleri ile ülkeyle tamamen ya da kısmen ilişkili bulunan öteki önceki devlet arşivlerinin bu yeni devlete geçmesi kabul edilmektedir. Bu konuyu ele alan 30. maddeye göre ayrıca, selefin, halefin ülkesel statüsüne ve sınırlarına ilişkin konularda en iyi kanıtları kendi arşivlerinden yeni devlete sağlamak yükümlülüğü vardır. Her iki devlet de kendi ellerinde bulunan ve ötekinin çıkarlarını ilgilendiren arşivlerin uygun kopyalarını ötekine, istek üzerine, vermek zorundadır[120].

Sözleşme'nin "devlet arşivleri" konusunu inceleyen son maddesi olan 31. madde "bir devletin tamamen parçalanarak ortaya yeni devletler çıkması" hakkındadır. Bu maddeye göre, her yeni devlet ülkesinin yönetimi için gerekli olan selef devlet arşivleri ile doğrudan ülkesini ilgilendiren selef devlet arşivlerine sahip olacaktır. Hiçbir yeni devletin yönetimini ya da ülkesini tek olarak ilgilendirmeyen ve ilgi alanı bu yeni devletlerin hepsini kapsayan arşivlerin ise bu devletler arasında hakça oranda paylaşılması gerektiği kabul edilmektedir. Bu çerçevede, her yeni devlet öteki devletlerin ülkesel statülerine ve sınırlarına ilişkin kendi arşivlerinde bulunan en iyi kanıtları öteki devletlere sağlamak zorundadır. Yine, bu devletler, ötekilerin ülkelerini ilgilendiren arşivlerin uygun kopyalarını, istek üzerine, vermek zorundadır[121].

[119] http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/convention/3_3_1983.pdf. (Vienna Convention on Succession of States in Respect of State Property, Archives and Debts- 1983).
[120] http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/convention/3_3_1983.pdf. (Vienna Convention on Succession of States in Respect of State Property, Archives and Debts- 1983).
[121] http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/convention/3_3_1983.pdf. (Vienna Convention on Succession of States in Respect of State Property, Archives and Debts- 1983).

İKİNCİ BÖLÜM

SOVYETLER BİRLİĞİ'NİN DAĞILMASI ve HALEFİYET SORUNU

I- SSCB'nin Dağılması

A- Çözülmeye Giden Süreç

SSCB'nin dağılması süreci 10 Kasım 1982'de, 18 yıllık bir iktidarın ardından Leonid İlyiç Brejnev'in ölümüyle başladı. Onu izleyen Yuri Andropov ve Konstantin Çernenko yönetimlerinin ardından Mart 1985'te Mihail Gorbaçov Sovyetler Birliği Komünist Partisi Genel Sekreterliği'ne geldi. Gorbaçov'in tanısı Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde "zastoy" (durgunluk) idi. İki ayaklı bir izlence önerdi: "perestroyka" yani ekonomide yeniden yapılanma ve "glasnost" yani politikada açıklık. Ekonomik ve politik bunalımı aşma girişimi olarak uygulanmaya başlanan bu iki politika toplumsal bunalımın patlak vermesine yol açtı. Ortaya çıkan ideolojik boşluk milliyetçilikle doldurulduu ve bu da çöküşü getirdi. Ağustos 1991 darbe girişimini tankın üzerine çıkarak engelleyen Boris Yeltsin, yeni devletin önderi olmayı "hak etmişti" çoktan.

1985 yılının Nisan ayında SSCB Komünist Partisi, sosyalist sistemin potansiyelinin tam olarak kullanılması, çalışma disiplininin güçlendirilmesi ve sanayi gücünün arttırılması amacıyla "sosyo- ekonomik gelişimin hızlandırılması" politikasını uygulamaya başlamıştır. Bu çerçevede "yolsuzluk sonucu elde edilen gelirlere" karşı mücadele kampanyası yürütülmüş, fakat olumlu sonuçlar alınamamıştır. Aynı şekilde, alkol karşıtı girişimler de ekonomi ve maliye sistemine ciddi darbe vurmuş, kaçak alkol tüketimi ve uyuşturucu kullanımı artmıştır. "Hızlandırma" politikasının başarısızlığı Gorbaçov yönetimini 1987 yılında yeni bir politika modelini ortaya atmak zorunda bırakmıştır: "Perestroyka" yani "Yeniden Kurma". Bu kapsamda bireysel çalışma faaliyetine, ayrıca tüketim malları ile ilgili sanayi ve hizmet alanında kooperatiflerin kurulmasına izin verilmiştir[122]. 1 Ocak

[122] W. Moskoff&S. Linz, **Reorganization and Reform in the Soviet Economy,** New York: L. Sharpe, 1988, s. 40.

1988'de yürürlüğe giren "Devlet İşletmeleri Hakkında Kanun" uzlaşması zor iki unsuru birleştirmeye çalışmıştır. Bir taraftan işletmelerin hakları genişletilmiş, diğer taraftan bakanlık ve kurumların yetkileri aynen kalmıştır. Milli gelirin azalması halkın maddi durumunu zorlaştırmış ve 1989 yılında ülkenin pek çok yerinde grevler yapılmıştır. Bu koşullarda Gorbaçov yönetimi aşamalı olarak piyasa ekonomisine geçişin zorunlu olduğunu kabul etmiş, fakat bu yönde herhangi bir adım atmamıştır[123]. Perestroykayı eleştirenlere karşı ise Gorbaçov şu savunmayı yapmıştır; "Herkes bizi perestroykayı plansız yaptığımızdan dolayı suçluyor. Fakat topluma yine hazır plan ve şema sunarak onu zor duruma sokmaz mıyız? Biz şimdiki koşullardan hareketle geleceği kurmaya çalışıyoruz[124]."

Bu koşullarda, eski parti ve devlet bürokrasisinin açık ve ciddi direncine rağmen Gorbaçov yönetimi SSCB politik sisteminin reformunu gündeme getirdi[125]. 1987 yılında toplumsal yaşamda "glasnost" yani "açıklık" uygulamasına geçildi. Glasnost ilkesinin gerçekleşmesi politik reformun ideolojik hazırlığını sağlamaktaydı. Basında, toplantılarda, değişik düzeyde kongre ve konferanslarda Sovyet toplumunun tarihine ve gelişim perspektiflerine dair konular tartışılmaya başlandı. 1988 yılında anayasal reform gerçekleştirildi. İktidarın üst organı "Halk Delegeleri Kongresi" oldu. Sürekli çalışacak Yüksek Sovyet'i de bu kongre seçmeliydi. 1989 yılında alternatifli sistem çerçevesinde yapılan Halk Delegeleri seçimi toplum nezdinde parti kuruluşlarınca desteklenen adaylara karşı olumsuz bir yaklaşımın varlığını ortaya koydu. Mayıs- Haziran 1989'da yapılan SSCB Halk Delegelerinin I. Kongresi Gorbaçov'i SSCB Yüksek Sovyet'inin Başkanı olarak seçti. 1990 yılında SSCB için yeni bir birlik antlaşmasının yapılmasının gereği gündeme getirildi ve Gorbaçov, SSCB'nin ilk Cumhurbaşkanı oldu. Hukuk devletinin kurulmasına yönelik sloganlar parti organlarının yönetimden uzaklaştırılması için bir sinyal görevi yaptı. Sovyetler Birliği Komünist Partisi çöküş sürecine girdi. Bu çöküş kendini özellikle aralarında önemli isimlerin de bulunduğu parti üyelerinin toplu istifalarında göstermekteydi. Komünist Parti'nin 1990 yılının Temmuz ayında yapılan 28. Kongresinde, Siyasi Büro üyeliğine aday

[123] Wista Suraska, **How The Soviet Union Disappeared?,** Washington: Duke University Press, 1999, s. 74.
[124] M. Gorbachev, **Perestroika: New Thinking of Our Country and The World,** New York: Oceana Publications, 1987, s. 17.
[125] Moskoff&Linz, a. g. e., s. 48.

olmuş ve Haziran 1990'da Rusya Sovyet Federal Sosyalist Cumhuriyeti'nin Başkanı seçilmiş olan Boris Yeltsin, partiden ayrıldığını ilan etmiştir[126].

1990 yılında Merkez ile Birlik Cumhuriyetleri arasında sorunlar artmaya başladı. Sovyetler Birliği'ni oluşturan Cumhuriyetler devlet egemenliğine dair ve Cumhuriyet yasalarına Birlik yasalarına göre üstünlük sağlayan çeşitli Deklarasyonlar kabul ettiler. Merkez ile en yoğun sorunlar Yeltsin Başkanlığındaki Rusya Sovyet Federal Sosyalist Cumhuriyeti'nin arasındaydı. Bu sorunlar özellikle Haziran 1991'den itibaren artmaya başladı[127]. Merkezi yönetimin zayıflaması ve Cumhuriyetlerin bağımsızlık bildirileri devletler arası çatışmalara neden oldu. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Yukarı Karabağ Bölgesi'nde, Ermenilerin ayrılma talebi ile ayaklanması Ermenistan ile Azerbaycan arasında yoğun silahlı çatışmaları ve Yukarı Karabağ'ın Ermenistan silahlı kuvvetleri tarafından işgalini meydana getirdi. Gürcistan, Moldova, Özbekistan ve Tacikistan'da silahlı çatışmalar artarak devam etti.

Moskova yönetimi, Cumhuriyetlerin bağımsızlık taleplerini zorla bastırmaya çalıştı. Nisan 1989'da Tiflis'te muhalefet gösterisi ordu birlikleri tarafından dağıtıldı, 1990 yılı başlarında ise yine ordu birliklerince Bakü'de ve Vilnüs'te katliamlar yapıldı. Batlık Cumhuriyetleri'nde muhalefete önderlik eden Halk Cepheleri SSCB'den ayrılma taleplerini dile getirdiler. Gorbaçov yönetiminin SSCB'nin dağılmasını önleme ve bir şekilde Cumhuriyetler arasında Birlik ilişkilerini sağlayacak yeni bir Birlik Antlaşması hazırlama çabaları başarısızlıkla sonuçlandı. 19 Ağustos 1991'de Gorbaçov'in Kırım'da tatilde olduğu sırada SSCB üst yönetiminden bir grup yönetici "Olağanüstü Hal Devlet Komitesi" adlı bir kurumun oluşturulduğunu ve ülke içindeki tüm yetkilerin bu kurumda olduğunu beyan etti[128]. Daha sonra "Ağustos Darbesi" olarak anılacak olan bu girişime karşı Moskova'da ve diğer bazı kentlerde kitlesel protesto yürüyüşleri ve gösteriler düzenlendi. Olağanüstü Hal Devlet Komitesi'ne karşı direnişe RSFSC Devlet Başkanı Boris Yeltsin liderlik etmekteydi. Yeltsin'in kararnameleri ile SBKP' nin Rusya içindeki faaliyetleri yasaklandı. Ağustos Darbesi, SSCB'nin çöküşünü önlemek yerine daha da hızlandırdı. 1991 yılının Eylül ayında SSCB yönetimi

[126] http://encycl.yandex.ru/cgi-bin.
[127] Suraska, a. g. e., s. 80.
[128] Edward W. Walker, **Dissolution: Sovereignty and The Breakup of The Soviet Union,** New York: Rowman&LittleField Publishers Inc., 2001, s. 57.

Litvanya, Letonya ve Estonya'nın bağımsızlığını tanıdı. 8 Aralık 1991'de ise Rusya, Ukrayna ve Belarus Devlet Başkanları, SSCB'nin devletler hukuku süjesi olarak varlığının sona erdiğini ve Bağımsız Devletler Topluluğu'nun kurulduğunu ilan eden Minsk Antlaşması'nı imzaladılar. 21 Aralık 1991'de bu Antlaşma'ya diğer SSCB Cumhuriyetleri de (Azerbaycan, Ermenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, Tacikistan, Türkmenistan, Özbekistan ve bir süre sonra da Gürcistan) katıldı. 25 Aralık 1991'de Gorbaçov, SSCB Devlet Başkanlığı görevinden istifa etti[129]. Bu tarihten itibaren Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği sona ermiş oldu.

B- Çözülmenin Sebepleri

Baltık Cumhuriyetleri'nde (Estonya, Letonya, Litvanya)1988'de kurulan halk cepheleri perestroykaya taraftar olup, 1989'dan itibaren Sovyet aleyhtarı olan ayrılıkçı hareketler organize etmeye başladılar. Ekonomik bağımsızlık isteğiyle başlayan eylemler Litvanya, Estonya ve Letonya'nın SSCB'ye bağlılıklarının hukukî bir temeli olmadığı iddialarıyla ayrı bir ivme kazanmış oldu[130]. Baltık Cumhuriyetlerinin ardından Kafkasya ve Orta Asya'yı da içine alan geniş bölgede milliyetçi hareketler ve etnik çalışmalar baş gösterdi.

Azerbaycan ve Ermenistan arasında Azerbaycan'a bağlı Dağlık Karabağ Özerk Cumhuriyeti yüzünden savaş başladı. Gürcistan kendi sınırları içerisinde olan iki azınlık halka karşı; önce Osetyalılara (Güney Osetya Özerk Eyaleti), sonra Abhazlara (Abhazya Özerk Cumhuriyeti) savaş açtı. Birkaç ay devam eden şiddetli savaş, Gürcü ordusunun sayı olarak üstünlüğüne rağmen Aphazların galibiyeti ile sonuçlandı ve Gürcü ordusu Aphazya topraklarından çıkarıldı[131]. Aphazların galibiyetinde birçok Kuzey Kafkasya halkının Aphazların yanında yer alması önemli rol oynadı.

Cumhuriyetlerde bu alışılmadık hareketler devam ederken, 1990 yılında RSFSC Ukrayna, Kazakistan, Beyaz Rusya, Moldova ve Letonya ile

[129] http://www.factbites.com/topics/Dissolution_of_the_Soviet_Union.
[130] Colin Lawstone, "Political Succession and Regime Change in New States in Inter- War Europe Ireland, Finland, Czechoslovakia and The Baltic Republics", **European Journal of Political Research,** Volume 14, Issue 1- 2, 1996, s. 192.
[131] Walker, a. g. e., s. 63.

bağımsızlaşmayı özendirici ikili antlaşmalar imzaladı[132]. Bu anlaşmalar ekonomik bir mana ifade etmese de cumhuriyetlerin bağımsızlığını deklare eden ilk hukukî belgeler olmaları yönüyle önemlidirler.

Bir bütün olarak Sovyetler Birliği bu gelişmeleri yaşarken RSFSC I. Halk Milletvekilleri Kongresi 12 Haziran 1990'da RSFSC' nin bağımsızlığını ilan eden "Bağımsızlık Deklarasyonu"nu kabul etti. Deklarasyonla SSCB ulusal servetinin taksimi ve cumhuriyet kanunlarının SSCB kanunlarına üstünlüğü kabul edilerek yeni duruma göre kanunlar değiştirildi[133]. SSCB'nin artık ortadan kalktığını gösteren ilk hukukî metin böylece ortaya çıkmış oldu.

RSFSC "Bağımsızlık Deklarasyonu"nun özendirilmesiyle birlik cumhuriyetleri ve özerk cumhuriyetler Sovyet devlet modelini reddedip etnik temele dayalı bağımsız devletler kurduklarını yayınladıkları bir deklarasyonla ilan ederek kendi hukukî düzenlemelerini yaptılar[134]. Burada dikkat çeken bir husus, bütün önemli ayrılıkçı hareketlerin faaliyet ve programlarının analizinin, komünizme karşı sunulan "demokrasi, milliyetçilik ve İslamizm'in aslında yerel parti ve devlet elitinin devlet iktidarını ve mülkiyetini taksimde kullandıkları ideolojik maske" olduğunu göstermesidir. Bu dönemde ayrıca SSCB'nin varlığının devamı için farklı model tartışmaları gündeme geldi. SSCB yerine "sodrujestva (topluluk)", "soobşestva (topluluk)" gibi isimlerle konfederasyon kurulması önerilmişse de[135], Aralık 1990'da yapılan IV. SSCB Halk Milletvekilleri Kongresi, federal devlet yapısının aynı isimle korunmasına karar verdi.

Ardından SSCB'nin yeniden şekillenmesi için 1989'dan beri üzerinde çalışılan yeni "Birlik Antlaşması" çalışmalarına hız verildi. Bu antlaşma ile SSCB'nin isminde değişiklik yapılarak "sosyalist" kelimesinin yerine "bağımsız" kelimesi yazılması öneriliyor, ayrıca cumhuriyetlere daha fazla hak tanınıyordu. Fakat 1985'te perestroyka politikalarına destek vermesi için Gorbaçov tarafından SBKP Birinci Sekreterliği'ne getirilen, 1990'da da RSFSC' nin başına geçen, 1991 Haziran seçimlerinde seçimle gelen ilk lider olarak başkanlığını kuvvetlendiren

[132] http://www.answers.com/topic/history_of_the_soviet_union.
[133] Ronald Grigor Suny, **The Soviet Experiment: Russia, The USSR and The Successor States;** Oxford: Oxford University Press, 1997, s. 103.
[134] Suny, a. g. e., s. 104.
[135] http://www.fas.harvard.edu/hpcms/comment21.htm.

Boris Nikolayeviç Yeltsin ve onun çevresinde toplanan Radikallere verilen bu tavizler yetmedi. Nihayet, yanlış uygulana perestroyka politikalarının ülkeyi iflasa sürüklediği, ülkede korku ve sefaletin hâkim olduğu, uç güçlerin demokratlık kılıfıyla iktidarı ele geçirip SSCB'yi yıkıma götürdükleri gerekçeleriyle 19- 21 Ağustos 1991'de Radikaller, Gorbaçov yönetimine karşı darbe girişiminde bulundular[136]. Fakat Yeltsin faktörü darbecilerin planını bozdu. 20 Ağustos'ta Yeltsin ve etrafındakiler hükümet binasını darbecilerden temizleyerek Rusya'daki hadiseleri kontrol altına almayı başardılar ve Gorbaçov'in SSCB'nin "kanuni başkanı" olduğunu deklare ettiler. 24 Ağustos'ta Gorbaçov, Yeltsin ve Radikaller tarafından öne sürülen tezleri kabul ederek Birlik Bakanlar Kurulu'nu dağıttı, SBKP Genel Sekreterliği'nden istifa etti. SBKP Merkez Komitesi de kendini fesh ettiğini ilan etti[137]. Sonuçta sadece komünist rejim değil, SSCB'nin çimentosu olan "parti-devlet" yapısı da yıkılmış oldu.

Ağustos'ta Moskova'da yaşanan olaylar cumhuriyetler arasında "Birlik Antlaşması" imzalanması imkânını da ortadan kaldırarak cumhuriyetlerin birlikten ayrılma sürecini hızlandırmış oldu. Cumhuriyet yönetimleri yapılan darbeyi ya kınadılar, ya da darbecileri meşru saymadılar. Sadece Orta Asya Cumhuriyetleri ve Azerbaycan resmi olmasa da yeni Moskova yönetiminin meşruluğunu kabul etti.

Bu şartlarda Sovyetler Birliği'nin daha fazla devam edemeyeceğini gören Birlik Cumhuriyetleri'nin yöneticileri, bağımsızlığa ya da daha özerk bir cumhuriyete geçişin en kansız bir şekilde gerçekleştirilmesini istiyorlardı. Bu amaçla Rusya, Ukrayna ve Beyaz Rusya başkanları 8 Aralık 1991 tarihinde Minsk'te toplanarak SSCB'nin artık son bulduğunu açıkladılar. SSCB'nin yıkılmasıyla 15 yeni bağımsız devlet ortaya çıktı. Rusya Federasyonu hariç diğer 14'ü bağımsız ulus- devletler olduklarını ilan ettiler. Fakat sakin geçen kısa bir sürenin ardından bazı cumhuriyetlerde halklar arası çatışmalar tekrar şiddetlendi. Minsk Deklarasyonu sonucunda Birliği oluşturan en önemli hukukî düzenleme olan "1976 Sovyet Anayasası" da de facto ve de jure olarak yürürlükten kalkınca federasyonu oluşturan federe cumhuriyetler arasındaki bağı sağlayan hukukî düzen de son bulmuş oldu.

[136] Walker, a. g. e., s. 68
[137] http://history.eserver.org/collapse_of_ussr.txt.

Yukarıda özetlendiği gibi, 1985 yılının Nisan ayında başlatılan "perestroyka" ve "glasnost" reformları devlet ve toplum hayatındaki çatışmaların sinyallerini verince, komünist rejim çöküş ve "dünyanın kara parçasının altıda birine sahip olan Sovyet İmparatorluğu" dağılma sürecine girdi. 1985 yılı başına kadar SSCB'deki sosyo- politik durum üç olayın üstüne endeksliydi. İlk olarak, Afganistan'da bitmeyen bir başarısız savaş mevcuttu. Öte yandan, ileri teknoloji sahalarında ABD'nin davet ettiği silahlanma yarışı hızla sürüyordu. Son olarak da, petrol üretiminden elde edilen karlarda önemli bir düşüş mevcuttu. Bütün bunların sonucu olarak, ülkedeki devlet üretiminin etkinliğinde sabit bir azalma meydana geldi ve gerekli olan tüketici mallarının satın alınması için yeterli miktarda "petrol dolarları" da mevcut değildi. Zira Sovyetler Birliği bütçesinin yarısından fazlası silahlanma yarışına ve diğer savunma önlemlerine harcanmaktaydı. Böyle bir ekonomik yapının sadece baskı altında tutularak devlet mekanizmasıyla işbirliği halinde uzunca bir süre işleyemeyeceği gittikçe belirgin bir biçimde ortaya çıkıyordu. Batıdan ekonomik ve finansal yardım alma arzusu sonunda galip geldi ve sıkı parti denetimi altında da olsa, demokratik hayatın gerekliliğinin anlaşılmasına yol açtı. Bu doğrultuda bazı yazarlar SSCB'nin çöküş nedenleri arasında insan haklarının korunmasına yönelik 1975'ten itibaren başlatılan AGİK sürecine de yer vermektedirler[138].

Sovyetler Birliği'ndeki Cumhuriyetlerin Merkezle olan değişik seviyelerdeki politik ve ekonomik bağlarının çözülmesi ve egemen devletler haline gelmeleri, SSCB'de yaşanan söz konusu reform sürecinin kaçınılmaz sonuçlarıydı. Bu gelişmeler ışığında, Cumhuriyetlerin çoğunda merkezden ayrılma eğilimleri arttı ve halkların bağımsızlık yolunda mücadeleleri baş gösterdi. Başlangıçta bu girişimlerin baskıyla önlenmesine çalışıldı. Fakat daha önce değinilen, 1991 yılının Ağustos ayında üst düzey yetkililer tarafından gerçekleştirilen darbe girişimi de başarısızlıkla sonuçlanınca, 15 Sovyet Cumhuriyeti bağımsızlıklarını ilan yolunu seçti. İleride ayrıntılı olarak görüleceği gibi, bu gelişmeler 1991 yılı sonunda SSCB'nin varlığının hukuken sona ermesine neden oldu.

Genel olarak ortaya konulan nedenler arasında, ilk önce ekonomik olanları üzerinde durmak gerekir. Sosyalist sistemin sadece sanayileşme sürecinde başarılı

[138] V. Zabloçki, "Beyaz Rusya Yüksek Sovyetinde Muhalefetin Ortaya Çıkışı", **Yeni Forum Dergisi,** Ankara, 1992, s. 318.

olabildiği Sovyetler Birliği'nde, zamanla ekonomide ortaya çıkan aşırı istihdam, yeni teknolojilerin üretilemeyişi, işsizliğe sebep olabileceği endişesiyle yeni teknolojilerin ithal edilmemesi, işletme yönetim ve organizasyonunda başarısızlık gibi nedenlerle 1980'li yıllarda ekonomi durgunluğa girmişti[139]. Kalitesiz mal üretimi ile büyüme hızında artış görünüyor gibi olsa da, aslında olan şey satılamayan mal stoklarının büyümesiydi. Üretim araçlarındaki kolektif mülkiyet motivasyonu yok etmiş ve bu durum ekonomide verimliliği büyük ölçüde düşürmüştü. Ekonomide rekabetin olmayışı ve kalkınma stratejisinin kapalı bir ekonomik modele dayanması işletmeleri teknolojik geriliğe itmişti. Tüketici tercihlerini ve kaynakların kıtlık derecesini yansıtmayan idari fiyat sistemi, kaynak dağılımını bozmuş, karaborsayı, suistimalleri ve israfı büyük ölçüde arttırmıştı. Verimliliğin ön plan çıktığı dünyada, sosyalist ekonominin ve merkezi planlamanın yetersiz kalmasıyla ekonomik dengesizlikler görülmeye başlanmıştı. ABD ile silah yarışına girilmesi ise yatırımları olumsuz şekilde etkileyerek, tarım sektöründe ve tüketim malları üretiminde gerilemeye neden olmuştu. Sonuçta, uzay yarışlarına katılan bir toplum, asgari geçim standartlarında bir hayat seviyesinden bile mahrum edilmişti.

Böyle bir ortamda, Sovyet komünizmi, süregelen sosyo- ekonomik durgunluk ile reform arasında bir tercih yapma durumunda kalmıştı. Ancak mütevazı reformlar durgunluğu gideremeyiş, daha köklü bir reformun yapılmasının ise komünist sistemi büyük ölçüde zayıflatmadan mümkün olmadığı ortaya çıkmıştı[140].

Toplumda mevcut sosyo- ekonomik sistemin yeniden kurulmasının planlandığı ve 1985- 1988 yıllarını kapsayan aşama ile, piyasa ilişkilerinin geliştirilmesinin amaçlandığı ve 1988- 1991 yıllarını kapsayan aşama olmak üzere iki aşamadan oluşan Perestroyka, Sovyet vatandaşının kendi işlerinin sorumluluğunu kendi üzerine alması anlamına geliyordu. Fakat bunun için de özellikle ekonomide kimin ne yaptığının açık açık görülmesi, yani Glasnost gerekliydi. Gorbaçov'e göre[141]; "Perestroyka, bazı ihtiraslı bireylerin veya bir liderler grubunun aklına esen bir heves değildir. Sosyalist toplumumuzda derin

[139] O. N. Aras, **Rusya'da Tıkanan Sosyo- Ekonomik Değişim Dalgası,** Bakü: Büyük Azerbaycan Basım Evi, 2000, s. 28.
[140] M. F. Plattner, **Demokrasi Anı,** Ankara: Yetkin Yayınları, 1995, s. 55.
[141] Gorbachev, a. g. e., s. 34.

gelişme süreçlerinden kaynaklanan acil bir zorunluluktur. Bu toplum değişim için olgunlaşmış bulunmaktadır, uzun zamandır değişimin hasretini çekmekteydi. Perestroyka'yı başlatmaktaki herhangi bir gecikme yakın gelecekte, açık konuşmak gerekirse, ciddi sosyal, iktisadi ve siyasi bunalımlarla yüklü çok şiddetli bir ortama yol açabilirdi."

Bununla birlikte, bazı yazarlar, SSCB'nin çöküşünde etkili olan ideolojik veriler üzerinde durmaktaydılar[142]. Örneğin, sosyalizmin çöküş sürecini "liberal batı demokrasisinin nihai yönetim biçimin evrenselleşmesi" olarak değerlendirenler vardır[143].

SSCB'nin çöküşünü inceleyen Rus ve Batı yazarlarının çoğunluğu ise SSCB'nin çöküş nedenlerini ve bunların sonuçlarını "Soğuk Savaş" bağlamında ele almaktadır[144]. Bu fikirler, Soğuk Savaş'ın neden olduğu ekonomik ve sosyal sonuçların SSCB ve ABD için önemli derecede farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Şöyle ki, 1980'li yılların sonuna doğru SSCB'nin askeri harcamaları GSMH' nin % 17, 6'sına eşit olmasına karşılık, ABD'nin askeri harcamaları milli gelirin % 5, 6'sına eşit olmuştur. Bunun dışında, ABD yeni teknolojilerin kullanılması bakımından daha etkin ve zengin bir ekonomiye sahip olmuş ve SSCB Varşova Paktı kapsamındaki askeri harcamaların % 80'ini üstlenmesine karşılık, NATO çerçevesinde yapılan askeri harcamaların % 30'unu karşılamıştır. Silahlanma yarışı SSCB'nin sanayi üretimi içinde askeri ünite payını % 80'e yükseltmiş ve toplumsal yaşam standartlarının düşmesine sebep olmuştur[145]. Artan askeri harcamalar ise ekonomik gerilemeyi ve SSCB'nin devletlerarası konumunun zayıflamasını hızlandırmıştır.

SSCB'nin çöküşünü hızlandıran nedenlerden biri de etnik zeminde ortaya çıkan çatışmalardı. 1980'li yılların sonunda bu alanda yaklaşık 150 çatışmanın (bunların 20'si ağır silahlı çatışmaya ve can kaybına neden olmuştur) ortaya çıktığı bilinmektedir. Bu çatışmalardan en yoğun olanlar, Azerbaycan'ın Yukarı Karabağ Bölgesi'nde, Gürcistan'ın Abhazya Bölgesi'nde ve Moldova'nın Dnestryanı

[142] F. Fukuyama, "The End of The History, **The National Interest,** Summer 1989, New York, s. 3-18.
[143] F. Fukuyama, **The End of The History and The Last Man,** New York: The Free Press, 1992, s. 27.
[144] http://niiss.ru/Publications/Mag/Specisl/naumov.htm.
[145] Suraska, a. g. e., s. 102.

Bölgesi'nde meydana gelmiştir. Sovyetler Birliği'nin son yıllarında ortaya çıkan ve bazıları günümüze kadar BDT ülkelerinde devam eden silahlı çatışmaların bazı ortak nedenleri vardır. Bunların başında, Stalin icadı olarak bilinen, ulusların karmaşık idari yapılarda yönetilmesi yani Sovyet Cumhuriyetlerinin içinde diğer milletlere ait otonomilerin oluşturulması ve olası özerklik taleplerinde bunlardan yararlanılması gelmektedir. Cumhuriyetlerin içindeki daha küçük otonomilerin tutumları, ki Cumhuriyetlerin merkezi otoritelerden talep ettikleri ölçüde bağımsızlığı onlar da kendileri için talep etmekteydiler, gittikçe zayıflayan Merkez tarafından hoş karşılanmakta ve kışkırtılmaktaydı. Bazı bölgeler kendilerine özgü kurallara uymakta ve genel prosedürleri uygulamaktaydılar. Etnik çatışmaların olduğu bölgelerde şiddet hareketleri patlak vermekteydi. Bazı çatışmalar ise Cumhuriyetler arası boyut kazanmıştı. Bunlardan en belirgini Karabağ sorunuydu. Milletleri karmaşık bir idari yapıda yönetmeyi temel alan Sovyet politikasının Ermeni milliyetçilerinin haksız toprak iddialarına fırsat vermesi, Yukarı Karabağ'ın Ermenistan silahlı kuvvetleri tarafından işgaline ve 300 bin Azeri'nin Ermenistan'dan zorla çıkarılmasına neden olmuştu[146]. Bu olaylarla, SSCB'den kopmaya çalışan Azerbaycan'a baskı yapılmaktaydı. Benzer yöntem, Gürcistan için Abhazya sorunu, Moldova için Dnestryanı Bölgesi sorunu, Özbekistan için Fergana sorunu şeklinde uygulanmaktaydı. Silahlı çatışmaların bir başka nedeni devlet yönetimi geleneğinin yoksunluğundan dolayı meydana gelen iç çatışmalardı. Bunun en açık örneği Tacikistan'da yaşanmaktaydı. Bu ülkenin istikrarsız Afganistan ile komşu olması, elverişsiz jeopolitiği, Rusya'nın bölgedeki çıkarları gibi nedenlerle iç savaş alanına dönüşmüştü. Bakü, Tiflis ve Vilnüs'te ordu tarafından yapılan katliamlardan sonra Cumhuriyetlerin bağımsızlık taleplerini zorla önleme çabaları da boşa çıkmıştı.

Yukarıda belirtilen tüm faktörlerin ve bunlardan kaynaklanan ulusal ve devletlerarası konjonktürün etkisiyle SSCB dağılma sürecine girmiş oldu.

[146] http://www.ejil.org/journal/Vol14/No1/art4.html.

C- Dağılmanın Sonuçları ve Halefiyet Sorunları

SSCB'yi oluşturan cumhuriyetlerin ardı ardına bağımsızlıklarını ilan etmelerinden sonra, önce 8 Aralık 1991'de Minsk'te toplanan RF, Ukrayna ve Belarus devlet başkanları Bağımsız Devletler Topluluğu'nu kurdular. Daha sonra 21- 22 Aralık 1991'de Alma- Ata toplantısında bu topluluğa diğer cumhuriyetler de dâhil oldular[147]. SSCB 1991 sonunda yıkıldı ve RF onun "devam eden devleti" olarak uluslararası topluluğa katıldı.

SSCB, RF' ye başka şeylerin yanı sıra dört önemli miras bırakmıştı. Birincisi, BM Güvenlik Konseyi'ne sürekli üyelik ve buna bağlı olarak veto hakkı; ikincisi, nükleer silahlar ve bilimsel- teknolojik devrimin ürünü olan bu teknolojiyi kitlesel üretime dönüştüremese de uzay teknolojisi; üçüncüsü, kendisinin de Çarlık Rusyası'ndan devraldığı güçlü bir devlet yapısı- geleneği ve son olarak göz ardı edilemeyecek düzeyde yetişmiş insan kaynağı.

1990'lı yılların başına gelindiğinde artık Sovyetler Birliği'ni oluşturan 15 cumhuriyetten üçü; Litvanya, Letonya ve Estonya bağımsızlığa kavuşmanın son adımlarının atmaktaydılar. Gorbaçov, Cumhuriyetleri yeni bir "İttifak Sözleşmesi"ne davet ediyor, Kremlin'in rolünü minimuma indirerek, Cumhuriyetlere daha çok yetki verilmesini öneriyordu. Fakat hızlı gelişmeler, artık merkezi devletin yaşama imkânının olmadığını gösteriyordu. Diğer taraftan SSCB'nin kendisinde başlayan Yeltsin hareketi de Gorbaçov'i iyice sıkıştırmıştı. Bir anda ortaya 15 bağımsız devlet çıkıvermişti.

1991'de bağımsız Rusya, Ukrayna ve Belarus'un yeni başkanlarının imzaladıkları "Belovejsk Antlaşması"yla "Bağımsız Devletler Topluluğu" ilan edildi[148]. Daha sonra Kazakistan ve ardından geriye kalan 8 cumhuriyet de bu antlaşmayı imzalayarak topluluğa üye oldular. Ancak Baltık Cumhuriyetleri BDT'nin dışında kaldı.

Sovyetler Birliği kansız bir şekilde dağıldı ve yerine Bağımsız Devletler Topluluğu kuruldu. Ancak bu Cumhuriyetlerin başına yine eskiden iktidarı elinde

[147] http://en.wikipedia.org/wiki/Commonwealth_of_Independent_States.
[148] Walker, a. g. e., s. 89.

tutan komünist kadroları geldi. İktidara gelenlerin ilk işi demokratikleşme adına kamuyu toplumsal üretim araçlarından yoksun bırakmak oldu. Olaylar kendiliğinden karakter aldı ve daha çok bu durumda kendi çıkarları olan dış güçlerin kontrolüne girdi.

BDT esnek bir topluluk niteliği taşımaktadır. Kimilerine göre BDT bir ihanet antlaşmasıyla SSCB'yi resmen tarihe gömmüş, kimilerine göre ise etnik, dini gerginlikler ve bağımsızlık eğilimleri içerisinde olan Cumhuriyetlerin kansız ayrılmasına yardımcı olmuştu. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'e göre ise BDT, "uygarca boşanma[149]" için kurulan geçici bir kurumdu.

Putin'in, BDT'nin, SSCB'nin dağılma sürecinin sancısız olması için ortaya atılan bir "uygar boşanma" yaklaşımı olduğunu söylemesi şüphesiz Putin'in o dönemki olaylardan habersizliğini göstermektedir. BDT'yi oluşturma düşüncesi tam tersini içermekteydi. Bu çok netti, artık merkezi dikteyle yönetilen bir devlet kurumunun yaşamını bundan sonra devam ettirmesi olanaksızdı. Aslında Gorbaçov'in o dönem taraflara önerdiği "İttifak Sözleşmesi" de Merkezin rolünü minimuma indirerek, Cumhuriyetlere daha çok yetki verilmesini içeriyordu. Fakat Ukrayna'da başlayan referandumlar gösterdi ki, artık merkezi devlet olmayacak. Onun yerine yatay bir yapılanmaya sahip birleştirici bir oluşuma gitmek kaçınılmazdı. Kurum içerisinde yer alacak her bir cumhuriyetin kendi temel çıkarları vardı, bunlar da farklı şekilde ifade edilmekteydi. BDT yatay çıkarları formüle eden ve merkezi diktenin olmadığı en uygun model olarak benimsendi. Bu kesinlikle "uygar boşanma" değildi ve o dönem kimsenin aklından bu geçmiyordu.

Bugün Rusya Federasyonu federal bir cumhuriyettir. Rusya içinde yüze yakın özerk bölge ve etnik cumhuriyet vardır. Bu özerk bölge ve cumhuriyetlerin coğrafi sınırları mevcuttur. Ne var ki, bu sınırlar egemenlik sınırları olmadığı için, özerk bölgede yönetim etnik bir gruba ait olmasına karşın, giriş çıkış kapılarında, deniz ve hava limanlarında kontrol Rus yetkililerde ve Rus Merkezi Devleti'ndedir.

Merkezi yönetim, aldığı tüm kararları özerk bölge aleyhine bile olsa empoze etmekte, uygulamaya koymaktadır. Bu durumda oradaki yönetim, meclis, hükümet

[149] http://www.wilsoncenter.org/subsites/ccpdc/pubs/opp/3.pdf.

adeta göstermeliktir. Merkezi yönetimin aldığı karar, Özerk Cumhuriyet Parlamentosu kararlarının üzerindedir. Örneğin Rusya, yerel yönetiminin karşı çıkmasına rağmen, nükleer bir tesisi o etnik grup toprağına kurabilmekte, o bölgede askeri tatbikat yapabilmekte, üs bulundurabilmektedir. Bu nedenledir ki, Sovyetler Birliği yıkılırken SSCB'yi oluşturan 15 cumhuriyet ilk iş olarak egemenliklerini ilan etmişlerdir. Bunun anlamı kendi ulusal meclislerinin ve kendi iradelerinin üzerinde bir meclis, bir irade tanımadıklarıdır. Bu devletler daha sonra egemenliklerine saygı temeliyle kurulmuş olan "Özgür Egemen Devletler Birliği"ni ve ardından da "Bağımsız Devletler Topluluğu"nu oluşturdular. 11 eski Sovyet Cumhuriyeti'nin oluşturduğu Bağımsız Devletler Topluluğu, sıkı barışçı ilişkiler kurmak isteyen tüm devletlere örnek olması gereken bir yapı içermektedir. Kazakistan'ın başkenti Alma- Ata'da yapılan bir toplantıdan sonra açıklanan deklarasyona göre BDT ilkeleri şöyle özetlenebilir:

- BDT'yi oluşturan bütün cumhuriyetler kurucu ortak olacaktır.
- Mutlak eşitlik esastır.
- Devletler, birbirlerinin sınırlarını tanıyacaklar, toprak bütünlüklerine saygı gösterecekler ve tüm toprak taleplerinden vazgeçeceklerdir.
- Tüm cumhuriyetlerin self- determinasyon hakkı bulunacak ve dileyen cumhuriyet BDT'den ayrılabilecektir.
- Tüm cumhuriyetler, birbirlerinin egemenliklerine ve bağımsızlıklarına saygılı olacaklardır.
- BDT'nin merkezi bir örgütü ve devletlerarası hükmi şahsiyeti olmayacak, sadece her cumhuriyetin devlet başkanından oluşacak bir koordinasyon komitesi olacaktır[150].

Görüldüğü gibi BDT, çok gevşek bir konfederasyon niteliğinde kurulmuştur. Bu nedenledir ki, başta BBC olmak üzere pek çok yabancı basın- yayın organı BDT'den "Commonwealth" olarak bahsetmiştir.

Yukarıda belirtildiği gibi, 7- 8 Aralık 1991 tarihlerinde dünya siyasi tarihi açısından önemli bir olay yaşandı. Minsk kentinin yakınlarında bulunan Belovejsk isimli yerde Belarus, Rusya Federasyonu ve Ukrayna Devlet Başkanları, çok zor

[150] http://www.answers.com/topic/commonwealth-of-independent-states.

koşullarda yürütülen görüşmeler sonucunda, Bağımsız Devletler Topluluğu'nun Kuruluş Antlaşması'nı yani Belovejsk Antlaşması'nı imzaladılar[151]. Söz konusu tarihe kadar Birliği oluşturan Cumhuriyetlerin çoğunluğu artık kendi bağımsızlıklarını ilan ederek ilgili yasal düzenlemeleri kabul etmişti. Örneğin, Azerbaycan Parlamentosu 18 Ekim 1991 tarihinde "Bağımsızlık Hakkında Anayasal Karar" adlı bir yasa benzerini kabul etti[152]. Fakat bu Karar, SSCB'nin ortadan kalkmasını onaylayan Belovejsk Antlaşması'nın ardından 29 Aralık 1991 tarihinde yapılan referandum sonucu hukuken tartışmasız bir geçerlilik kazanmış oldu. Litvanya, Letonya ve Estonya ise resmen Birlik'ten ayrılarak devletlerarası toplum tarafından bağımsız devletler olarak tanınmıştı. Bu koşullarda imzalanan Belovejsk Antlaşması'nın girşinde şöyle denilmekteydi; "Biz, Belarus Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu ve Ukrayna, 1922 tarihli SSCB Birlik Antlaşması'nı imzalamış kurucu devletler olarak, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin devletler hukuku süjesi ve jeopolitik gerçeklik olarak sona erdiğini beyan ediyoruz.[153]"

"Acaba bu üç Cumhuriyetin devlet başkanları Birliğin tümünü sona erdirme hakkına ve yetkisine sahip miydi?" sorusunu hukukçular farklı şekillerde yanıtlamışlardır. V. Kudryavtsev, Y. Kalmikov ve Y. Yakovlev gibi yazarlara göre, Birliğin feshine sadece tüm ülke vatandaşları veya en azından bu konunun çözümü için özel olarak seçilmiş yasal temsilciler karar verebilirdi[154].

V. Kuliyev isimli Sovyet hukukçusuna göre ise, Birliği oluşturan devletlerin egemenliğine göre bunlara öncelik tanımak gerekirdi. Zira, 1922 yılında Sovyetler Birliği'ni oluşturan Cumhuriyetler kendi egemenliklerini kaybetmemişlerdi ve gerek 1922 Antlaşması, gerekse SSCB'nin tüm diğer anayasaları bu gerçeği kabul ediyordu. Böylece, üç kurucu devletin 30 Aralık 1922 tarihli SSCB Kuruluş Antlaşması'nı feshetme girişimi, bunlar bakımından söz konusu Antlaşma hükümlerinin sona ermesi anlamına geliyordu[155].

---

[151] Rein Mullerson, **International Law, Rights, and Politics: Developments in Eastern Europe and The CIS,** London: Watts and Partners Co., 1994, s. 147.
[152] Mullerson, a. g.e., s. 151.
[153] http://www.therussiasite.org/legal/laws/CIScharter.html. (The Charter of The Commonwealth of Independent States- 1991)
[154] Fuad Hüseynov, "SSCB Dağıldıktan Sonra Halefiyet Sorunları", **Avrasya Etüdleri Dergisi,** Sonbahar- Kış 2003, s. 126.
[155] Hüseynov, a. g. m., s. 127.

SSCB'nin kesin çöküşüne neden olan ve üç Slav Cumhuriyeti tarafından atılan bu adım, bundan az bir süre önce bağımsızlıklarını ilan etmiş diğer Cumhuriyetlerde endişe ile karşılandı. 13 Aralık 1991 tarihinde Aşkabat'ta toplanan beş Orta Asya Cumhuriyeti'nin devlet başkanları, Belarus'ta imzalanmış Antlaşma'yı pozitif bir adım olarak değerlendirdilerse de, bu adımın beklenmedik bir anda atıldığının altını çizdiler. Ayrıca, devlet başkanlarının bildirisinde, eski SSCB Cumhuriyetlerinin hepsinin Topluluk içinde alınacak kararların ve kabul edilecek belgelerin hazırlanması sürecine katılma hakkının olması, BDT Kuruluş Antlaşması'na bazı değişiklik ve ilavelerin yapılmasının gereği vurgulanarak Topluluğun oluşumuna ilişkin konuların görüşülmesi için eski SSCB Cumhuriyetlerinin tamamının katılacağı bir devlet başkanları toplantısı yapılması talebi yer alıyordu[156].

21 Aralık 1991 tarihinde Alma- Ata'da toplanan 15 eski Cumhuriyetten 11'inin devlet başkanları, Kuruluş Antlaşması'na Ek Protokol'ü ve Alma- Ata Deklarasyonu'nu imzaladılar. Bu Protokol ve Deklarasyon'da, SSCB'nin bir devletler hukuku süjesi olarak sona erdiği tekrarlanıyor ve Azerbaycan, Ermenistan, Belarus, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, Rusya Federasyonu, Tacikistan, Türkmenistan, Özbekistan ve Ukrayna'nın eşit haklara sahip olan Yüksek Akit Taraflar olarak Bağımsız Devletler Topluluğu'nu kurdukları beyan ediliyordu[157].

Jeopolitik sistem içinde SSCB'nin yok olması yurtdışında endişe ile karşılandı. Sovyetler Birliği hakkında "geçmiş zamanda" konuşma ortamı, Fransa Cumhurbaşkanı F. Mitterrand'ın ifadesiyle, "sonrası ne olacak sorusunu gündeme getirmişti. Batıyı en çok nükleer silahların kaderi ilgilendiriyordu. ABD yönetimi iki hafta süren temaslardan sonra eski SSCB'ye ait nükleer silahlar konusunda kendi yaklaşımını netleştirdi. Buna göre, Sovyetlerin tüm nükleer potansiyeli tek bir ülkede, Rusya'da, toplanmalı, eski SSCB Cumhuriyetlerin tamamı Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması'na taraf olmalı ve nükleer üniteler üzerinde güvenli bir denetim sağlanmalıydı[158]. Bunun dışında, SSCB'nin BM Güvenlik Konseyi'ndeki sürekli üyeliği, taraf olduğu devletlerarası antlaşmalardan

[156] Suny, a. g. e., s. 128.
[157] William E. Butler, **The Law of Treaties in Russia and The Commonwealth of Independent States : Text and Commentary,** Cambridge: Cambridge University Press, 2002, s. 211.
[158] Rein Mullerson, The Continuity and Succession of States, by Reference to the Former USSR and Yugoslavia, **The International and Comparative Law Quarterly,** Vol. 42, No. 3 (July 1993), s. 478.

doğan yükümlülükleri, borç ve alacakları gibi hususların nasıl çözüme kavuşturulacağı sorun olarak kalmaktaydı. Tezin ana konusu oluşturan ve halefiyet sorunu içinde yer alan bu hususlar ve bunların nasıl çözüme kavuşturulduğu aşağıda ayrıntılı olarak incelenmiştir.

II- SSCB'nin Dağılmasının Ardından Antlaşmalara Halef Olma Sorunu

BDT'nin kuruluş belgelerinde şöyle bir hüküm yer almaktadır; "Topluluğa katılan devletler, eski SSCB'nin taraf olduğu antlaşmalardan doğan devletlerarası yükümlülüklerin yerine getirilmesini garanti etmektedir[159]." Kuşkusuz, sadece bu hükme dayanarak SSCB'nin devletlerarası hak ve yükümlülükleri ile ilgili tüm konuların çözüme kavuştuğunu düşünmek yanlış olurdu. Bu adım sadece halefiyet konularının hukuken düzenlenmesi yönünde yürütülmesi gereken zor sürecin başlangıcıydı. Yukarıda belirtilen Viyana Sözleşmeleri o dönemde henüz yürürlüğe girmediği için halefiyetle ilgili konular yeni devletler arasında yapılan antlaşmalar ve alınan kararlarla düzenlenmiştir. Genel olarak bu düzenlemeler, kural olarak, Bağımsız Devletler Topluluğu çerçevesinde yapılmıştır. Bununla birlikte, Rusya ve Baltık Cumhuriyetlerinin durumu bazı özellikler arz ettiğinden söz konusu devletlerin hukukî statüsünün ayrıca ele alınması, daha sonra ise SSCB'nin devletlerarası antlaşmaları, mallar ve borçlar bakımından Bağımsız Devletler Topluluğu kapsamında düzenlenen halefiyet konularının anlatılması gerekir. Rusya ve Baltık Cumhuriyetleri dışında kalan eski SSCB Cumhuriyetleri ise her hangi bir özel duruma gerek kalmaksızın yeni bağımsız devletler olarak kabul edilmiş ve Sovyetler Birliği'ne halefiyet konularına ilişkin tüm görüşmelere katılmıştır.

Ukrayna, Beyaz Rusya ve Gürcistan halefiyet sorununda değilse bile politik açıdan genel tablodan biraz farklılık göstermişlerdir. Ukrayna ve Beyaz Rusya, SSCB oluşmadan birer devletler hukuku süjesi olarak kabul edilmekteydi. Bu nedenle bu devletler BM örgütünün kurucu üyesi ve aynı zamanda pek çok devletlerarası antlaşmanın akit tarafı olarak görülmüştür. Sovyetler Birliği'nin kurulmasından sonra, Ukrayna ve Beyaz Rusya, BM'de kendilerini temsil yetkisinin Sovyetler Birliği'ne ait olduğu kabul etmişlerdir. Bu yetki, SSCB Anayasası'nın 1977'de düzenlenen 80. maddesinden alınmaktadır[160]. Böylece Ukrayna ve Beyaz Rusya'nın, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından önce ve sonra varlıklarını sürdürdükleri benimsenmiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılması ile bu devletler devletlerarası sahada devlet varlığını tekrar elde etmişlerdir. Eski Sovyetler Birliği döneminde akdedilip yürürlüğe girmiş olan antlaşmalarla bu devletlerin bağlılığı

[159] Patrick Heenan&Monique Lamontagne, **The Russia&Commonwealth of Independent States Handbook: Prospects Onto the 21st Century,** New York: AMACOM, 2001, s. 79.
[160] Karen Dawisha&Bruce Parrott, **Russia and the New States of Eurasia: The Politics Upheaval,** Cambridge: Cambridge University Press, 1994, s. 97.

devam etmektedir. Yukarıda açıklandığı üzere, bu devletlerin halefiyet durumu BDT ülkeleriyle tıpatıp benzerlik gösterdiği için, bunlar için özel bir başlık açılmaya gerek duyulmamıştır. Öte yandan Gürcistan da BDT ülkeleriyle halefiyet açısından benzer özellikler taşımaktadır. Tek farkı, en başta bir takım politik nedenlerden dolayı BDT'ye girmeyi reddetmiş olmasıdır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra, Gürcistan bağımsızlığını ilan etmiş, diğer cumhuriyetlerin katıldığı, BDT'ye ilk başlarda girmemiştir. Gürcistan Cumhuriyeti, federasyonun dağılmasından sonra oluşan "yeni bağımsız devlet" niteliğindeydi. Zaten daha sonra, Aralık 1993'te, BDT'ye katılmış ve BDT çerçevesinde halefiyet durumlarını düzenleyen tüm antlaşmalara taraf olmuştur.

Bu sayılanların dışında kalan diğer Cumhuriyetler de, ki bunlar Azerbaycan; Ermenistan, Kırgızistan, Kazakistan, Özbekistan, Moldavya, Tacikistan, Türkmenistan olarak sıralanabilir, devletler hukuku sahnesine yeni katılmıştır. 1991 yılı sonunda Baltık Cumhuriyetleri ve Gürcistan hariç, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra ortaya çıkan bu Cumhuriyetler, Alma-Ata Bildirisi'yle BDT'nin üyesi olmuşlardır. Yeni ortaya çıkan bu Cumhuriyetlerin tümünün, halefiyetle ilgili sorunları Alma-Ata Bildirisi ile kurulan Bağımsız Devletler Topluluğu bünyesinde değerlendirilmiş ve söz konusu sorunlar burada topyekûn çözümlenmeye çalışılmıştır. Bunlara ileride ayrıntılı olarak değinilecektir.

Ukrayna, Beyaz Rusya ve Rusya Federasyonu Minsk'te toplanarak, Bağımsız Devletler Topluluğu'nun yaratılmasına destek kararı vermişler, sonra da bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Bu devletlerin dışında kalan Ermenistan, Kırgızistan, Özbekistan, Azerbaycan, Moldova, Kazakistan, Tacikistan ve Türkmenistan da Alma-Ata'da aldıkları kararla BDT'ye katılmışlardır. Bu yeni topluluk, ne bir devlet ne de bir süper devlet niteliği taşıyacaktı. Sadece bağımsız devletlerden oluşmuş devletlerarası bir örgüt olup hükümetler arası koordinasyon ve ortak çalışma alanı niteliğindeydi. "Devlet Başkanları Konseyi" ve "Hükümet Başkanları Konseyi" adlı iki organı bulunmaktadır[161]. Konsey tarafından bağlayıcı kararlar alındığı ölçüde, Topluluğun devletlerarası süje olup olmadığı saptanabilecektir. BDT, devletlerarası güvenin ve barışın korunması için eşgüdüm halinde hareket etmeye ve bir gümrük birliği oluşturmaya karar vermiştir.

[161] Heena&Lamontagne, a. g. e., s. 83.

SSCB'nin dağılması ile İkinci Dünya Savaşı'nda Sovyetlerin işgali ve ilhakı sonucu SSCB'ye katılan Letonya, Litvanya ve Estonya'dan oluşan Baltık Cumhuriyetleri SSCB'nin yaptığı antlaşmalarla bağlı olmadıklarını bildirmiştir. Buna karşılık, diğer devletler çeşitli bildirimlerle SSCB'nin yaptığı antlaşmalarla, ilke olarak, bağlı olduklarını kabul etmiştir.

Rusya Federasyonu, Aralık 1991'de Beyaz Rusya ve Ukrayna ile Minsk'te oluşturduğu Bağımsız Devletler Topluluğu Antlaşması ve 1992'nin başında Gürcistan dışındaki Kafkas ve Orta Asya devletlerinin bu Topluluğa katıldığı Alma-Ata Antlaşması'na dayanarak Rusya Federasyonu'nun SSCB'nin "devam eden devleti" olduğunu ve öteki yeni devletlerin ise SSCB'nin ardılı olduğunu ileri sürmüştür. Rusya Federasyonu bu iddiasını anılan antlaşmaların özellikle Rusya Federasyonu'nun BM Güvenlik Konseyi'nde SSCB'nin sürekli üyelik statüsünün sürdürmesini kabul etmelerine ve bunun üçüncü devletlerce de kabulüne dayandırmaktadır. Rusya bu iddiasını, ayrıca, SSCB'nin devletler hukukunda ilk ortaya çıkışında Rusya'nın bu devletin çekirdeğini oluşturması ve SSCB'nin parçalanması sırasında da bağımsızlığını en son kazanan devlet olmasına dayandırmaktadır. Rusya, söz konusu "devam eden devlet" ve "halef devlet" ayrımı sonucu, SSCB'nin bütün antlaşmalarının özel bir işleme gerek kalmadan Rusya Federasyonu'na bağlandığını, buna karşılık, öteki devletlerin kendi anayasalarına uygun olarak SSCB'ce yapılan antlaşmalarla bağlanacağını belirtmiştir.

Üçüncü devletler ise, genel bir biçimde, SSCB'den ayrılan sonraki devletlerin önceki devletlerin antlaşmalarına ilke olarak halef olmasını kabul etmekle birlikte, her bir sonraki devletin özel durumuna ve ilgili antlaşmalara bakarak faydacı bir yaklaşımın uygun olacağı görüşünü benimsemiş görünmektedir. Böylece, özellikle Batılı devletler sonraki devletler ile ikili antlaşmaları tarayarak bunlardan sürdürülmesi iki tarafça da uygun görülenlerin teyit edilmesinin ve çok taraflı antlaşmaların bu devletler bakımından yürürlükte kalmasının bu devletlerin depozitere bu antlaşmalarla bağlı olduklarını bildirmeleri ile gerçekleşmesinin uygun olacağını kabul etmektedir. Sonuç olarak, uygulamada anılan bu devletler bakımından tek bir halefiyet rejiminin kabul edilmediği, devletine ve antlaşmasına bağlı olarak bir çözüm arandığı gözlenmektedir. Bunun belki de tek kuraldışılığı, sınır antlaşmaları ve ülkesel statüye ilişkin antlaşmaların sonraki devletleri

bağladığı yapılageliş ilkesine dayanarak, bu nitelikteki andlaşmaların her haliyle yürürlükte kaldığı görüşünün özellikle eski SSCB'ye komşu devletlerce ileri sürülmesidir. Örneğin, Türkiye Cumhuriyeti 1921 Moskova ve 1921 Kars Antlaşmaları ile saptanan Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan ile doğudaki sınırlarının bu olaylardan hiçbir şekilde etkilenmeyeceğini her vesileyle bildirmektedir[162]. Yine, Türkiye Cumhuriyeti için SSCB ile yapılmış bulunan Karadeniz'deki karasuları, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırlandırmalarını düzenleyen antlaşmalar yürürlükte bulunmakta ve sonraki devletleri bağlamaktadır.

SSCB'nin Baltık Cumhuriyetleri'ni işgal etmesi nedeniyle, bu devletlerin hiçbir zaman devletlerarası varlıklarını kaybetmedikleri kabul edildiğinden, 1940'tan önce yapmış oldukları antlaşmaların halen geçerli olduğu savunulmuştur. SSCB'nin bu devletlerin ülkelerine ilişkin imzalamış olduğu antlaşmalar Baltık Cumhuriyetleri için geçerli sayılmamıştır.

Beyaz Rusya ve Ukrayna devletleri de varlıklarını sürdüren devletler olarak kabul edildiklerinde, "pacta sund servanda" ilkesi gereği SSCB'nin akdettiği antlaşmalarla bağlı sayılmışlardır.

Rusya Federasyonu'nun durumu ise daha farklıdır. Rusya Federasyonu, halef devlet değil, devam eden devlettir. Bu nedenle SSCB'nin akdettiği antlaşmalar için üçüncü devletler bakımından birincil muhataptır.

Diğer bağımsız Cumhuriyetler, günümüzde Gürcistan da dâhil olmak üzere, Alma-Ata Bildirisi ile Sovyetler Birliği'nin akdetmiş olduğu antlaşmalara taraf olmayı kabul etmişlerdir. Bu bakımdan, Alma- Ata Bildirisi'nde, 1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi ile bu tip halefiyet olaylarında dikkate alan düzenlemeler bakımından paralellikler görülmektedir. Bu devletler selef devletin yapmış olduğu antlaşmalarla bağlı olacaktır. Bu devletler, devlet borçları hakkındaki sorunlarını ise Rusya Federasyonu Merkez Bankası aracılığıyla yürüteceklerdir. Söz konusu devletler, devletlerarasında güvenlik, barış, çevre gibi konularda eşgüdüm sağlanması ve geliştirilmesi amacıyla topluluk oluşturma

[162] Pazarcı, a. g. e., s. 358.

ihtiyacını duymuşlardır. Öyle ki, SSCB'nin dağılmasının ardından bölgede oluşacağı kesin görülen güç boşluğunun doğuracağı olası krizlerden kaçınılmasının da yegâne yolu bu gibi görünmektedir.

A- Baltık Cumhuriyetleri

Baltık Cumhuriyetleri 18. yüzyılda Rusya İmparatorluğu'nun bir parçası olmuştu. Ekim 1917 devriminden sonra Almanya ve Rusya arasında 3 Mart 1918 tarihli Barış Antlaşması'yla, Rusya tarafından bağımsızlıkları tanınmıştı. Ancak 23 Ağustos 1939'da Sovyetler Birliği ve Almanya arasında düzenlenen bir antlaşmayla Baltık Cumhuriyetleri Sovyetler Birliği'ne verilmişti. Baltık Cumhuriyetleri, savaş olmadan bir ilhakla Rusya'ya ait olmuşlardı[163].

1989'un Temmuz ayında önce Litvanya SSCB'den bağımsızlığını kazanmış, aynı yılın takip eden aylarında Letonya ve Estonya da bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Sovyetler Birliği'nin güce başvurarak ülke elde edilmesi yasağı çiğneyerek bu iki ülkeyi ilhak etmesi nedeniyle, hukuk süjesi olan niteliğini kaybetmemişlerdir. Bu üç cumhuriyet bağımsızlıklarını yeniden kazanmakla devletler hukuku açısından eski yapılarına geri dönmüşlerdir. Baltık Cumhuriyetleri'nin bağımsızlıkları sonucunda, Sovyetler Birliği'nin Polonya ile sınırlarla ilgili olarak 16 Ağustos 1945'te ve 15 Şubat 1961'de imzalamış olduğu antlaşmaların yürürlüğüne ilişkin sorun çıkmıştır. En nihayet, Litvanya ve Polonya 13 Ocak 1992'de iyi komşuluk antlaşmasıyla görünür sınırları korumuşlardır[164]. Aslında iyi komşuluk ilişkisi olmasaydı dahi Litvanya'nın yapabileceği fazla bir şey yoktu. Zira çalışmanın Birinci Bölümü'nde de ayrıntılı olarak belirtildiği gibi, devletler hukukunda "sınır antlaşmaları" koruma altındadır ve herhangi bir halefiyet durumundan etkilenmezler. Sonuçta, Baltık Cumhuriyetleri SSCB'nin halefi olmayı reddettilerse de mevcut antlaşmalara genel olarak riayet etmişlerdir. Burada elbette devletlerarası toplumda kabul edilme isteği ve ihtiyacı önemli bir motivasyon aracı olmuştur.

---

[163] Karl Cordell, "Soviet Attitudes Towards German Democratic Republic", **The Political Quarterly,** Vol. 61, Issue 3, July 1990, s. 288.
[164] Lawstone, a. g. m., s. 217.

SSCB'nin dağılmasından sonra halefiyet konusu ile ilgili diğer bir sorun Baltık Cumhuriyetlerinin statüsünü ilgilendiren şu sorudan kaynaklanmıştır: acaba 1940–1991 döneminde Sovyetler Birliği'nde yer almalarına rağmen Baltık Cumhuriyetleri daha önce bağımsız olmuş devletlerin devletler hukuku süjeliğini devam ettirmekte midir?

1990 yılında Litvanya, 1991 yılında ise Estonya ve Letonya bağımsızlıklarını ilan ederken, yeni devlet olmadıklarını ve 1940 yılında gerçekleşen Sovyet işgalinden önce mevcut olmuş devletlerin tekrar bağımsızlığa kavuşmasını sağladıklarını beyan etmişlerdir. Bazı yazarlara göre, işgal nedeniyle 1940'da gerçekleşen birleştirme üçüncü devletlerin çoğunluğu tarafından hukuka aykırı bulunduğu için Baltık Cumhuriyetlerinin söz konusu demeci fazla sorun çıkarmamıştır[165]. Diğer taraftan, işgalle ilgili benzer durum İkinci Dünya Savaşı ertesinde Etiyopya, Çekoslovakya, Arnavutluk ve Avusturya için de söz konusu olmuştur. Bununla birlikte, Baltık Cumhuriyetlerinin "devam eden devlet" tezi hukukî açıdan bazı sorunlar doğurmuştur. Zira bu durumun kabulü ile onlar, hem SSCB'nin hak ve yükümlülüklerine ardıl olmanın reddine, hem de 1940 yılında mevcut olmuş sınırların eski hale getirilmesine çalışmıştır. Baltık Cumhuriyetleri kendi görüşlerinde ısrar ederek SSCB'ye halefiyet konularında yapılan düzenlemelere katılmamıştır. Fakat Mullerson'un belirttiği gibi, SSCB'nin bazı antlaşma yükümlülüklerini ret etmek hukuken mümkün değildir[166]. Nitekim Estonya ve Finlandiya daha önce Sovyetler Birliği'nin yapmış olduğu bazı antlaşmaların halen yürürlükte olduğunu ortak bildiri ile duyurmuştur. Sınırlarla ilgili konu ise daha büyük sorun doğurmuştur. Estonya ve Letonya'nın, 1920 yılında yapılmış Tartus Barış Antlaşması ile belirlenen sınırlara geri dönülmesi gerektiği yönündeki demeci büyük eleştirilere maruz kalmıştır[167]. Zira sınır antlaşmaları ve ülkesel statüye ilişkin antlaşmaların sonraki devletleri bağladığı yapıla geliş ilkesi, 23.8.1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi'nin 11. maddesi ile de teyit edilmiştir. Devletlerarası mahkeme içtihatlarında genel olarak kabul edilmiş "uti possedetis juris" ilkesi sınırların dokunulmazlığı bakımından Baltık Cumhuriyetlerinin tezini geçersiz kılmıştır. Bu açıdan, elli yıllık aradan sonra "restitutio in integrum" ilkesinin uygulanması gerçekçi olanaktan ziyade temenni

[165] http://www.biocrawler.com/encyclopedia/Post-Soviet_states.
[166] Mullerson, a. g. m., s. 481.
[167] Lawstone, a. g. m., s. 219.

niteliğini taşımıştır. Fakat üçüncü ülkeler, SSCB'nin diğer konulara ilişkin iki taraflı antlaşma hükümlerinin Baltık Cumhuriyetlerini bağlamayacağını kabul etmiştir. Hatta Fransa, daha da ileriye giderek, 1920'li ve 1930'lu yıllarda Baltık Cumhuriyetleri ile yaptığı antlaşmaların geçerli olduğunu beyan etmiştir[168].

B- Bağımsız Devletler Topluluğu

Bağımsız Devletler Topluluğu'nun kuruluş belgelerinin (BDT Kuruluş Antlaşması, Ek Protokol, Alma-Ata Deklarasyonu) kabulü ile birlikte SSCB'nin bir devletler hukuku süjesi olarak varlığı sona ermiş oldu. Fakat SSCB'nin hukuk süjeliği BDT'ye geçmedi, çünkü Alma-Ata Deklarasyonunda açıkça yer aldığı gibi, "Topluluk ne devlet, ne de devlet-üstü bir kuruluş" değildi[169].

Bu tür durumlar devletler hukuku literatüründe devletlerin halefiyet sorunu çerçevesinde değerlendirilmektedir. Tezin bir önceki bölümünde de ayrıntılı olarak belirtildiği gibi, devletlerin halef olması ile ilgili konular 23.8.1978 tarihli Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi ve 8.4.1983 tarihli Viyana Devletlerin Devlet Malları, Arşivleri ve Borçlarına Ardıl Olma Sözleşmesi ile düzenlenmiştir. Bu Sözleşmeler dikkate alınarak, eski SSCB'nin ülke toprağında yeni oluşan 15 Cumhuriyetin hepsinin SSCB'nin halefi olduğu söylenebilir. Ancak Baltık Cumhuriyetleri bu durumu farklı değerlendiriyordu. Diğerlerinden önce, 1991 yılının Ağustos ayında, kendi bağımsızlıklarını ilan eden Estonya, Litvanya ve Letonya, "1940 yılında işgal edildiklerini, hukuken SSCB'ye dâhil olmadıklarını ve dolayısıyla halefi de olamayacaklarını" beyan ediyorlardı. Bu durumda, SSCB'nin halefi olan devletler olarak BDT'nin kurucusu olan 11 devleti kabul etmek gerekirdi. Bu sonuca her şeyden önce BDT kuruluş belgelerinde yer alan şu hükümden varılabilirdi: "Topluluğa katılan devletler, eski SSCB'nin taraf olduğu antlaşmalardan doğan uluslararası yükümlülüklerin yerine getirilmesini garanti etmektedir[170]."

[168] Lawstone, a. g. m., s. 220.
[169] http://www.therussiasite.org/legal/laws/CIScharter.html. (The Charter of The Commonwealth of Independent States- 1991).
[170] http://www.therussiasite.org/legal/laws/CIScharter.html. (The Charter of The Commonwealth of Independent States- 1991)

O dönemde 23.8.1978 tarihli Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi henüz yürürlüğe girmemiş bulunduğundan, söz konusu Sözleşme'nin bir devlet ülkesinin parçalanması sonucu ortaya çıkmış devletler için öngörülen hükümleri uygulanmamış, fakat "yeni bağımsız devletler" statüsü fiilen dikkate alınmıştır. Bilindiği gibi, Sözleşme yeni bağımsız devletler için "tabula rasa" ilkesini getirmiştir. Sözleşme'nin 16. maddesine göre, "yeni bağımsız devlet" statüsünden yararlanan bir yeni devlet, ilke olarak, önceki devletin yaptığı ve halen yürürlükte olan bir antlaşmayla bağlı sayılmayacaktır[171]. Bununla birlikte, SSCB'nin dağılması sonucu oluşan devletler "yeni bağımsız devlet" statüsünü Sözleşme'de olduğu şekliyle uygulamamış ve SSCB'nin yaptığı bazı antlaşmalardan doğan yükümlülükler konusunda özel düzenlemelere gitmişlerdir.

Çeşitli Cumhuriyetleri ilgilendiren antlaşmalardan en önemlisi, kısaca AKKA olarak isimlendirilen 19 Kasım 1990 tarihli Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Hakkında Antlaşma olmuştur. Eski SSCB'nin bu Antlaşma'dan doğan hak ve yükümlülüklerinin nasıl uygulanacağı konularını BDT çerçevesinde düzenlemek amacıyla 15 Mayıs 1992'de Ortak Bildiri ve ayrı bir Antlaşma imzalanmıştır. Özellikle Avrupa'nın güvenliğini yakından ilgilendiren, bu konuya ilişkin Avrupa Birliği tarafından kabul edilmiş 23 Aralık 1991 tarihli Bildiri'de AKKA ile ilgili endişe dile getirilmiştir. 15 Mayıs 1992 tarihli Antlaşma bu endişeye son verse de, SSCB'nin taraf olduğu ve ortak çıkarları ilgilendiren diğer çok taraflı antlaşmaların durumu merak konusu olmaya devam etmiştir[172]. BDT ülkeleri, 23.8.1978 tarihli Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi'nin 34. maddesi doğrultusunda duruma açıklık getirmeye çalışmıştır. Daha önce de değinilen söz konusu maddeye göre, bir devletten ayrılma yoluyla oluşan yeni bir ya da birkaç devlet durumunda, önceki devlet ülkesinin tümü için yürürlükte olan bir antlaşma sonraki devletlerin her birini ve önceki devlet ülkesinin bir bölümü için yürürlükte olan bir antlaşma yalnızca bu ülke parçası üzerinde kurulan sonraki devleti, ilke olarak, bağlayacaktır. Ancak, bu kural taraflar aksini öngörmemişlerse, ya da yeni devlet ya da devletlerin antlaşmaya taraf olmaları

[171] http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/3_2_1978.pdf. (Vienna Convention on Succession of States in Respect of Treaties- 1978).
[172] Butler, a. g. e., s. 236.

antlaşmanın konu ve amacına aykırı düşmüyor ya da antlaşmanın uygulanmasını temelden değiştirmiyorsa geçerli olacaktır[173].

BDT'nin kurucusu olan devletler, SSCB'nin devletlerarası antlaşmalardan doğan yükümlülüklerinin yerine getirilmesinin garanti edildiğine dair BDT kuruluş belgelerinde yer alan hükümler doğrultusunda, 6 Temmuz 1992'de "Eski SSCB'nin Ortak Çıkarları İlgilendiren Antlaşmalarına Halefiyet Konularına İlişkin Karşılıklı Anlaşmaya Dair Memorandum[174]" imzalamıştır. Bu Memorandumda, BDT devletleri, söz konusu antlaşmaların global istikrarın sağlanması ve üçüncü devletlerle ilişkilerin geliştirilmesi bakımından rolüne değinerek, bu antlaşmalara halefiyet konularına dair ortak yaklaşımın belirlenmesi gereğini vurgulamıştır. Memorandumun 1. maddesine göre: "Pratikte eski SSCB'nin tüm çok-taraflı antlaşmaları Topluluk ülkeleri bakımından ortak ilgi doğurmaktadır. Bununla birlikte, söz konusu antlaşmalar, BDT devletlerinin herhangi bir kararını veya eylemini gerektirmemektedir. Bu antlaşmalara katılım konusu, her somut durumun özelliklerine, ilgili antlaşmanın nitelik ve içeriğine bağlı olarak her BDT kurucusu devletin kendisi tarafından çözümlenecektir[175]."

Bununla ilgili olarak, BDT devletlerinin 1 Temmuz 1968 tarihli Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesine Dair Anlaşma[176]'ya katılımını özellikle belirtmek gerekir. Bu durumda, SSCB'nin nükleer silaha sahip devlet olarak söz konusu antlaşmadan doğan hak ve yükümlülükleri (depoziterlik de dâhil) Rusya Federasyonu'na geçmiş, diğer devletler ise Antlaşmaya "nükleer silaha sahip olmayan devletler" olarak taraf olmuştur.

Halefiyetle ilgili yukarıda belirtilen Memorandum'un 2. maddesi, BDT devletlerinin tümü için değil, sadece bir kısmı için ilgi doğuran antlaşmalar konusunda çözümü, söz konusu antlaşmaların uygulanabileceği devletlerin kararına bırakmıştır. Bu tür antlaşmalar grubuna silahlar üzerinde denetim ve silahsızlanma konusunda yapılanlar dâhil edilmiştir. Örneğin, eski SSCB'nin nükleer silahlarının durumu ve BDT alanında nükleer güvenlikle ilgili Rusya Federasyonu, Ukrayna,

---

[173] http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/3_2_1978.pdf. (Vienna Convention on Succession of States in Respect of Treaties- 1978).
[174] Suny, a. g. e., s. 132.
[175] S. Voitovich, "The Commonwealth of Independent States: An Merging Institutional Model", **European Journal of International Law,** 2001, s. 345.
[176] Sönmezoğlu ve Diğerleri, a. g. e., s. 344.

Belarus ve Kazakistan arasında 21 Aralık 1991'de "Nükleer Silahlara Dair Ortak Önlemler Hakkında Antlaşma[177]" imzalanmıştır. Memorandumun 3. maddesinde ise tüm Topluluk devletlerinin çıkarlarını ilgilendiren iki taraflı antlaşmalara halefiyet konusu düzenlenmiştir. Bu madde uyarınca, sınırlara ilişkin antlaşmaların değişmez kalacağı yönündeki devletler hukuku ilkesi bir daha teyit edilmiştir[178]. Aynı madde doğrultusunda, 9 Ekim 1992'de yapılan BDT Devlet Başkanları Konseyi toplantısında, Topluluk üyesi devletlerin eski SSCB ile ABD arasında 26 Mayıs 1972'de imzalanmış olan "Füze Savunma Sistemlerinin Sınırlandırılması Hakkında Anlaşma"ya ve yine eski SSCB ile ABD arasında 8 Aralık 1987'de imzalanmış "Kısa ve Orta Menzilli Füzelerin Tasfiyesine İlişkin Anlaşma[179]"ya katılmasına dair karar alınmıştır.

Yukarıda anlatılanlardan BDT devletleri için ilgi doğurmayan antlaşmaların durumunun ne olacağı sorusu doğmaktadır. Fakat yine yukarıda belirtildiği gibi, Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığının 13 Ocak 1992 tarihli Notası uyarınca, Rusya eski SSCB'nin devletlerarası antlaşmalarına taraf olmuştur. Bununla birlikte, Rusya, "rebuc sic statisbus" ilkesi uyarınca bazı iki taraflı antlaşmalara değişiklik yapılması için görüşme talebinde bulunmuştur. Nitekim Fransa gibi bazı ülkeler mektup değişimi yoluyla Rusya ile aralarında yürürlükte bulunan iki taraflı antlaşmaların listesini teyit etmiştir[180]. Dolayısıyla, BDT devletleri için ilgi doğurmayan tüm antlaşmalar, "devam eden devlet" statüsü gereği Rusya Federasyonu'nun sorumluluğuna girmektedir.

C- Rusya Federasyonu

Daha önce de belirtildiği gibi, SSCB'nin dağılması sürecinde, Baltık Cumhuriyetleri'nin bağımsızlığını ilan etmesi sonrasında yapılan hükümet darbesi ile Rus Birliği'nin bazı organlarında değişiklikler yapılmıştır. Buna rağmen SSCB'nin bütün Cumhuriyetleri, RSFSC hariç, bağımsızlıklarını bildirmişlerdir. 8 Aralık 1991 tarihinde Beyaz Rusya, Ukrayna ve Rusya Sovyet Federal Sosyalist Cumhuriyeti Minsk'te buluşmuşlar ve SSCB'nin devletler hukuku süjesi olarak yok

[177] Suny, a. g. e., s. 134.
[178] Suny, a. g. e., s. 135.
[179] Suny, a. g. e., s. 136
[180] B. Stern, "Aspects of the Law of State Succession", **International Law Association,** Helsinki, 1996, s. 27

olduğuna karar vermişler ve BDT'yi kurmuşlardır. 21 Aralık 1991'de ise yeni sekiz Cumhuriyet de bu Birliğe katılmışlardır.

Eski Birliğin temelini oluşturan Rusya Federasyonu, devletlerarası toplulukta SSCB'yi temsil ettiğini ileri sürmüş, böylelikle BM Güvenlik Konsey'inde SSCB'nin sahibi olduğu "sürekli üyelik" koltuğuna da oturmuştur. BDT üyesi diğer Cumhuriyetler de Alma- Ata Bildirisi ile bu durumu onaylamışlardır.

SSCB'nin çöküşünün en önemli halefiyet sorunlarından biri Rusya'nın "SSCB'nin devam eden devleti" olduğu yönündeki tezi ile ilgili olmuştur. Zira devam eden devlet halef devletten çok daha farklı hukukî sonuçlara tabidir. Birincide hükümet, nüfus veya toprak değişikliğine rağmen aynı devlet söz konusu olmakta, diğerinde ise bir devlet diğerinin yerine geçmektedir[181]. Dolayısıyla, eğer Rusya, SSCB'nin devam eden devleti ise, sadece hükümet ve sınır değişikliği ile birlikte eski SSCB'nin yerini alması, fakat eğer ardıl devleti ise, kendisi ile ilgili konularda hak ve yükümlülükler üstlenmesi gerekirdi. Teorik açıdan Rusya'nın durumunun tartışmalı olmasına rağmen pratikte çok fazla sorun çıkmamıştır. Fakat benzer durumda olan Sırbistan için Yugoslavya bakımından devam eden devlet statüsü tanınmamıştır. Mullerson 'a göre, bu konunun anlaşılması için iki verinin değerlendirilmesi gerekir: Kendisini önceki devletin "devam eden devleti" olarak beyan eden devletin tutumu ve söz konusu tutumun devletlerarası topluluk tarafından değerlendirilmesi[182]. Rusya'nın çabaları çok sayıda resmi belge ve mesajlardan anlaşılmaktadır. Bu konuda temel hukukî belge, BDT Devlet Başkanları Konseyi'nin 21 Aralık 1991 tarihli kararı olmuştur. Karara göre, Topluluk üyeleri, Güvenlik Konseyi'nde ve diğer devletlerarası örgütlerde SSCB'nin üyeliğinin devam ettirilmesi yönünde Rusya'yı desteklemektedir. Karar, "devam eden devlet" ibaresine yer vermemiş, sadece Rusya Federasyonu'nun isteğinin desteklenmesini kapsamıştır. Aynı şekilde RF Devlet Başkanı Boris Yeltsin tarafından BM Genel Sekreterliği'ne gönderilen 24 Aralık 1991 tarihli mesajda da bu statüye değinilmemiş, sadece söz konusu karar metni iletilmiştir. Buna rağmen, sonraki belgeler "devam eden devlet" durumunu desteklemiştir. Örneğin, Rusya Dışişleri Bakanlığı'nın BM'ye, diğer devletlerarası örgütlere ve

[181] Mullerson, a. g. m., s. 477.
[182] Mullerson, a. g. m., s. 477.

Moskova'da bulunan diplomasi temsilciliklerine gönderdiği 27 Ocak 1992 tarihli notasında Rusya Federasyonu'nun, SSCB'nin devam eden devleti olduğu ve söz konusu örgüt ve ülkelerde bulunan temsilciliklerini yenilemeyeceği vurgulanmıştır. Rusya, iddiasını, ayrıca SSCB'nin devletler hukukunda ilk ortaya çıkışında bu devletin çekirdeğini oluşturmasına ve SSCB'nin parçalanması sırasında da bağımsızlığını ilan etmemiş tek Cumhuriyet olmasına dayandırmaktadır[183]. Rusya, söz konusu "devam eden devlet" ve "halef devlet" ayrımı sonucu, SSCB'nin bütün antlaşmalarının herhangi bir özel işleme gerek kalmadan Rusya Federasyonu'nu bağladığını, buna karşılık, öteki devletlerin kendi anayasalarına uygun olarak SSCB tarafından yapılan antlaşmalarla bağlanacağını belirtmiştir.

Yukarıda da belirtildiği ve Rein Mullerson'un da makalesinde tespit ettiği üzere, "devam eden devlet" hususunun tanınmasında üçüncü devletlerin yaklaşımı büyük önem arz etmektedir[184]. Bu bakımdan Rusya'nın isteğinin devletlerarası toplulukça genel kabul gördüğü söylenebilir. BM, AGİT ve diğer devletlerarası örgütler söz konusu durumu kabul ettiler. Devletlerin çoğunluğu da Rusya'yı yeni bağımsız devlet olarak tanıma yoluna gitmeyerek, Rusya'nın "devam eden devlet" tezini zımnen kabullendiler. Hatta bazıları bunu açıkça duyurmuştur. Örneğin, daha SSCB dağılmadan önce, 21 Kasım 1991 tarihli Rusya-Almanya Ortak Bildirisinde "Almanya ile SSCB arasında mevcut Antlaşmaların Almanya ile Rusya Sovyet Federal Sosyalist Cumhuriyeti arasındaki ilişkilere uygulanacağı" öngörülmüştür. Aynı şekilde, Finlandiya ile Rusya arasında yapılan 11 Temmuz 1992 tarihli Protokol'de "devam eden devlet" ifadesine yer verilmiştir. Dünya devletleri arasında sadece Avusturya ve Meksika'nın tavrı farklı olmuş ve Rusya Federasyonu bu devletler tarafından yeni bağımsız devlet olarak değerlendirilmiştir[185].

Görüldüğü gibi, Rusya Federasyonu'nun "SSCB'nin devam eden devleti" gibi tanınma talebi devletlerarası toplum tarafından genellikle kabul görmüştür. Batılı devletlerin bu tavrının iki önemli sebebi vardır. Bir taraftan, değişik Cumhuriyetlerde yer alan nükleer silahların tek elde toplanmasına çalışılmış; diğer

[183] Pazarcı, a. g. e., s. 359.
[184] Mullerson, a. g. m., s. 478.
[185] Stern, a. g. m., s. 29.

taraftan, Güvenlik Konseyi'nin sürekli üyeleri ile ilgili BM Antlaşması'nda değişiklik konusunun gündeme getirilmesi önlenmiştir[186].

[186] Mullerson, a. g. m., s. 480.

III- SSCB'nin Dağılmasının Ardından Devlet Malları, Arşivleri ve Borçlarına Halef Olma Sorunu

SSCB'nin dağılması nedeniyle halefiyet konularında en önemli sorunlar devlet malları, borçları ve arşivleri ile ilgili olmuştur. Daha dağılma süreci tamamlanmadan Ekim- Kasım 1991 döneminde yedi büyük devletten oluşan alacaklı grubu Birlik Cumhuriyetlerinin temsilcileri ile Moskova'da bir araya gelerek, SSCB'nin dış borçlarının söz konusu Cumhuriyetlerce garanti edilmesine çalışmıştır. Alacaklılar talebini, çalışmanın birinci bölümünde incelenen, daha o dönemde yürürlüğe girmemiş ve halen de bu durumunu koruyan, 8.4.1983 tarihli Viyana Devletlerin Devlet Malları, Arşivleri ve Borçlarına Ardıl Olması Sözleşmesi'ne dayandırmaya çalışmıştır. Söz konusu Sözleşme'nin 41. maddesi uyarınca, bir devletin tamamen parçalanması ve yeni devletlerin meydana gelmesi durumunda, eğer taraflar başka türlü anlaşmamışlarsa, önceki devletin borçlarının yeni devletlerarasında hakça oranda paylaşılması gerekmektedir[187].

Moskova görüşmeleri sonucunda, Cumhuriyetlerin yeni kredi bulma isteği dikkate alınarak, SSCB'nin borçlarından dolayı halef devletler bakımından müteselsil sorumluluğu öngören iki belge, 28 Ekim 1991 tarihli Memorandum ve 24 Kasım 1991 tarihli Protokol, imzalanmıştır. Fakat Baltık Cumhuriyetleri bu belgeleri imzalamayacaklarını beyan etmiş, Azerbaycan, Gürcistan, Ukrayna ve Özbekistan da çekimser kalmıştır[188]. Çöküş döneminde en önemli konulardan biri de SSCB'nin devlet mallarına halefiyet ile ilgili olmuştur. Bu konuları hukukî açıdan düzenleyen ilk belge 4 Aralık 1991 tarihinde Moskova'da imzalanan "SSCB'nin Dış Borçlarına ve Aktiflerine Halefiyete Dair Antlaşma" olmuştur[189]. Antlaşma 1983 Viyana Devletlerin Devlet Malları, Arşivleri ve Borçlarına Ardıl Olması Sözleşmesi'nin temel ilkeleri uyarınca hazırlanmış ve Baltık Cumhuriyetleri ile Özbekistan hariç, Rusya dâhil tüm BDT ülkeleri tarafından imzalanmıştır. Bu Antlaşma'nın imzalanmasına diğer devletler tarafından büyük önem verilmiş ve SSCB'nin dış borçlarına dair yükümlülüklerin üstlenilmesi yönünde mevcut endişeler sona ermiştir. Nitekim AB üyesi devletlerin 16 Aralık 1991 tarihli Ortak

[187] http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/convention/3_3_1983.pdf. (Vienna Convention on Succession of States in Respect of State Property, Archives and Debts- 1983).
[188] Heenan&Lamontagne, a. g. e., s. 95.
[189] Heenan&Lamontagne, a. g. e., s. 96.

Bildirisi, Sovyetler Birliği'nin dış borçlarına dair yükümlülüklerin üstlenilmesini yeni devletlerin tanınma şartı olarak duyurmuştur[190].

4 Aralık 1991 tarihli Antlaşma'nın 3. maddesi uyarınca, "Her taraf devletin SSCB'nin 1 Ocak 1991 tarihi itibariyle mevcut dış borcu ve aktifleri içindeki payı taraflar arasında kararlaştırılacak rasyonel katsayıya göre belirlenecektir[191]." Adı geçen katsayının hesaplanması ise kolay olmamıştır. Zira dünya pratiğinde o döneme kadar somut olarak belirlenmiş bir kıstas mevcut değildi. Bu durumu dikkate olan Antlaşma tarafları yeni bir yöntemi uygulamaya çalışmıştır. Rasyonel katsayı dört temel verinin faktörel analizi ile belirlenmiştir: SSCB'nin son döneminde yani 1986–1990 yılları arasında her Cumhuriyetin toplam ihracat, ithalat, milli gelir ve nüfus içindeki payı. Eski Sovyet Cumhuriyetlerinden sadece Özbekistan bu yönteme karşı çıkmış ve 4 Aralık 1991 tarihli Antlaşma'yı imzalamamıştır. Bu yöntemin uygulanması sonucunda, SSCB'nin dış borçları Cumhuriyetler arasında aşağıdaki yüzde oranlarına göre paylaştırılmıştır[192].

- Rusya - 61,34
- Ukrayna - 16,37
- Belarus–4,13
- Kazakistan–3,86
- Özbekistan–3,27
- Azerbaycan- 1,64
- Gürcistan - 1,62
- Litvanya - 1,41
- Moldova - 1,29
- Letonya - 1,14
- Kırgızistan - 0,95
- Ermenistan - 0,86
- Tacikistan - 0,82
- Türkmenistan - 0,70
- Estonya - 0,62

[190] Suny, a. g. e., s. 139.
[191] Heenan&Lamontagne, a. g. e., s. 96.
[192] http://www.biocrawler.com/encyclopedia/Post-Soviet_states.

Borçların tespit edilmesinde kullanılan aynı oranlar eski SSCB'nin aktifleri için de uygulanmıştır. Fakat BDT'nin oluşumu ile birlikte, özellikle yurtdışında bulunan malvarlığı bakımından bazı tartışmalar ortaya çıkmış ve bu nedenle 30 Aralık 1991 tarihinde BDT Devlet Başkanları Konseyi çerçevesinde "Eski SSCB'nin Yurtdışında Bulunan Devlet Mallarına Dair Antlaşma[193]" imzalanmıştır. Antlaşmaya göre, eski Cumhuriyetlerden her biri söz konusu mallardan adil bir pay alma hakkına sahip olacaktır. Ayrıca, bu konuyu düzenlemek için devletlerarası bir komisyonun kurulmasına karar verilmiştir. Fakat Antlaşmadan 3 gün sonra, yani 3 Ocak 1992'de, Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı'nın ilgili notası uyarınca, SSCB'nin yurtdışında bulunan tüm elçilik ve konsolosluk binaları Rusya'nın denetimine alınmıştır[194].

Rus yazarlar RF'nin SSCB'nin yurtdışında bulunan taşınmazlarına el koymasının gerekçesi olarak Rusya'nın "devam eden devlet" statüsünün yurtdışında tanınmasına, ayrıca "lex loci rei sitae" ilkelesine atıf yapmaktadırlar. Bununla birlikte, Rusya'nın bu adımı en azından yukarıda belirtilen 30 Aralık 1991 tarihli Antlaşma bakımından tartışmalı olmuş ve kendi devletlerarası ilişkiler sistemini inşa etmeye çalışan yeni bağımsız devletler tarafından eleştirilmiştir. Rusya tarafı bunları dikkate alarak, yurtdışındaki elçilik ve konsolosluk binalarının bazılarının diğer Cumhuriyetlere kiraya verilmesi ve kira karşılığının bu devletin SSCB'nin mallarına halefiyet payından silinmesi görüşünü ortaya atmıştır[195]. Çöküş anında SSCB'nin yurtdışında toplam 133 elçiliği ve 92 konsolosluğu bulunmaktaydı. Fakat bu arada SSCB'nin dış borçlarına ilişkin 4 Aralık 1991 tarihli Antlaşma'nın da fiilen uygulanmadığı ortaya çıkmıştır. Zira söz konusu dönemde eski SSCB Cumhuriyetleri ciddi mali kriz geçirmiş ve SSCB'nin borçları bakımından erteleme talebinde bulunmuştur. Bu koşullarda, yurtdışında bulunan bazı mallar üzerine hapis konulabileceği dikkate alınarak, 13 Mart 1992 tarihinde Moskova'da yapılan BDT Devlet Başkanları Konseyi toplantısında SSCB'nin Dış Borçlarına ve Aktiflerine Halefiyete Dair Anlaşma'ya Ek Protokol imzalanmış, dış borçların denetiminden ve aktiflerin yönetiminden sorumlu Devletlerarası Konsey oluşturulmuştur. Daha önce kurulan komisyonun görevlerini de devralan Konsey'de oy hakları yukarıda açıklanan rasyonel katsayıya göre düzenlenmiş ve karar nisabı olarak payların %

[193] http://en.wikipedia.org/wiki/Commonwealth_of_Independent_States.
[194] http://www.ndu.edu/inss/McNair/mcnair58/sproch4.html.
[195] http://www.ndu.edu/inss/McNair/mcnair58/sproch4.html.

80'i belirlenmiştir. Söz konusu Protokol'ü imzalamayan Özbekistan ve Türkmenistan'ın en önemli gerekçelerinden biri bu oylamaya ilişkin olmuştur. Zira RF' nin oy oranının % 61, 34 olduğu bir Konsey'de karar nisabının % 80 olması bu devletin katılmadığı bir kararın alınamayacağını göstermektedir. Konsey çalışmaları sonucunda hazırlanan Antlaşma metninde daha önce belirlenen paylaşma ilkeleri teyit edilmiş, fakat "sadece dış borç payını ödeyen devletlerin aktifler içindeki payına sahip olabileceği" belirlenmiştir[196]. Aslında eski SSCB devletleri bu ilkeye karşı olmasa da, ekonomik nedenlerle dış borç payını ödeyememiştir.

Tüm bu krizden çıkış yolunu bulmak için 9 Ekim 1992 tarihinde Bişkek'te bir araya gelen BDT Devlet Başkanları halefiyetle ilgili 2 maddelik bir karar almıştır. Karara göre, halefiyet konulan ile ilgili olarak oluşturulmuş Konsey çalışmalarına son verilmiş, aynı zamanda SSCB'nin mallarına ve borçlarına halefiyet sorunlarının iki taraflı antlaşmalarla düzenlenmesi öngörülmüştür. Rusya Federasyonu tarafından önerilen bu formül "sıfır seçeneği" olarak isimlendirilmiştir[197]. 1992–1993 döneminde Rusya, Ukrayna hariç diğer BDT ülkeleri ile söz konusu formülü esas alan iki taraflı antlaşmalar imzalamıştır. Bu antlaşmalar uyarınca, SSCB halefi olan devletler aktifler içindeki paylarını dış borçlar içindeki paylarına karşılık Rusya Federasyonu'na devretmiştir. Böyle bir çözüm, bir taraftan sadece tek muhatap bıraktığına göre alacaklılar bakımından olumlu karşılanmış, diğer taraftan yeni bağımsız devletlere kredi bulma olanağını sağlamıştır. Nitekim Paris Kulübü'nün 2 Nisan 1993 tarihli toplantısında Rusya ile yapılmış iki taraflı antlaşmalardan doğan borç nakli alacaklılar tarafından onaylanmıştır. "Sıfır seçeneği" formülünü öngören iki taraflı antlaşma sadece Ukrayna ile yapılamamıştır. 23 Kasım 1992 tarihinde Rusya ile Ukrayna hükümetleri arasında yapılan Protokol gereğince, 31 Aralık 1992'e kadar iki ülke arasında halefiyet sorunlarına dair ayrı bir antlaşmanın yapılamaması halinde, her ülkenin dış borç ve mal payı konusunda bağımsız hareket edeceği kararlaştırılmıştır. Söz konusu tarihe kadar ise herhangi bir antlaşma yapılamamıştır. Bu durum Aralık 1994'e kadar devam etmiş ve gerginlik, Rusya İle Ukrayna arasında "sıfır seçeneği"ni öngören antlaşmanın yapılmasıyla son bulmuştur[198].

[196] Suny, a. g. e., s. 141.
[197] Heenan&Lamontagne, a. g. e., s. 100.
[198] Mullerson, a. g. m., s. 480.

Eski SSCB'nin her Cumhuriyet ülkesinde bulunan mallarına dair halefiyet konusunda ise 8.4.1983 tarihli Viyana Devletlerin Devlet Malları, Arşivleri ve Borçlarına Ardıl Olması Sözleşmesi'nin 18. maddesinin hükümleri esas alınmıştır. Çalışmanın birinci bölümünde de ayrıntılı olarak anılan söz konusu maddeye göre, varolan bir devletin parçalanarak ortadan kalkması ve yerine iki veya daha çok yeni devletin doğması durumunda, her yeni devlet ülkesinde bulunan taşınmaz mallar ile önceki devletin bu ülkeye ilişkin faaliyetlerine bağlı taşınır malların bu yeni ülke devletine geçeceği kabul edilmektedir[199]. Bu nedenle, BDT Devlet Başkanları Konseyi'nin 9 Ekim 1992 tarihli toplantısında "Devlet Malları Konusunda Hakların Karşılıklı Tanınması Hakkında Antlaşma[200]" imzalanmıştır. Antlaşma tarafları, her taraf ülkede bulunan mali kaynakların, işletmelerin, kurum ve kuruluşların bu ülkenin mülkiyetine geçtiğini ve mevzuatına tabi olduğunu kabul etmiştir. Ayrıca, bir devlet ülkesinde bulunan, fakat diğer devlete veya bunun gerçek ya da tüzel kişilerine ait olan mallara hukukî güvence verilmiştir. Antlaşma'nın 3. maddesi uyarınca, her devletin kendi doğal kaynakları üzerinde sürekli egemenlik hakkı teyit edilmiştir. Silahlı kuvvetler, gemilerle ilgili aynî hakların ise özel antlaşmalarla düzenleneceği belirtilmiştir. Tarafların bu Antlaşma'dan doğan uyuşmazlıkları görüşmeler yoluyla çözememesi halinde, söz konusu uyuşmazlıkların BDT Ekonomi Mahkemesi[201] tarafından çözüleceği öngörülmüştür.

Kuşkusuz, halefiyet bakımından önemli özellik arz eden malların en başında nükleer silahlar gelmektedir. SSCB dağıldıktan sonra nükleer silahlar sadece dört devlet ülkesinde kalmıştır: Rusya Federasyonu, Ukrayna, Belarus ve Kazakistan. Halefiyet konularını düzenlemek üzere bu devletlerarasında 21 Aralık 1991'de "Nükleer Silahlara Dair Ortak Önlemler Hakkında Antlaşma" imzalanmıştır[202]. Antlaşma'ya göre, nükleer silahlar tam olarak tasfiye edilinceye kadar, bunların kullanılmasına dair kararlar, Belarus, Ukrayna ve Kazakistan Devlet Başkanlarından onay alınarak ve diğer BDT üyesi devlet başkanlarına danışılarak Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı tarafından alınacaktır. Belarus, Ukrayna ve Kazakistan Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesine Dair 1968 tarihli Antlaşma'ya taraf olacak, nükleer silahların imhasına çalışacak ve nükleer silahı

[199] http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/convention/3_3_1983.pdf. (Vienna Convention on Succession of States in Respect of State Property, Archives and Debts- 1983).
[200] http://en.wikipedia.org/wiki/Commonwealth_of_Independent_States.
[201] http://en.wikipedia.org/wiki/Commonwealth_of_Independent_States.
[202] Stern, a. g. m., s. 38.

olmayan devletler statüsünde Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı ile ilgili güvence antlaşmalarını imzalayacaktır. Daha sonra Rusya ve söz konusu devletler arasında yapılan 23 Mayıs 1992 tarihli Lizbon Protokolü gereğince, eski SSCB'nin nükleer silahlarının tam olarak tasfiye edilinceye kadar "tek birleşik komutanlığa bağlı şekilde güvenli ve sıkı denetim altında" tutulmasına karar verilmiştir[203]. Bu Protokolde eski SSCB ülkelerinden sadece Rusya'ya nükleer silahlan elinde bulundurma hakkı tanınmıştır. 5 Aralık 1994'de Budapeşte'de yapılan AGİT Zirvesi sırasında, ABD, Rusya ve İngiltere arasında imzalanan Memorandum gereğince, nükleer silahlarını imha etmelerine karşılık Belarus, Ukrayna ve Kazakistan'ın bağımsızlığına, egemenliğine ve toprak bütünlüğüne güvence verilmiştir[204]. Garantör devletler, söz konusu devletlere karşı herhangi bir silahlı saldırı halinde BM Güvenlik Konseyi'ni derhal toplayarak gerekli tüm önlemleri alma yükümlülüğünü üstlenmiştir.

7 Ocak 1991 tarihinde Rusya ile Almanya arasında imzalanan bir antlaşmayla, Rusya Federasyonu, SSCB ve Federal Almanya Cumhuriyeti arasında imzalanan antlaşmalardan doğan borçları üstlenmiştir. 29 Mayıs 1992'de Rusya Federasyonu ve Federal Almanya Cumhuriyeti arasında yapılan bir ek antlaşma ile SSCB ile Federal Almanya Cumhuriyeti arasındaki 25 Ekim 1982 tarihli "çevrenin korunması" konulu antlaşmanın da Rusya Federasyonu'nun ülkesinde devam ettiği kabul edilmiştir[205]. Rusya Federasyonu, kendi toprakları üzerindeki doğal kaynakların kullanım hakkını kendi eline almıştır. Bazı istisnalar hariç SSCB'nin yabancı devletlerdeki elçiliklerini de kendisine bağlamıştır.

Minsk Antlaşması'yla, Kızıl Ordu'nun gücünün azaltılması kabul edilmişti. Ancak bu gerçekleştirilememiş ve bilakis, Alma- Ata Bildirisi'nin 6. maddesinde "stratejik güç kullanımı[206]" ibaresiyle Kızıl Ordu'nun varlığı kapalı olarak desteklenmiştir.

Alma- Ata Bildirisi SSCB'nin yükümlendiği devletler hukuku bağlarının bütün halef devletler tarafından, yani BDT'yi oluşturan eksiksiz tüm Cumhuriyetler

[203] Stern, a. g. m., s. 38.
[204] Dawisha&Parrott, a. g. e., s. 158.
[205] Mullerson, a. g. m., s. 488.
[206] http://www.therussiasite.org/legal/laws/CIScharter.html. (The Charter of The Commonwealth of Independent States- 1991)

tarafından sürdürüldüğünü bildirmektedir. Söz konusu Cumhuriyetler, borçlu rolünü Rusya Federasyonu'na verme imkânına sahip olmalarına rağmen, kendileri de borca, daha doğrusu bu borcun sonunda getireceği devletlerarası toplumda kabul görme olgusuna ihtiyaçları olduğundan bu konuda yükümlülükler almışlardır. Dış borçlar konusunda Topluluğu oluşturan devletlerarasında dengeli bir dağılım ortaya konmuştur. Topluluk ülkeleri dış borçlar konusunda müteselsil borçlu olarak sorumluluğu kabul etmişlerdir. Dış borçların ödenmesi için Rusya Federasyonu Dış Ticaret Bankası'nın borçluların idareci ajanı gibi çalışması kararlaştırılmıştır. Bu görev doğrultusunda, Rusya Federasyonu Merkez Bankası bünyesinde düzenlenmiş olan Dış Ticaret Bankası da varlığını sürdürecektir[207].

BDT'yi oluşturan Alma- Ata Bildirisi ile özellikle nükleer askeri gücü tek bir elde toplama ve kontrolünü bu şekilde yapma kararı benimsenmiştir. Mevcut tek komutanlık, üye devletlerin müşterek organı olan komutanlıktır. BDT'ye üye devletler 16 Temmuz 1991'de Dışişleri ve Savunma Bakanları Ortak Toplantısı'nda "Güçlerin Birleştirilmesi ve Barışın Sürdürülmesi İçin Barış Sözleşmesi" parafe etmişlerdir. Böylece, BDT, BM Antlaşması'nda özendirilen, devletlerarası barışın korunması ve geliştirilmesi amacıyla kurulmuş bir bölgesel organ niteliğini kazanmıştır.

[207] Mullerson, a. g. k., s. 169.

SONUÇ

SSCB'nin dağılmasından sonra ortaya çıkan halefiyet konularının bazı temel özellikler arz ettiğini söyleyebiliriz. Öncelikle, SSCB dağıldıktan sonra oluşan yeni devletler halefiyet sorunlarını büyük ölçüde o dönemde henüz yürürlüğe girmemiş 23.8.1978 tarihli Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi ve 8.4.1983 tarihli Viyana Devletlerin Devlet Malları, Arşivleri ve Borçlarına Ardıl Olma Sözleşmesine göre düzenlemiştir. Fakat bu süreç içinde Rusya'nın "SSCB'nin devam eden devleti" olarak tanınması farklı formüllerin aranmasını zorunlu kılmıştır. İkinci olarak, nükleer silahlar gibi çok önemli mallara halefiyet konularının uygulanan devletler hukukunda düzenlenmemiş olması, eski SSCB Cumhuriyetleri için bazı sorunlar doğurmuş ve çok zor yürütülen görüşmeler sürecinin uygulanmasını gerektirmiştir. Üçüncü olarak, devlet malları, borçları ve arşivleri konusunda mevcut olan bilgilerin Sovyetler Birliği içinde çeşitli ideolojik gerekçelerle gizli tutulması yeni bağımsız devletler bakımından önemli bilgi eksikliğine neden olmuştur. Son olarak, SSCB dağıldıktan sonra tüm halefiyet konulan BDT çerçevesinde düzenlenmiş, dolayısıyla BDT Sovyetler Birliği'nin dağılması ile ilgili ortaya çıkan sorunların görüşüldüğü temel forum işlevini de yerine getirmiştir.

80'li yılların sonuna gelindiğinde artık SSCB ömrünü tamamlamış bir sistem olduğu görülmekteydi. Ekonomik hayattaki baskı, komünist ideolojinin "bağlayıcılığı" ile bile bertaraf edilemez hale gelmişti. Gorbaçov yönetiminin Birliği bir arada tutmak için giriştiği son birkaç hamle içinse oldukça geç kalınmıştı. Bu noktada siyasal ya da hukuksal açıdan SSCB' nin dağılması zaten beklenmekteydi. Zaten kaçınılmaz olan vukuu bulduğunda asıl beklenmedik olan SSCB sisteminin üyelerinin ne yapacağı, devletlerarası sahneden nasıl var olacaklarıydı. Zamanında SSCB ile birebir ilişkilere girmiş diğer dünya devletleri gelişmeleri merakla izlemekteydi. SSCB "ölmüştü" ve ortada paylaşılması gereken bir miras vardı. Miras denildiğinde sadece mal varlıklarını anlamak yanıltıcı olur zira SSCB ardında oldukça yüklü bir borç da bırakmıştı.

Baltık Cumhuriyetleri kendilerini Sovyet mirasından hemen soyutladılar. Sınır antlaşmaları dışında SSCB'nin hiçbir hak ya da yükümlülüğünü kabul etmediler. Bu eğilimleri dünya devletlerinden de genel kabul görmüştür. Bunun en

önemli sebebi zamanında SSCB'nin söz konusu ülkeleri devletler hukukuna aykırı olarak işgal ve ilhak ettiğine dair genel kanaatti.

SSCB'nin çözülmesinden sonra ortaya çıkan diğer devletler ise; Rusya Federasyonu da dâhil olmak üzere BDT çevresinde bir örgüt oluşturmaya gitmişlerdir. Halefiyet meselelerinin tümü de Topluluk çerçevesinde tartışılmıştır. RF hariç tüm BDT ülkeleri devletlerarası kamuoyunda "yeni bağımsız birer halef devlet" muamelesi görmüşlerdir. Devletlerarası toplumda kabul edilmeye olan ihtiyaçları gereği kendilerine "temiz sayfa" uygulanmasını özellikle istememişler, SSCB'nin tüm mirasına hakça oranda halef olma talebinde bulunmuşlardır.

Rusya Federasyonu ise; literatürde pek de rastlanmayan bir istekte bulunarak kendisinin SSCB'nin "devam eden devleti" olduğunu ilan etmiştir. RF' nin bu "devam eden devlet" statüsü hem devletlerarası ilişkiler bakımından hem de SSCB'nin mirası bakımından ortaya çıkabilecek olası pek çok sorunu engellemiştir. Devam eden devlet statüsü gereği Rusya Federasyonu, SSCB'nin antlaşmaları, malları ve pek tabii ki borçları bakımından birincil muhataptır. RF' nin devam eden devlet olma isteği devletlerarası kamuoyunda memnuniyetle desteklenmiştir. Bunun en önemli sebebi SSCB'nin mirasındaki nükleer silahlar ve pek tabii ki BM Güvenlik Konseyi'ndeki sürekli üyeliktir. RF devam eden devlet olarak kabul edilmeseydi nükleer silahlar yeni bağımsız ve politik açıdan karışık devletler arasında paylaştırılacak devletlerarası güvenlik bakımından büyük bir tehlike arz edecekti. Öte yandan, BM Güvenlik Konseyi'ndeki sürekli üyelik koltuğu ise tam bir kargaşaya yol açacak ve BM Şartı'nın değiştirilmesi gerekecekti. Rusya Federasyonu'nun devam eden devlet sıfatı devletlerarası toplumu pek çok karmaşa ve zahmetten kurtarmıştır.

"Devletler Hukuku Bağlamında Halefiyet Sorunu (SSCB Örneği)" konulu çalışma halefiyetle ilgili muallâkta kalan bir takım konulara açıklık getirmeye çalışmıştır. Görülmüştür ki; halef devlet- devam eden devlet ayrımına gitmek sınırlar, nüfus ve politik rejimde pek de önemli bir farklılığa neden olmamaktadır. Bir halefiyet durumu vukuu bulduğunda devletlerarası toplum, devletlerarası ilişkilerdeki istikrarın korunması hakkındaki endişelerini dile getirmekten kaçınmamakta; halef devletlerin kendi aralarına kabulü ve tanınmasını da genellikle selefin borçlarını kabul etmedeki "iyi niyet"ine bağlamaktadır. Ancak aynı zamanda

şu da göz ardı edilmemelidir ki; selef devletin yükümlülüklerinin otomatik olarak kabulü, evrensel antlaşmalar hariç, her zaman mümkün olmamaktadır. Bu noktada müzakere ve halef devletlerin sisteme intibakının tam olarak gerçekleştirilmesine duyulan ihtiyaç yadsınamaz. Bu çalışma göstermiştir ki; her halefiyet olayı birbirinden tamamen farklıdır ve öyle değerlendirilmelidir. Öyle ki, her biri farklı halefiyet vakalarında bazen ortaya çıkan sorunların çözümü tamamen tesadüfî şartlara bağlı olabilmektedir. Çok az yeni devletin yükümlülüklere halefiyetle selefin antlaşmalarına vefa arasındaki farkı ayırt edebilecek yeterli sayıda eğitimli personeli bulunmaktadır. Genelde yeni bağımsız devletlerdeki bu tip personel için etkin kararlar verebilmek de zordur; zira devletlerarası kamuoyu pek fazla beklemek istemez ve bu da onları zaman kısıtı ile karşı karşıya getirir. Bu yüzden, yukarıda anılan koşullar altında, diğer devletlerin tavrı ve pozisyonu (özellikle birlikte hareket ettikleri konularda) ile devletlerarası örgütlerin duruşu büyük önem kazanmaktadır.

"Devletler Hukuku Bağlamında Halefiyet Sorunu (SSCB Örneği)" konulu çalışma göstermiştir ki; yeni devletler kendilerini selefin antlaşmaları ve borçlarıyla otomatik olarak bağlı saymasalar dahi, selefin yükümlülüklerini tek yanlı olarak öylesine reddedememektedirler. Tercihen; iyi niyetle müzakere etmeleri ve yükümlülüklerini yeni şartlara uyarlamaları gerekmekte ve beklenmektedir. Özellikle silahlanmayı sınırlayan antlaşmalarda, bu antlaşmaların yapıldığı zaman diliminden bu yana, halefiyet ile birlikte, şartların oldukça değişmesi kaçınılmazdır, aksi düşünülemez. Özellikle bu konu, "şartların değişmesi", halefiyet sorunlarının çıkış noktasıdır. Bununla beraber, rebuc sic statisbus'un uygulanması halef devletlerin antlaşmalarla ya da yükümlülüklerle hiçbir ilgileri olmadığı anlamına gelmemektedir. Birbirine her noktadan sıkıca bağlı günümüz dünyasında, devletlerarası ilişkilerin istikrarı oldukça önemli bir değerdir. Bir devletin dağılması ya da bir diğerinden ayrılmalar olması dolayısı ile ilişkilerde yaşanacak herhangi bir bozulma devletlerarası kamuoyu tarafından istenememekte ve tolere edilemez görülmektedir.

Yeni devletlerin uygulamaları, her ne kadar hepsi aynı tip olmasa da, göstermiştir ki haleflerde, devletlerarası kamuoyunun bir üyesi olarak kabul edilebilmek için selefin antlaşma ve yükümlülüklerini sahiplenme eğilimi ağır basmaktadır. Bu çıkarsamaya evrensel insan hakları belgelerinden, üçüncü

devletlerin ve devletlerarası organların duruşundan ve doktrinel öğelerden de rahatça ulaşılabilmektedir.

EKLER

- **1978 Viyana Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olma Sözleşmesi (Vienna Convention on Succession of States in Respect of Treaties- 1978)**
- **1983 Viyana Devletlerin Devlet Malları, Arşivleri ve Borçlarına Ardıl Olma Sözleşmesi**
  Vienna Convention on Succession of States in Respect of State Property, Archives and Debts)
- **Bağımsız Devletler Topluluğu Şartı**
  (Charter of The Commonwealth of Independent States)

1978 VİYANA DEVLETLERİN ANTLAŞMALARA ARDIL OLMA SÖZLEŞMESİ

VIENNA CONVENTION ON SUCCESSION OF STATES IN RESPECT OF TREATIES

1978

DONE AT VIENNA ON 23 AUGUST 1978.

ENTERED INTO FORCE ON 6 NOVEMBER 1996.

UNITED NATIONS, TREATY SERIES, VOL. 1946, P. 3

COPYRIGHT ©
UNITED
NATIONS 2005

Vienna Convention on Succession of States in respect of Treaties Done at Vienna on 23 August 1978

The States Parties to the present Convention,

Considering the profound transformation of the international community brought about by the decolonization process,

Considering also that other factors may lead to cases of succession of States in the future,

Convinced, in these circumstances, of the need for the codification and progressive development of the rules relating to succession of States in respect of treaties as a means for ensuring greater juridical security in international relations,

Noting that the principles of free consent, good faith and pacta sunt servanda are universally recognized,

Emphasizing that the consistent observance of general multilateral treaties which deal with the codification and progressive development of international law and those the object and purpose of which are of interest to the international community as a whole is of special importance for the strengthening of peace and international cooperation,

Having in mind the principles of international law embodied in the Charter of the United Nations, such as the principles of the equal rights and self-determination of peoples, of the sovereign equality and independence of all States, of non-interference in the domestic affairs of States, of the prohibition of the threat or use of force, and of universal respect for, and observance of, human rights and fundamental freedoms for all,

Recalling that respect for the territorial integrity and political independence of any State is required by the Charter of the United Nations,

Bearing in mind the provisions of the Vienna Convention on the Law of Treaties of 1969,

Bearing also in mind article 73 of that Convention,

Affirming that questions of the law of treaties other than those that may arise from a succession of States are governed by the relevant rules of international law, including those rules of customary international law which are embodied in the Vienna Convention on the Law of Treaties of 1969,

Affirming that the rules of customary international law will continue to govern questions not regulated by the provisions of the present Convention,

Have agreed as follows:

PART I.

GENERAL PROVISIONS

Article l

Scope of the present Convention

The present Convention applies to the effects of a succession of States in respect of treaties between States.

Article 2

Use of terms

1. for the purposes of the present Convention:

(a) "treaty" means an international agreement concluded between States in written form and governed by international law, whether embodied in a single instrument or in two or more related instruments, and whatever its particular designation;

(b) "succession of States" means the replacement of one State by another in the responsibility for the international relations of territory;

(c) "predecessor State" means the State which has been replaced by another State on the occurrence of a succession of States;

(d) "successor State" means the State which has replaced another State on the occurrence of a succession of States;

(e) "date of the succession of States" means the date upon which the successor State replaced the predecessor State in the responsibility for the international relations of the territory to which the succession of States relates;

(f) "newly independent State" means a successor State the territory of which immediately before the date of the succession of States was a dependent territory for the international relations of which the predecessor State was responsible;

(g) "notification of succession" means in relation to a multilateral treaty any notification, however phrased or named, made by a successor State expressing its consent to be considered as bound by the treaty;

(h) "full powers" means in relation to a notification of succession or any other notification under the present Convention a document emanating from the competent authority of a State designating a person or persons to represent the State for communicating the notification of succession or, as the case may be, the notification;

(i) "Ratification", "acceptance" and "approval" mean in each case the international act so named whereby a State establishes on the international plane its consent to be bound by a treaty

(j) "reservation" means a unilateral statement, however phrased or named, made by a State when signing, ratifying, accepting, approving or acceding to a treaty or when making a notification of succession to a treaty, whereby it purports to exclude or to modify the legal effect of certain provisions of the treaty in their application to that State;

(k) "Contracting State" means a State which has consented to be bound by the treaty, whether or not the treaty has entered into force;

(1) "Party" means a State which has consented to be bound by the treaty and for which the treaty is in force;

(m) "Other State party" means in relation to a successor State any party, other than the Predecessor State, to a treaty in force at the date of a succession of States in respect of the territory to which that succession of States relates;

(n) "International organization" means an intergovernmental organization.

2. The provisions of paragraph 1 regarding the use of terms in the present Convention are without prejudice to the use of those terms or to the meanings which may be given to them in the internal law of any State.

Article 3

Cases not within the scope of the present Convention

The fact that the present Convention does not apply to the effects of a succession of States in respect of international agreements concluded between States and other subjects of international law or in respect of international agreements not in written form shall not affect:

(a) the application to such cases of any of the rules set forth in the present Convention to which they are subject under international law independently of the Convention;

(b) The application as between States of the present Convention to the effects of a succession of States in respect of international agreements to which other subjects of international law are also parties.

Article 4

Treaties constituting international organizations and treaties adopted within an international organization

The present Convention applies to the effects of a succession of States in respect of:

(a) Any treaty which is the constituent instrument of an international organization without prejudice to the rules concerning acquisition of membership and without prejudice to any other relevant rules of the organization;

(b) Any treaty adopted within an international organization without prejudice to any relevant rules of the organization.

Article 5

Obligations imposed by international law independently of a treaty

The fact that a treaty is not considered to be in force in respect of a State by virtue of the application of the present Convention shall not in any way impair the duty of that State to fulfill any obligation embodied in the treaty to which it is subject under international law independently of the treaty.

Article 6

Cases of succession of States covered by the present Convention

The present Convention applies only to the effects of a succession of States occurring in conformity with international law and, in particular, the principles of international law embodied in the Charter of the United Nations.

Article 7

Temporal application of the present Convention

1. Without prejudice to the application of any of the rules set forth in the present Convention to which the effects of a succession of States would be subject

under international law independently of the Convention, the Convention applies only in respect of a succession of States which has occurred after the entry into force of the Convention except as may be otherwise agreed.

2. A successor State may, at the time of expressing its consent to be bound by the present Convention or at any time thereafter, make a declaration that it will apply the provisions of the Convention in respect of its own succession of States which has occurred before the entry into force of the Convention in relation to any other contracting State or State Party to the Convention which makes a declaration accepting the declaration, of the successor State. Upon the entry into force of the Convention as between the States making the declarations or upon the making of the declaration of acceptance, whichever occurs later, the provisions of the Convention shall apply to the effects of the succession of States as from the date of that succession of States.

3.A successor State may at the time of signing or of expressing its consent to be bound by the present Convention make a declaration that it will apply the provisions of the Convention provisionally in respect of its own succession of States which has occurred before the entry into force of the Convention in relation to any other signatory or contracting State which makes a declaration accepting the declaration of the successor State; upon the making of the declaration of acceptance, those provisions shall apply provisionally to the effects of the succession of States as between those two States as from the date of that succession of States.

4. Any declaration made in accordance with paragraph 2 or 3 shall be contained in a written notification communicated to the depositary, who shall inform the Parties and the States entitled to become Parties to the present Convention of the communication to him of that notification and of its terms.

Article 8

Agreements for the devolution of treaty obligations or rights from a predecessor State to a successor State

1. The obligations or rights of a predecessor State under treaties in force in respect of a territory at the date of a succession of States do not become the obligations or rights of the successor State towards other States Parties to those treaties by reason only of the fact that the predecessor State and the successor State have concluded an agreement providing that such obligations or rights shall devolve upon the successor State.

2. Notwithstanding the conclusion of such an agreement, the effects of a succession of States on treaties which, at the date of that succession of States, were in force in respect of the territory in question are governed by the present Convention.

Article 9

Unilateral declaration by a successor State regarding treaties of the predecessor State

1. Obligations or rights under treaties in force in respect of a territory at the date of a succession of States do not become the obligations or rights of the successor State or of other States Parties to those treaties by reason only of the fact that the successor State has made a unilateral declaration providing for the continuance in force of the treaties in respect of its territory.

2. In such a case, the effects of the succession of States on treaties which, at the date of that succession of States, were in force in respect of the territory in question are governed by the present Convention.

Article 10

Treaties providing for the participation of a successor State

1. When a treaty provides that, on the occurrence of a succession of States, a successor State shall have the option to consider itself a party to the treaty, it may

notify its succession in respect of the treaty in conformity with the provisions of the treaty or, failing any such provisions, in conformity with the provisions of the present Convention.

2. If a treaty provides that, on the occurrence of a succession of States, a successor State shall be considered as a party to the treaty, that provision takes effect as such only if the Successor State expressly accepts in writing to be so considered.
3.In cases falling under paragraph 1 or 2, a successor State which establishes its consent to be a party to the treaty is considered as a party from the date of the succession of States unless the treaty otherwise provides or it is otherwise agreed.

Article 11
Boundary regimes

A succession of States does not as such affect:
(a) a boundary established by a treaty; or
(b) Obligations and rights established by a treaty and relating to the regime of a boundary.

Article 12

Other territorial regimes

1. A succession of States does not as such affect:

(a) obligations relating to the use of any territory, or to restrictions upon its use, established by a treaty for the benefit of any territory of a foreign State and considered as attaching to the territories in question;

(b) Rights established by a treaty for the benefit of any territory and relating to the use, or to restrictions upon the use, of any territory of a foreign State and considered as attaching to the territories in question.

2. A succession of States does not as such affect:

(a) obligations relating to the use of any territory, or to restrictions upon its use, established by a treaty for the benefit of a group of States or of all States and considered as attaching to that territory;

(b) Rights established by a treaty for the benefit of a group of States or of all States and relating to the use of any territory, or to restrictions upon its use, and considered as attaching to that territory.

3. The provisions of the present article do not apply to treaty obligations of the Predecessor State providing for the establishment of foreign military bases on the territory to which the succession of States relates.

Article 13

The present Convention and permanent sovereignty over natural wealth and resources

Nothing in the present Convention shall affect the principles of international law affirming the permanent sovereignty of every people and every State over its natural wealth and resources.

Article 14

Questions relating to the validity of a treaty

Nothing in the present Convention shall be considered as prejudging in any respect any question relating to the validity of a treaty.

PART II

SUCCESSION IN RESPECT OF PART OF TERRITORY

Article 15

Succession in respect of part of territory

When part of the territory of a State, or when any territory for the international relations of which a State is responsible, not being part of the territory of that State, becomes part of the territory of another State:

(a) treaties of the predecessor State cease to be in force in respect of the territory to which the succession of States relates from the date of the succession of States; and

(b) treaties of the successor State are in force in respect of the territory to which the succession of States relates from the date of the succession of States, unless it appears from the treaty or is otherwise established that the application of the treaty to that territory would be incompatible with the object and purpose of the treaty or would radically change the conditions for its operation.

PART III

NEWLY INDEPENDENT STATES

SECTION 1

GENERAL RULE

Article 16

Position in respect of the treaties of the predecessor State

A newly independent State is not bound to maintain in force, or to become a party to, any treaty by reason only of the fact that at the date of the succession of States the treaty was in force in respect of the territory to which the succession of States relates.

SECTION 2

MULTILATERAL TREATIES

Article 17

Participation in treaties in force at the date of the succession of States

1. Subject to paragraphs 2 and 3, a newly independent State may, by a notification of succession, establish its status as a party to any multilateral treaty which at the date of the succession of States was in force in respect of the territory to which the succession of States relates.

2. Paragraph 1 does not apply if it appears from the treaty or is otherwise established that the application of the treaty in respect of the newly independent State would be incompatible with the object and purpose of the treaty or would radically change the conditions for its operation

3. When, under the terms of the treaty or by reason of the limited number of the negotiating States and the object and purpose of the treaty, the participation of any other State in the treaty must be considered as requiring the consent of all the parties, the newly independent State may establish its status as a party to the treaty only with such consent.

Article 18

Participation in treaties not in force at the date of the succession of States

1. Subject to paragraphs 3 and 4, a newly independent State may, by a notification of succession, establish its status as a contracting State to a multilateral treaty which is not in force if at the date of the succession of States the predecessor State was a contracting State in respect of the territory to which that succession of States relates.

2. Subject to paragraphs 3 and 4, a newly independent State may, by a notification of succession, establish its status as a party to a multilateral treaty which enters into force after the date of the succession of States if at the date of the succession of States the predecessor State was a contracting State in respect of the territory to which that succession of States relates.

3. Paragraphs 1 and 2 do not apply if it appears from the treaty or is otherwise established that the application of the treaty in respect of the newly independent State would be incompatible with the object and purpose of the treaty or would radically change the conditions for its operation.

4. When, under the terms of the treaty or by reason of the limited number of the negotiating States and the object and purpose of the treaty, the participation of any other State in the treaty must be considered as requiring the consent of all the parties

or of all the contracting States, the newly independent State may establish its status as a party or as a contracting State to the treaty only with such consent.

5. When a treaty provides that a specified number of contracting States shall be necessary for its entry into force, a newly independent State which establishes its status as a contracting State to the treaty under paragraph 1 shall be counted as a contracting State for the purpose of that provision unless a different intention appears from the treaty, or is otherwise established.

Article 19

Participation in treaties signed by the predecessor State subject to ratification, acceptance or approval

1. Subject to paragraphs 3 and 4, if before the date of the succession of States the predecessor State signed a multilateral treaty subject to ratification, acceptance or approval and by the signature intended that the treaty should extend to the territory to which the succession of States relates, the newly independent State may ratify, accept or approve the treaty as if it had signed that treaty and may thereby become a party or a contracting State to it.

2. For the purpose of paragraph 1, unless a different intention appears from the treaty or is otherwise established, the signature by the predecessor State of a treaty is considered to express the intention that the treaty should extend to the entire territory for the international relations of which the predecessor State was responsible.

3. Paragraph 1 does not apply if it appears from the treaty or is otherwise established that the application of the treaty in respect of the newly independent State would be incompatible with the object and purpose of the treaty or would radically change the conditions for its operation.

4. When, under the terms of the treaty or by reason of the limited number of the negotiating States and the object and purpose of the treaty, the participation of any other State in the treaty must be considered as requiring the consent of all the parties

or of all the contracting States, the newly independent State may become a party or a contracting State to the treaty only with such consent.

Article 20

Reservations

1.When a newly independent State establishes its status as a party or as a contracting State to a multilateral treaty by a notification of succession under article 17 or 18, it shall be considered as maintaining any reservation to that treaty which was applicable at the date of the succession of States in respect of the territory to which the succession of States relates unless, when making the notification of succession, it expresses a contrary intention or formulates a reservation which relates to the same subject matter as that reservation.

2. When making a notification of succession establishing its status as a party or as a contracting State to a multilateral treaty under article 17 or 18, a newly independent State may formulate a reservation unless the reservation is one the formulation of which would be excluded by the provisions of subparagraph (a), (b) or (c) of article 19 of the Vienna Convention on the Law of Treaties.

3. When a newly independent State formulates a reservation in conformity with paragraph 2, the rules set out in articles 20 to 23 of the Vienna Convention on the Law of Treaties apply in respect of that reservation.

Article 21

Consent to be bound by part of a treaty and choice between differing provisions

1. When making a notification of succession under article 17 or 18 establishing its status as a party or contracting State to a multilateral treaty, a newly independent State may, if the treaty so permits, express its consent to be bound by part of the treaty or make a choice between differing provisions under the conditions laid down in the treaty for expressing such consent or making such choice.

2. A newly independent State may also exercise, under the same conditions as the other parties or contracting States, any right provided for in the treaty to withdraw or modify any consent expressed or choice made by itself or by the Predecessor State in respect of the territory to which the succession of States relates.

3.If the newly independent State does not in conformity with paragraph 1 express its consent or make a choice, or in conformity with paragraph 2 withdraw or modify the consent or choice of the predecessor State, it shall be considered as maintaining:

(a) The consent of the predecessor State, in conformity with the treaty, to be bound, in respect of the territory to which the succession of States relates, by part of that treaty; or

(b) The choice of the Predecessor State, in conformity with the treaty, between differing provisions in the application of the treaty in respect of the territory to which the succession of States relates.

Article 22

Notification of succession

1. A notification of succession in respect of a multilateral treaty under article 17 or 18 shall be made in writing.

2. If the notification of succession is not signed by the Head of State, Head of Government or Minister for Foreign Affairs, the representative of the State communicating it may be called upon to produce full powers.

3. Unless the treaty otherwise provides, the notification of succession shall:

(a) be transmitted by the newly independent State to the depositary, or, if there is no depositary, to the parties or the contracting States;

(b) be considered to be made by the newly independent State on the date on which

it is received by the depositary or, if there is no depositary, on the date on which it is received by all the parties or, as the case may be, by all the contracting States.

4. Paragraph 3 does not affect any duty that the depositary may have, in accordance with the treaty or otherwise, to inform the parties or the contracting States of the notification of succession or any communication made in connection therewith by the newly independent State.

5. Subject to the provisions of the treaty, the notification of succession or the communication made in connection therewith shall be considered as received by the State for which it is intended only when the latter State has been informed by the depositary.

Article 23

Effects of a notification of succession

1. Unless the treaty otherwise provides or it is otherwise agreed, a newly independent State which makes a notification of succession under article 17 or article 18, paragraph 2, shall be considered a party to the treaty from the date of the succession of States or from the date of entry into force of the treaty, whichever is the later date.

2.Nevertheless, the operation of the treaty shall be considered as suspended as between the newly independent State and the other parties to the treaty until the date of making of the notification of succession except insofar as that treaty may be applied provisionally in accordance with article 27 or as may be otherwise agreed.

3.Unless the treaty otherwise provides or it is otherwise agreed, a newly independent State which makes a notification of succession under article 18, paragraph 1, shall be considered a contracting State to the treaty from the date on which the notification of succession is made.

SECTION 3

BILATERAL TREATIES

Article 24

Conditions under which a treaty is considered as being in force in the case of a succession of States

1.A bilateral treaty which at the date of a succession of States was in force in respect of the territory to which the succession of States relates is considered as being in force between a newly independent State and the other State party when:

(a) they expressly so agree; or

(b) By reason of their conduct they are to be considered as having so agreed.

2. A treaty considered as being in force under paragraph 1 applies in the relations between the newly independent State and the other State party from the date of the succession of States, unless a different intention appears from their agreement or is otherwise established.

Article 25

The position as between the Predecessor State and the newly independent State

A treaty which under article 24 is considered as being in force between a newly independent State and the other State party is not by reason only of that fact to be considered as being in force also in the relations between the predecessor State and the newly independent State.

Article 26

Termination, suspension of operation or amendment of the treaty as between the Predecessor State and the other State party

1. When under article 24 a treaty is considered as being in force between a newly independent State and the other State party, the treaty:

(a) does not cease to be in force between them by reason only of the fact that it has subsequently been terminated as between the predecessor State and the other State party;

(b) is not suspended in operation as between them by reason only of the fact that it has subsequently been suspended in operation as between the predecessor State and the other State party;

(c) Is not amended as between them by reason only of the fact that it has subsequently been amended as between the Predecessor State and the other State party.

2. The fact that a treaty has been terminated or, as the case may be, suspended in operation as between the predecessor State and the other State party after the date of the succession of States does not prevent the treaty from being considered to be in force or, as the case may be, in operation as between the newly independent State and the other State party if it is established in accordance with article 24 that they so agreed.

3. The fact that a treaty has been amended as between the predecessor State and the other State party after the date of the succession of States does not prevent the unlamented treaty from being considered to be in force under article 24 as between the newly independent State and the other State party, unless it is established that they intended the treaty as amended to apply between them.

SECTION 4

PROVISIONAL APPLICATION

Article 27

Multilateral treaties

1. If, at the date of the succession of States, a multilateral treaty was in force in respect of the territory to which the succession of States relates and the newly independent State gives notice of its intention that the treaty should be applied provisionally in respect of its territory, that treaty shall apply provisionally between the newly independent State and any party which expressly so agrees or by reason of its conduct is to be considered as having so agreed.

2. Nevertheless, in the case of a treaty which falls within the category mentioned in article 17, paragraph 3, the consent of all the parties to such provisional application is required.

3.If, at the date of the succession of States, a multilateral treaty not yet in force was being applied provisionally in respect of the territory to which the succession of States relates and the newly independent State gives notice of its intention that the treaty should continue to be applied provisionally in respect of its territory, that treaty shall apply provisionally between the newly independent State and any contracting State which expressly so agrees or by reason of its conduct is to be considered as having so agreed.

4. Nevertheless, in the case of a treaty which falls within the category mentioned in article 17, paragraph 3, the consent of all the contracting States to such continued provisional application is required.

5. Paragraphs 1 to 4 do not apply if it appears from the treaty or is otherwise established that the application of the treaty in respect of the newly independent State

would be incompatible with the object and purpose of the treaty or would radically change the conditions for its operation.

Article 28

Bilateral treaties

A bilateral treaty which at the date of a succession of States was in force or was being provisionally applied in respect of the territory to which the succession of States relates is considered as applying provisionally between the newly independent State and the other State concerned when:

(a) they expressly so agree; or

(b) By reason of their conduct they are to be considered as having so agreed.

Article 29

Termination of provisional application

1. Unless the treaty otherwise provides or it is otherwise agreed, the provisional application of a multilateral treaty under article 27 may be terminated:

(a) by reasonable notice of termination given by the newly independent State or the party or contracting State provisionally applying the treaty and the expiration of the notice; or

(b) in the case of a treaty which falls within the category mentioned in article 17, paragraph 3, by reasonable notice of termination given by the newly independent State or all of the parties or, as the case may be, all of the contracting States and the expiration of the notice.

2.Unless the treaty otherwise provides or it is otherwise agreed, the provisional application of a bilateral treaty under article 28 may be terminated by reasonable notice of termination given by the newly independent State or the other State concerned and the expiration of the notice.

3. Unless the treaty provides for a shorter period for its termination or it is otherwise agreed, reasonable notice of termination shall be twelve months' notice from the date on which it is received by the other State or States provisionally applying the treaty.

4. Unless the treaty otherwise provides or it is otherwise agreed, the provisional application of a multilateral treaty under article 27 shall be terminated if the newly independent State gives notice of its intention not to become a party to the treaty.

SECTION 5

NEWLY INDEPENDENT STATES FORMED FROM TWO OR MORE TERRITORIES

Article 30

Newly independent States formed from two or more territories

1. Articles 16 to 29 apply in the case of a newly independent State formed from two or more territories.

2. When a newly independent State formed from two or more territories is considered as or becomes a party to a treaty by virtue of article 17, 18 or 24 and at the date of the succession of States the treaty was in force, or consent to be bound had been given, in respect of one or more, but not all, of those territories, the treaty shall apply in respect of the entire territory of that State unless:

(a) it appears from the treaty or is otherwise established that the application of the treaty in respect of the entire territory would be incompatible with the object and purpose of the treaty or would radically change the conditions for its operation;

(b) in the case of a multilateral treaty not falling under article 17, paragraph 3, or

under article 18, paragraph 4, the notification of succession is restricted to the territory in respect of which the treaty was in force at the date of the succession of States, or in respect of which consent to be bound by the treaty had been given prior to that date;

(c) in the case of a multilateral treaty falling under article 17, paragraph 3, or under article 18, paragraph 4, the newly independent State and the other States Parties or, as the case may be, the other contracting States otherwise agree; or

(d) In the case of a bilateral treaty, the newly independent State and the other State concerned otherwise agree.

3. When a newly independent State formed from two or more territories becomes a party to a multilateral treaty under article 19 and by the signature or signatures of the predecessor State or States it had been intended that the treaty should extend to one or more, but not all, of those territories, the treaty shall apply in respect of the entire territory of the newly independent State unless:

(a) it appears from the treaty or is otherwise established that the application of the treaty in respect of the entire territory would be incompatible with the object and purpose of the treaty or would radically change the conditions for its operation;

(b) in the case of a multilateral treaty not falling under article 19, paragraph 4, the ratification, acceptance or approval of the treaty is restricted to the territory or territories to which it was intended that the treaty should extend; or

(c) in the case of a multilateral treaty falling under article 19, paragraph 4, the newly independent State and the other States Parties or, as the case may be, the other contracting States otherwise agree.

PART IV

UNITING AND SEPARATION OF STATES

Article 31

Effects of a uniting of States in respect of treaties in force at the date of the succession of States

1. When two or more States unite and so form one successor State, any treaty in force at the date of the succession of States in respect of any of them continues in force in respect of the successor State unless:

(a) the successor State and the other State party or States Parties otherwise agree; or

(b) It appears from the treaty or is otherwise established that the application of the treaty in respect of the Successor State would be incompatible with the object and purpose of the treaty or would radically change the conditions for its operation.

2. Any treaty continuing in force in conformity with paragraph 1 shall apply only in respect of the part of the territory of the Successor State in respect of which the treaty was in force at the date of the succession of States unless:

(a) in the case of a multilateral treaty not falling within the category mentioned in article 17, paragraph 3, the successor State makes a notification that the treaty shall apply in respect of its entire territory;

(b) in the case of a multilateral treaty falling within the category mentioned in article 17, paragraph 3, the successor State and the other States Parties otherwise agree; or

(c) In the case of a bilateral treaty, the successor State and the other State party otherwise agree.

3.Paragraph 2 (a) does not apply if it appears from the treaty or is otherwise established that the application of the treaty in respect of the entire territory of the successor State would be incompatible with the object and purpose of the treaty or would radically change the conditions for its operation.

Article 32

Effects of a uniting of States in respect of treaties not in force at the date of the succession of States

1.Subject to paragraphs 3 and 4, a successor State falling under article 31 may, by making a notification, establish its status as a contracting State to a multilateral treaty which is not in force if, at the date of the succession of States, any of the predecessor States was a contracting State to the treaty.

2.Subject to paragraphs 3 and 4, a successor State falling under article 31 may, by making a notification, establish its status as a party to a multilateral treaty which enters into force after the date of the succession of States if, at that date, any of the predecessor States was a contracting State to the treaty.

3. Paragraphs 1 and 2 do not apply if it appears from the treaty or is otherwise established that the application of the treaty in respect of the Successor State would be incompatible with the object and purpose of the treaty or would radically change the conditions for its operation.

4. If the treaty is one falling within the category mentioned in article 17, paragraph 3, the Successor State may establish its status as a party or as a contracting State to the treaty only with the consent of all the parties or of all the contracting States.

5. Any treaty to which the successor State becomes a contracting State or a party in conformity with paragraph 1 or 2 shall apply only in respect of the part of the territory of the successor State in respect of which consent to be bound by the treaty had been given prior to the date of the succession of States unless:

(a) in the case of a multilateral treaty not falling within the category mentioned in article 17, paragraph 3, the successor State indicates in its notification made under paragraph 1 or 2 that the treaty shall apply in respect of its entire territory; or

(b) In the case of a multilateral treaty falling within the category mentioned in article 17, paragraph 3, the Successor State and all the parties or, as the case may be, all the contracting States otherwise agree.

6.Paragraph 5 (a) does not apply if it appears from the treaty or is otherwise established that the application of the treaty in respect of the entire territory of the successor State would be incompatible with the object and purpose of the treaty or would radically change the conditions for its operation.

Article 33

Effects of a uniting of States in respect of treaties signed by a predecessor State subject to ratification, acceptance or approval

1. Subject to paragraphs 2 and 3, if before the date of the succession of States one of the predecessor States had signed a multilateral treaty subject to ratification, acceptance or approval, a successor State falling under article 31 may ratify, accept or approve the treaty as if it had signed that treaty and may thereby become a party or a contracting State to it.

2. Paragraph 1 does not apply if it appears from the treaty or is otherwise established that the application of the treaty in respect of the Successor State would be incompatible with the object and purpose of the treaty or would radically change the conditions for its operation.

3. If the treaty is one falling within the category mentioned in article 17, paragraph 3, the Successor State may become a party or a contracting State to the treaty only with the consent of all the parties or of all the contracting States.

4. Any treaty to which the Successor State becomes a party or a contracting State in conformity with paragraph 1 shall apply only in respect of the part of the

territory of the Successor State in respect of which the treaty was signed by one of the predecessor States unless:

(a) in the case of a multilateral treaty not falling within the category mentioned in article 17, paragraph 3, the successor State when ratifying, accepting or approving the treaty gives notice that the treaty shall apply in respect of its entire territory; or

(b) In the case of a multilateral treaty falling within the category mentioned in article 17, paragraph 3, the Successor State and all the parties or, as the case may be, all the contracting States otherwise agree.

5.Paragraph 4 (a) does not apply if it appears from the treaty or is otherwise established that the application of the treaty in respect of the entire territory of the successor State would be incompatible with the object and purpose of the treaty or would radically change the conditions for its operation.

Article 34

Succession of States in cases of separation of parts of a State

1. When a part or parts of the territory of a State separate to form one or more States, whether or not the Predecessor State continues to exist:

(a) any treaty in force at the date of the succession of States in respect of the entire territory of the predecessor State continues in force in respect of each successor State so formed;

(b) Any treaty in force at the date of the succession of States in respect only of that part of the territory of the Predecessor State which has become a successor State continues in force in respect of that Successor State alone.

2. Paragraph 1 does not apply if:

(a) the States concerned otherwise agree; or

(b) It appears from the treaty or is otherwise established that the application of the

treaty in respect of the Successor State would be incompatible with the object and purpose of the treaty or would radically change the conditions for its operation.

Article 35

Position if a State continues after separation of part of its territory

When, after separation of any part of the territory of a State, the Predecessor State continues to exist, any treaty which at the date of the succession of States was in force in respect of the Predecessor State continues in force in respect of its remaining territory unless:

(a) the States concerned otherwise agree;

(b) it is established that the treaty related only to the territory which has separated from the predecessor State; or

(c) It appears from the treaty or is otherwise established that the application of the treaty in respect of the Predecessor State would be incompatible with the object and purpose of the treaty or would radically change the conditions for its operation.

Article 36

Participation in treaties not in force at the date of the succession of States in cases of separation of parts of a State

1. Subject to paragraphs 3 and 4, a successor State falling under article 34, paragraph 1, may, by making a notification, establish its status as a contracting State to a multilateral treaty which is not in force if, at the date of the succession of States, the predecessor State was a contracting State to the treaty in respect of the territory to which the succession of States relates.

2. Subject to paragraphs 3 and 4, a successor State falling under article 34, paragraph 1, may, by making a notification, establish its status as a party to a multilateral treaty which enters into force after the date of the succession of States if at that date the predecessor State was a contracting State to the treaty in respect of the territory to which the succession of States relates.

3. Paragraphs 1 and 2 do not apply if it appears from the treaty or is otherwise established that the application of the treaty in respect of the Successor State would be incompatible with the object and purpose of the treaty or would radically change the conditions for its operation.

4. If the treaty is one falling within the category mentioned in article 17, paragraph 3, the Successor State may establish its status as a party or as a contracting State to the treaty only with the consent of all the parties or of all the contracting States.

Article 37

Participation in cases of separation of parts of a State in treaties signed by the predecessor State subject to ratification, acceptance or approval

1.Subject to paragraphs 2 and 3, if before the date of the succession of States the predecessor State had signed a multilateral treaty subject to ratification, acceptance or approval and the treaty, if it had been in force at that date, would have applied in respect of the territory to which the succession of States relates, a successor State falling under article 34, paragraph 1, may ratify, accept or approve the treaty as if it had signed that treaty and may thereby become a party or a contracting State to it.

2. Paragraph 1 does not apply if it appears from the treaty or is otherwise established that the application of the treaty in respect of the Successor State would be incompatible with the object and purpose of the treaty or would radically change the conditions for its operation.

3. If the treaty is one falling within the category mentioned in article 17, paragraph 3, the Successor State may become a party or a contracting State to the treaty only with the consent of all the parties or of all the contracting States.

Article 38
Notifications

1. Any notification under articles 31, 32 or 36 shall be made in writing.

2. If the notification is not signed by the Head of State, Head of Government or Minister for Foreign Affairs, the representative of the State communicating it may be called upon to produce full powers.

3. Unless the treaty otherwise provides, the notification shall:

(a) be transmitted by the successor State to the depositary, or, if there is no depositary, to the parties or the contracting States;

(b) be considered to be made by the successor State on the date on which it is received by the depositary or, if there is no depositary, on the date on which it is received by all the parties or, as the case may be, by all the contracting States.

4. Paragraph 3 does not affect any duty that the depositary may have, in accordance with the treaty or otherwise, to inform the parties or the contracting States of the notification or any communication made in connection therewith by the Successor State.

5. Subject to the provisions of the treaty, such notification or communication shall be considered as received by the State for which it is intended only when the latter State has been informed by the depositary.

PART V

MISCELLANEOUS PROVISIONS

Article 39

Cases of State responsibility and outbreak of hostilities

The provisions of the present Convention shall not prejudge any question that may arise in regard to the effects of a succession of States in respect of a treaty from the international responsibility of a State or from the outbreak of hostilities between States.

Article 40

Cases of military occupation

The provisions of the present Convention shall not prejudge any question that may arise in regard to a treaty from the military occupation of a territory.

PART VI

SETTLEMENT OF DISPUTES

Article 41

Consultation and negotiation

If a dispute regarding the interpretation or application of the present Convention arises between two or more Parties to the Convention, they shall, upon the request of any of them, seek to resolve it by a process of consultation and negotiation.

Article 42

Conciliation

If the dispute is not resolved within six months of the date on which the request referred to in article 41 has been made, any party to the dispute may submit it to the conciliation procedure specified in the Annex to the present Convention by submitting a request to that effect to the Secretary-General of the United Nations and informing the other party or parties to the dispute of the request.

Article 43

Judicial settlement and arbitration

Any State at the time of signature or ratification of the present Convention or accession thereto or at any time thereafter, may, by notification to the depositary, declare that, where a dispute has not been resolved by the application of the procedures referred to in articles 41 and 42, that dispute may be submitted for a decision to the International Court of Justice by a written application of any party to the dispute, or in the alternative to arbitration, provided that the other party to the dispute has made a like declaration.

Article 44

Settlement by common consent

Notwithstanding articles 41, 42 and 43, if a dispute regarding the interpretation or application of the present Convention arises between two or more Parties to the Convention, they may by common consent agree to submit it to the International Court of Justice, or to arbitration, or to any other appropriate procedure for the settlement of disputes.

Article 45

Other provisions in force for the settlement of disputes

Nothing in articles 41 to 44 shall affect the rights or obligations of the Parties to the present Convention under any provisions in force binding them with regard to the settlement of disputes.

PART VII

FINAL PROVISIONS

Article 46

Signature

The present Convention shall be open for signature by all States until 28 February 1979 at the Federal Ministry for Foreign Affairs of the Republic of Austria, and subsequently, until 31 August 1979, at United Nations Headquarters in New York.

Article 47

Ratification

The present Convention is subject to ratification. The instruments of ratification shall be deposited with the Secretary-General of the United Nations.

Article 48

Accession

The present Convention shall remain open for accession by any State. The instruments of accession shall be deposited with the Secretary-General of the United Nations.

Article 49

Entry into force

1. The present Convention shall enter into force on the thirtieth day following the date of deposit of the fifteenth instrument of ratification or accession.

2. For each State ratifying or acceding to the Convention after the deposit of the fifteenth instrument of ratification or accession, the Convention shall enter into force on the thirtieth day after deposit by such State of its instrument of ratification or accession.

Article 50

Authentic texts

The original of the present Convention, of which the Arabic, Chinese, English, French, Russian and Spanish texts are equally authentic, shall be deposited with the Secretary-General of the United Nations.

IN WITNESS WHEREOF the undersigned Plenipotentiaries, being duly authorized thereto by their respective Governments, have signed the present Convention.

DONE at Vienna this twenty-third day of August, one thousand nine hundred and seventy-eight.

ANNEX

1. A list of conciliators consisting of qualified jurists shall be drawn up and maintained by the Secretary-General of the United Nations. To this end, every State which is a Member of the United Nations or a Party to the present Convention shall be invited to nominate two conciliators, and the names of the persons so nominated shall constitute the list. The term of a conciliator, including that of any conciliator nominated to fill a casual vacancy, shall be five years and may be renewed. A conciliator whose term expires shall continue to fulfil any function for which he shall have been chosen under the following paragraph.

2. When a request has been made to the Secretary-General under article 42, the Secretary-General shall bring the dispute before a conciliation commission constituted as follows:

The State or States constituting one of the parties to the dispute shall appoint:

(a) one conciliator of the nationality of that State or of one of those States, who may or may not be chosen from the list referred to in paragraph 1; and

(b) one conciliator not of the nationality of that State or of any of those States, who shall be chosen from the list.

The State or States constituting the other party to the dispute shall appoint two conciliators in the same way. The four conciliators chosen by the parties shall be appointed within sixty days following the date on which the Secretary-General receives the request.

The four conciliators shall, within sixty days following the date of the appointment of the last of them, appoint a fifth conciliator chosen from the list, who shall be chairman.

If the appointment of the chairman or of any of the other conciliators has not been made within the period prescribed above for such appointment, it shall be made by the Secretary-General within sixty days following the expiry of that period. The

appointment of the chairman may be made by the Secretary-General either from the list or from the membership of the International Law Commission. Any of the periods within which appointments must be made may be extended by agreement between the parties to the dispute.

Any vacancy shall be filled in the manner prescribed for the initial appointment.

3. The Conciliation Commission shall decide its own procedure. The Commission, with the consent of the parties to the dispute, may invite any Party to the present Convention to submit to it its views orally or in writing. Decisions and recommendations of the Commission shall be made by a majority vote of the five members.

4. The Commission may draw the attention of the parties to the dispute to any measures which might facilitate an amicable settlement.

5. The Commission shall hear the parties, examine the claims and objections, and make proposals to the parties with a view to reaching an amicable settlement of the dispute.

6. The Commission shall report within twelve months of its constitution. Its report shall be deposited with the Secretary-General and transmitted to the parties to the dispute. The report of the Commission, including any conclusions stated therein regarding the facts or questions of law, shall not be binding upon the parties and it shall have no other character than that of recommendations submitted for the consideration of the parties in order to facilitate an amicable settlement of the dispute.

7. The Secretary-General shall provide the Commission with such assistance and facilities as it may require. The expenses of the Commission shall be borne by the United Nations.

1983 VİYANA DEVLETLERİN DEVLET MALLARI, ARŞİVLERİ VE BORÇLARINA ARDIL OLMA SÖZLEŞMESİ

VIENNA CONVENTION ON SUCCESSION OF STATES IN RESPECT OF STATE PROPERTY, ARCHIVES AND DEBTS

1983

DONE AT VIENNA ON 8 APRIL 1983.

NOT YET IN FORCE.

SEE OFFICIAL RECORDS OF THE UNITED NATIONS CONFERENCE ON SUCCESSION OF STATES IN RESPECT OF STATE PROPERTY

ARCHIVES AND DEBTS, VOL. II

(UNITED NATIONS PUBLICATION, SALES NO. E.94.V.6)

COPYRIGHT ©

UNITED NATIONS

2005

Vienna Convention on Succession of States in respect of State Property, Archives and Debts Done at Vienna on 8 April 1983

The States Parties to the present Convention,

Considering the profound transformation of the international community brought about by the decolonization process,

Considering also those other factors may lead to cases of succession of States in the future,

Convinced, in these circumstances, of the need for the codification and progressive development of the rules relating to succession of States in respect of State property, archives and debts as a means for ensuring greater juridical security in international relations,

Noting that the principles of free consent, good faith and pacta sunt servanda are universally recognized,

Emphasizing the importance of the codification and progressive development of international law which is of interest to the international community as a whole and of special importance for the strengthening of peace and international cooperation,

Believing that questions relating to succession of States in respect of State property, archives and debts are of special importance to all States,

Having in mind the principles of international law embodied in the Charter of the United Nations, such as the principles of the equal rights and self-determination of peoples, of the sovereign equality and independence of all States, of non-interference in the domestic affairs of States, of the prohibition of the threat or use of force, and of universal respect for, and observance of, human rights and fundamental freedoms for all,

Recalling that respect for the territorial integrity and political independence of any State is required by the Charter of the United Nations,

Bearing in mind the provisions of the 1969 Vienna Convention on the Law of Treaties and the 1978 Vienna Convention on Succession of States in Respect of Treaties,

Affirming that matters not regulated by the present Convention continue to be governed by the rules and principles of general international law,

Have agreed as follows:

Part I
General Provisions

Article 1

Scope of the present Convention

The present Convention applies to the effects of a succession of States in respect of State property, archives and debts.

Article 2

Use of terms

1. For the purposes of the present Convention:

(a) "succession of States" means the replacement of one State by another in the responsibility for the international relations of territory;

(b) "predecessor State" means the State which has been replaced by another State on the occurrence of a succession of States;

(c) "successor State" means the State which has replaced another State on the occurrence of a succession of States;

(d) "date of the succession of States" means the date upon which the successor State replaced the predecessor State in the responsibility for the international

relations of the territory to which the succession of States relates;

(e) "newly independent State" means a successor State the territory of which, immediately before the date of the succession of States, was a dependent territory for the international relations of which the predecessor State was responsible;

(f) "Third State" means any State other than the predecessor State or the successor State.

2. The provisions of paragraph 1 regarding the use of terms in the present Convention are without prejudice to the use of those terms or to the meanings which may be given to them in the internal law of any State.

Article 3
Cases of succession of States covered by the present Convention

The present Convention applies only to the effects of a succession of States occurring in conformity with international law and, in particular, with the principles of international law embodied in the Charter of the United Nations.

Article 4
Temporal application of the present Convention

1. Without prejudice to the application of any of the rules set forth in the present Convention to which the effects of a succession of States would be subject under international law independently of the Convention, the Convention applies only in respect of a succession of States which has occurred after the entry into force of the Convention except as may be otherwise agreed.

2. A successor State may, at the time of expressing its consent to be bound by the present Convention or at any time thereafter, make a declaration that it will apply the provisions of the Convention in respect of its own succession of States which has occurred before the entry into force of the Convention in relation to any other contracting State or State Party to the Convention which makes a declaration accepting the declaration of the successor State. Upon the entry into force of the Convention as between the States making the declarations or upon the making of the

declaration of acceptance, whichever occurs later, the provisions of the Convention shall apply to the effects of the succession of States as from the date of that succession of States.

3.A successor State may at the time of signing or of expressing its consent to be bound by the present Convention make a declaration that it will apply the provisions of the Convention provisionally in respect of its own succession of States which has occurred before the entry into force of the Convention in relation to any other signatory or contracting State which makes a declaration accepting the declaration of the successor State; upon the making of the declaration of acceptance, those provisions shall apply provisionally to the effects of the succession of States as between those two States as from the date of that succession of States.

4. Any declaration made in accordance with paragraph 2 or 3 shall be contained in a written notification communicated to the depositary, who shall inform the Parties and the States entitled to become Parties to the present Convention of the communication to him of that notification and of its terms.

Article 5

Succession in respect of other matters

Nothing in the present Convention shall be considered as prejudging in any respect any question relating to the effects of a succession of States in respect of matters other than those provided for in the present Convention.

Article 6

Rights and obligations of natural or juridical persons

Nothing in the present Convention shall be considered as prejudging in any respect any question relating to the rights and obligations of natural or juridical persons.

Part II
State Property

Section 1
Introduction

Article 7

Scope of the present Part

The articles in the present Part apply to the effects of a succession of States in respect of State property of the Predecessor State.

Article 8

State property

For the purposes of the articles in the present Part, "State property of the Predecessor State" means property, rights and interests which, at the date of the succession of States, were, according to the internal law of the Predecessor State, owned by that State.

Article 9

Effects of the passing of State property

The passing of State property of the Predecessor State entails the extinction of the rights of that State and the arising of the rights of the Successor State to the State property which passes to the Successor State, subject to the provisions of the articles in the present Part.

Article 10

Date of the passing of State property

Unless otherwise agreed by the States concerned or decided by an appropriate international body, the date of the passing of State property of the Predecessor State is that of the succession of States.

Article 11

Passing of State property without compensation

Subject to the provisions of the articles in the present Part and unless otherwise agreed by the States concerned or decided by an appropriate international body, the passing of State property of the predecessor State to the successor State shall take place without compensation.

Article 12

Absence of effect of a succession of States on the property of a third State

A succession of States shall not as such affect property, rights and interests which, at the date of the succession of States, are situated in the territory of the Predecessor State and which, at that date, are owned by a third State according to the internal law of the Predecessor State.

Article 13

Preservation and safety of State property

For the purpose of the implementation of the provisions of the articles in the present Part, the Predecessor State shall take all measures to prevent damage or destruction to State property which passes to the Successor State in accordance with those provisions.

SECTION 2

PROVISIONS CONCERNING SPECIFIC CATEGORIES OF SUCCESSION OF STATES

Article 14

Transfer of part of the territory of a State

1. When part of the territory of a State is transferred by that State to another State, the passing of State property of the Predecessor State to the successor State is to be settled by agreement between them.

2. in the absence of such an agreement:

(a) immovable State property of the predecessor State situated in the territory to which the succession of States relates shall pass to the successor State;

(b) Movable State property of the Predecessor State connected with the activity of the Predecessor State in respect of the territory to which the succession of States relates shall pass to the Successor State.

Article 15

Newly independent State

1. When the Successor State is a newly independent State:

(a) immovable State property of the predecessor State situated in the territory to which the succession of States relates shall pass to the successor State;

(b) immovable property, having belonged to the territory to which the succession of States relates, situated outside it and having become State property of the predecessor State during the period of dependence, shall pass to the successor State;

(c) immovable State property of the predecessor State other than that mentioned in

subparagraph (b) and situated outside the territory to which the succession of States relates, to the creation of which the dependent territory has contributed, shall pass to the successor State in proportion to the contribution of the dependent territory;

(d) movable State property of the predecessor State connected with the activity of the predecessor State in respect of the territory to which the succession of States relates shall pass to the successor State;

(e) movable property, having belonged to the territory to which the succession of States relates and having become State property of the predecessor State during the period of dependence, shall pass to the successor State;

(f) movable State property of the predecessor State, other than the property mentioned in subparagraphs (d) and (e), to the creation of which the dependent territory has contributed, shall pass to the successor State in proportion to the contribution of the dependent territory.

2. When a newly independent State is formed from two or more dependent territories, the passing of the State property of the predecessor State or States to the newly independent State shall be determined in accordance with the provisions of paragraph 1.

3. When a dependent territory becomes part of the territory of a State, other than the State which was responsible for its international relations, the passing of the State property of the Predecessor State to the Successor State shall be determined in accordance with the provisions of paragraph 1.

4. Agreements concluded between the Predecessor State and the newly independent State to determine succession to State property of the Predecessor State otherwise than by the application of paragraphs 1 to 3 shall not infringe the principle of the permanent sovereignty of every people over its wealth and natural resources.

Article 16

Uniting of States

When two or more States unite and so form one Successor State, the State property of the predecessor States shall pass to the Successor State.

Article 17

Separation of part or parts of the territory of a State

1. When part or parts of the territory of a State separate from that State and form a successor State, and unless the predecessor State and the successor State otherwise agree:

(a) immovable State property of the predecessor State situated in the territory to which the succession of States relates shall pass to the successor State;

(b) movable State property of the predecessor State connected with the activity of the predecessor State in respect of the territory to which the succession of States relates shall pass to the successor State;

(c) Movable State property of the Predecessor State, other than that mentioned in subparagraph (b), shall pass to the Successor State in an equitable proportion.

2. Paragraph 1 applies when part of the territory of a State separates from that State and unites with another State.

3. The provisions of paragraphs 1 and 2 are without prejudice to any question of equitable compensation as between the Predecessor State and the Successor State that may arise as a result of a succession of States.

Article 18

Dissolution of a State

1.When a State dissolves and ceases to exist and the parts of the territory of the predecessor State form two or more successor States, and unless the successor States concerned otherwise agree:

(a) immovable State property of the predecessor State shall pass to the successor State in the territory of which it is situated;

(b) immovable State property of the predecessor State situated outside its territory shall pass to the successor States in equitable proportions;

(c) movable State property of the predecessor State connected with the activity of the predecessor State in respect of the territories to which the succession of States relates shall pass to the successor State concerned;

(d) Movable State property of the Predecessor State, other than that mentioned in subparagraph (c), shall pass to the successor States in equitable proportions.

2. The provisions of paragraph 1 are without prejudice to any question of equitable compensation among the successor States that may arise as a result of a succession of States.

Part III
State archives

Section 1
Introduction

Article 19

Scope of the present Part

The articles in the present Part apply to the effects of a succession of States in respect of State archives of the Predecessor State.

Article 20

State archives

For the purposes of the articles in the present Part, "State archives of the predecessor State" means all documents of whatever date and kind, produced or received by the predecessor State in the exercise of its functions which, at the date of the succession of States, belonged to the predecessor State according to its internal law and were preserved by it directly or under its control as archives for whatever purpose.

Article 21
Effects of the passing of State archives

The passing of State archives of the Predecessor State entails the extinction of the rights of that State and the arising of the rights of the Successor State to the State archives which pass to the Successor State, subject to the provisions of the articles in the present Part.

Article 22

Date of the passing of State archives

Unless otherwise agreed by the States concerned or decided by an appropriate international body, the date of the passing of State archives of the Predecessor State is that of the succession of States.

Article 23

Passing of State archives without compensation

Subject to the provisions of the articles in the present Part and unless otherwise agreed by the States concerned or decided by an appropriate international body, the passing of State archives of the predecessor State to the successor State shall take place without compensation.

Article 24

Absence of effect of a succession of States on the archives of a third State

A succession of States shall not as such affect archives which, at the date of the succession of States, are situated in the territory of the Predecessor State and which, at that date, are owned by a third State according to the internal law of the Predecessor State.

Article 25

Preservation of the integral character of groups of State archives

Nothing in the present Part shall be considered as prejudging in any respect any question that might arise by reason of the preservation of the integral character of groups of State archives of the Predecessor State.

Article 26

Preservation and safety of State archives

For the purpose of the implementation of the provisions of the articles in the present Part, the Predecessor State shall take all measures to prevent damage or destruction to State archives which pass to the Successor State in accordance with those provisions.

SECTION 2

PROVISIONS CONCERNING SPECIFIC CATEGORIES OF SUCCESSION OF STATES

Article 27

Transfer of part of the territory of a State

1. When part of the territory of a State is transferred by that State to another State, the passing of State archives of the Predecessor State to the successor State is to be settled by agreement between them.

2. in the absence of such an agreement:

(a) the part of State archives of the predecessor State, which for normal administration of the territory to which the succession of States relates should be at the disposal of the State to which the territory concerned is transferred, shall pass to the successor State;

(b) The part of State archives of the Predecessor State, other than the part mentioned in subparagraph (a), that relates exclusively or principally to the territory to which the succession of States relates shall pass to the Successor State.

3. The predecessor State shall provide the successor State with the best available evidence from its State archives which bears upon title to the territory of

the transferred territory or its boundaries, or which is necessary to clarify the meaning of documents of State archives of the predecessor State which pass to the successor State pursuant to other provisions of the present article.

4. The Predecessor State shall make available to the Successor State, at the request and at the expense of that State, appropriate reproductions of its State archives connected with the interests of the transferred territory.

5. The Successor State shall make available to the Predecessor State, at the request and at the expense of that State, appropriate reproductions of State archives of the Predecessor State which have passed to the successor State in accordance with paragraph 1 or 2.

Article 28

Newly independent State

1. When the Successor State is a newly independent State:

(a) archives having belonged to the territory to which the succession of States relates and having become State archives of the predecessor State during the period of dependence shall pass to the newly independent State;

(b) the part of State archives of the predecessor State, which for normal administration of the territory to which the succession of States relates should be in that territory, shall pass to the newly independent State;

(c) The part of State archives of the Predecessor State, other than the parts mentioned in subparagraphs (a) and (b), that relates exclusively or principally to the territory to which the succession of States relates, shall pass to the newly independent State.

2. The passing or the appropriate reproduction of parts of the State archives of the predecessor State, other than those mentioned in paragraph 1, of interest to the territory to which the succession of States relates, shall be determined by agreement between the predecessor State and the newly independent State in such a manner that

each of those States can benefit as widely and equitably as possible from those parts of the State archives of the predecessor State.

3. The predecessor State shall provide the newly independent State with the best available evidence from its State archives which bears upon title to the territory of the newly independent State or its boundaries, or which is necessary to clarify the meaning of documents of States archives of the predecessor State which pass to the newly independent State pursuant to other provisions of the present article.

4. The Predecessor State shall cooperate with the successor State in efforts to recover any archives which, having belonged to the territory to which the succession of States relates, were dispersed during the period of dependence.

5. Paragraphs 1 to 4 apply when a newly independent State is formed from two or more dependent territories.

6. Paragraphs 1 to 4 apply when a dependent territory becomes part of the territory of a State other than the State which was responsible for its international relations.

7. Agreements concluded between the Predecessor State and the newly independent State in regard to State archives of the Predecessor State shall not infringe the right of the peoples of those States to development, to information about their history, and to their cultural heritage.

Article 29

Uniting of States

When two or more States unite and so form one successor State, the State archives of the predecessor States shall pass to the successor State.

Article 30

Separation of part or parts of the territory of a State

1. When part or parts of the territory of a State separate from that State and form a State, and unless the predecessor State and the successor State otherwise agree:

(a) The part of State archives of the Predecessor State, which for normal administration of the territory to which the succession of States relates should be in that territory, shall pass to the Successor State;
(b) The part of State archives of the Predecessor State, other than the part mentioned in subparagraph (a) that relates directly to the territory to which the succession of States relates shall pass to the Successor State.

2. The predecessor State shall provide the successor State with the best available evidence from its State archives which bears upon title to the territory of the successor State or its boundaries, or which is necessary to clarify the meaning of documents of State archives of the predecessor State which pass to the successor State pursuant to other provisions of the present article.

3. Agreements concluded between the Predecessor State and the successor State in regard to State archives of the predecessor State shall not infringe the right of the peoples of those States to development, to information about their history and to their cultural heritage.

4. The predecessor and successor States shall, at the request and at the expense of one of them or on an exchange basis, make available appropriate reproductions of their State archives connected with the interests of their respective territories.

5. The provisions of paragraphs 1 to 4 apply when part of the territory of a State separates from that State and unites with another State.

Article 31

Dissolution of a State

1.When a State dissolves and ceases to exist and the parts of the territory of the predecessor State form two or more successor States, and unless the successor States concerned otherwise agree:

(a) the part of the State archives of the predecessor State which should be in the territory of a successor State for normal administration of its territory shall pass to that successor State;

(b) The part of the State archives of the Predecessor State, other than the part mentioned in subparagraph (a), that relates directly to the territory of a successor State shall pass to that Successor State.

2. The State archives of the Predecessor State other than those mentioned in paragraph 1 shall pass to the successor States in an equitable manner, taking into account all relevant circumstances.

3. Each successor State shall provide the other successor State or States with the best available evidence from its part of the State archives of the predecessor State which bears upon title to the territories or boundaries of that other successor State or States, or which is necessary to clarify the meaning of documents of State archives of the predecessor State which pass to that State or States pursuant to other provisions of the present article.

4. Agreements concluded between the successor States concerned in regard to State archives of the Predecessor State shall not infringe the right of the peoples of those States to development, to information about their history and to their cultural heritage.

5.Each successor State shall make available to any other successor State, at the request and at the expense of that State or on an exchange basis, appropriate

reproductions of its part of the State archives of the predecessor State connected with the interests of the territory of that other successor State.

Part IV
State Debts

Section 1
Introduction

Article 32

Scope of the present Part

The articles in the present Part apply to the effects of a succession of States in respect of State debts.

Article 33

State debt

For the purposes of the articles in the present Part, "State debt" means any financial obligation of a predecessor State arising in conformity with international law towards another State, an international organization or any other subject of international law.

Article 34

Effects of the passing of State debts

The passing of State debts entails the extinction of the obligations of the Predecessor State and the arising of the obligations of the Successor State in respect of the State debts which pass to the Successor State, subject to the provisions of the articles in the present Part.

Article 35

Date of the passing of State debts

Unless otherwise agreed by the States concerned or decided by an appropriate international body, the date of the passing of State debts of the Predecessor State is that of the succession of States.

Article 36

Absence of effect of a succession of States on creditors

A succession of States does not as such affect the rights and obligations of creditors.

Section 2

Provisions concerning specific categories of succession of states

Article 37

Transfer of part of the territory of a State

1. When part of the territory of a State is transferred by that State to another State, the passing of the State debt of the Predecessor State to the Successor State is to be settled by agreement between them.

2. In the absence of such an agreement, the State debt of the Predecessor State shall pass to the Successor State in an equitable proportion, taking into account, in particular, the property, rights and interests which pass to the Successor State in relation to that State debt.

Article 38

Newly independent State

1. When the successor State is a newly independent State, no State debt of the predecessor State shall pass to the newly independent State, unless an agreement between them provides otherwise in view of the link between the State debt of the predecessor State connected with its activity in the territory to which the succession of States relates and the property, rights and interests which pass to the newly independent State.

2. The agreement referred to in paragraph 1 shall not infringe the principle of the permanent sovereignty of every people over its wealth and natural resources, nor shall its implementation endanger the fundamental economic equilibrium of the newly independent State.

Article 39

Uniting of States

When two or more States unite and so form one Successor State, the State debt of the predecessor States shall pass to the Successor State.

Article 40

Separation of part or parts of the territory of a State

1. When part or parts of the territory of a State separate from that State and form a State, and unless the predecessor State and the successor State otherwise agree, the State debt of the predecessor State shall pass to the successor State in an equitable proportion, taking into account, in particular, the property, rights and interests which pass to the successor State in relation to that State debt.

2. Paragraph 1 applies when part of the territory of a State separates from that State and unites with another State.

Article 41

Dissolution of a State

When a State dissolves and ceases to exist and the parts of the territory of the predecessor State form two or more successor States, and unless the successor States otherwise agree, the State debt of the predecessor State shall pass to the successor States in equitable proportions, taking into account, in particular, the property, rights and interests which pass to the successor States in relation to that State debt.

Part V
Settlement of Disputes

Article 42

Consultation and negotiation

If a dispute regarding the interpretation or application of the present Convention arises between two or more Parties to the Convention, they shall, upon the request of any of them, seek to resolve it by a process of consultation and negotiation.

Article 43

Conciliation

If the dispute is not resolved within six months of the date on which the request referred to in article 42 has been made, any party to the dispute may submit it to the conciliation procedure specified in the Annex to the present Convention by submitting a request to that effect to the Secretary-General of the United Nations and informing the other party or parties to the dispute of the request.

Article 44

Judicial settlement and arbitration

Any State at the time of signature or ratification of the present Convention or accession thereto or at any time thereafter, may, by notification to the depositary, declare that, where a dispute has not been resolved by the application of the procedures referred to in articles 42 and 43, that dispute may be submitted for a decision to the International Court of Justice by a written application of any party to the dispute, or in the alternative to arbitration, provided that the other party to the dispute has made a like declaration.

Article 45

Settlement by common consent

Notwithstanding articles 42, 43 and 44, if a dispute regarding the interpretation or application of the present Convention arises between two or more Parties to the Convention, they may by common consent agree to submit it to the International Court of Justice, or to arbitration, or to any other appropriate procedure for the settlement of disputes.

Article 46

Other provisions in force for the settlement of disputes

Nothing in articles 42 to 45 shall affect the rights or obligations of the Parties to the present Convention under any provisions in force binding them with regard to the settlement of disputes.

Part VI
Final Provisions

Article 47

Signature

The present Convention shall be open for signature by all States until 31 December 1983 at the Federal Ministry for Foreign Affairs of the Republic of Austria, and subsequently, until 30 June 1984, at United Nations Headquarters in New York.

Article 48

Ratification

The present Convention is subject to ratification. The instruments of ratification shall be deposited with the Secretary-General of the United Nations.

Article 49

Accession

The present Convention shall remain open for accession by any State. The instruments of accession shall be deposited with the Secretary-General of the United Nations.

Article 50

Entry into force

1. The present Convention shall enter into force on the thirtieth day following the date of deposit of the fifteenth instrument of ratification or accession.

2. For each State ratifying or acceding to the Convention after the deposit of the fifteenth instrument of ratification or accession, the Convention shall enter into force

on the thirtieth day after deposit by such State of its instrument of ratification or accession.

Article 51

Authentic texts

The original of the present Convention, of which the Arabic, Chinese, English, French, Russian and Spanish texts are equally authentic, shall be deposited with the Secretary-General of the United Nations.

In witness whereof the undersigned Plenipotentiaries, being duly authorized thereto by their respective Governments, has signed the present Convention.

Done at Vienna, this eighth day of April, one thousand nine hundred and eighty-three.

Annex

1. A list of conciliators consisting of qualified jurists shall be drawn up and maintained by the Secretary-General of the United Nations. To this end, every State which is a Member of the United Nations or a Party to the present Convention shall be invited to nominate two conciliators, and the names of the persons so nominated shall constitute the list. The term of a conciliator, including that of any conciliator nominated to fill a casual vacancy, shall be five years and may be renewed. A conciliator whose term expires shall continue to fulfill any function for which he shall have been chosen under the following paragraph.

2. When a request has been made to the Secretary-General under article 43, the Secretary-General shall bring the dispute before a conciliation commission constituted as follows:

The State or States constituting one of the parties to the dispute shall appoint:

(a) one conciliator of the nationality of that State or of one of those States, who may or may not be chosen from the list referred to in paragraph 1; and

(b) One conciliator not of the nationality of that State or of any of those States, who shall be chosen from the list.

The State or States constituting the other party to the dispute shall appoint two conciliators in the same way. The four conciliators chosen by the parties shall be appointed within sixty days following the date on which the Secretary-General receives the request.

The four conciliators shall, within sixty days following the date of the appointment of the last of them, appoint a fifth conciliator chosen from the list, who shall be chairman.

If the appointment of the chairman or of any of the other conciliators has not been made within the period prescribed above for such appointment, it shall be made by the Secretary-General within sixty days following the expiry of that period. The appointment of the chairman may be made by the Secretary-General either from the list or from the membership of the International Law Commission. Any of the periods within which appointments must be made may be extended by agreement between the parties to the dispute.

Any vacancy shall be filled in the manner prescribed for the initial appointment.

3. The Conciliation Commission shall decide its own procedure. The Commission, with the consent of the parties to the dispute, may invite any Party to the present Convention to submit to it its views orally or in writing. Decisions and recommendations of the Commission shall be made by a majority vote of the five members.

4. The Commission may draw the attention of the parties to the dispute to any measures which might facilitate an amicable settlement.

5. The Commission shall hear the parties, examine the claims and objections, and make proposals to the parties with a view to reaching an amicable settlement of the dispute.

6. The Commission shall report within twelve months of its constitution. Its report shall be deposited with the Secretary-General and transmitted to the parties to the dispute. The report of the Commission, including any conclusions stated therein regarding the facts or questions of law, shall not be binding upon the parties and it shall have no other character than that of recommendations submitted for the consideration of the parties in order to facilitate an amicable settlement of the dispute.

7. The Secretary-General shall provide the Commission with such assistance and facilities as it may require. The expenses of the Commission shall be borne by the United Nations.

BAĞIMSIZ DEVLETLER TOPLULUĞU ŞARTI

CHARTER OF THE COMMONWEALTH OF INDEPENDENT STATES

Preamble
Section I PURPOSES AND PRINCIPLES
Section II MEMBERSHIP
Section III COLLECTIVE SECURITY AND MILITARY-POLITICAL COOPERATION
Section IV PREVENTION OF CONFLICTS AND RESOLUTION OF DISPUTES
Section V COOPERATION IN ECONOMIC, SOCIAL AND LEGAL SPHERES
Section VI BODIES OF THE COMMONWEALTH COUNCIL OF HEADS OF STATES AND COUNCIL OF HEADS OF GOVERNMENTS
Section VII INTERPARLIAMENTARY CO-OPERATION
Section VIII FINANCING
Section IX CONCLUDING PROVISIONS

CHARTER OF THE COMMONWEALTH OF INDEPENDENT STATES

The States, having voluntarily united in the Commonwealth of Independent States (hereinafter – the Commonwealth), based on the historical commonality of its peoples and the relations that have formed between them, acting in accordance with generally accepted principles and norms of international law, the provisions of the Charter of the United Nations, the Helsinki Final Act and other documents of the Conference on Security and Co-operation in Europe, striving to secure through joint efforts the economic and social progress of their peoples, firmly resolved to realize the provisions of the Agreement on the Establishment of the Commonwealth of Independent States, the protocol to that Agreement, and the provisions of the Alma-Ata Declaration, developing cooperation between each other in order to ensure international peace and security, and also to support civil peace and international harmony, desiring to establish conditions for the preservation and development of the cultures of all the peoples of the members states, striving to improve the mechanisms for cooperation in the Commonwealth and to increase their effectiveness, have decided to adopt this Charter of the Commonwealth and have agreed upon the following:

Section I
PURPOSES AND PRINCIPLES

Article 1

The Commonwealth is based on the foundations of the equality of all of its members. The member states are independent and equal subjects of international law.

The Commonwealth serves the further development and strengthening of relations of friendship, good neighborhood, international harmony, trust, mutual understanding and mutually beneficial cooperation between member states. The Commonwealth is not a state and does not hold supranational powers.

Article 2

The purposes of the Commonwealth shall be: The realization of cooperation in political, economic, environmental, humanitarian, cultural and other spheres;

universal and balanced economic and social development of member states under the framework of common economic space, interstate cooperation and integration; ensuring human rights and fundamental liberties in accordance with generally recognized principles and norms of international law and documents of the CSCE; cooperation between member states to ensure international peace and security, the realization of effective measures for the reduction of arms and military expenditures, the elimination of nuclear and other types of weapons of mass destruction, and the achievement of universal and full disarmament; assisting citizens of member states in free interaction, contacts and movement in the Commonwealth; mutual legal assistance and cooperation in other spheres of legal relations; peaceful resolution of disputes and conflicts between states of the Commonwealth.

Article 3

In order to achieve the purposes of the Commonwealth the member states, based on generally recognized norms of international law and the Helsinki Final Act, shall build their relations in accordance with the following interconnected and equal principles: respect of the sovereignty of the member states, the inalienable rights of peoples to self-determination and the right to determine their fate without outside interference; the inviolability of state borders, the recognition of existing borders and the rejection of unlawful territorial annexations; the territorial integrity of states and the rejection of any actions directed towards breaking up alien territory; rejection of force or the threat of force against the political independence of a member state; resolution of disputes by peaceful means in such a way that international peace, security and fairness are not threatened; supremacy of international law in interstate relations; non-interference in internal and external affairs of each other; ensuring human rights and fundamental liberties for all, with distinction based on race, ethnicity, language, religion, political or other convictions; rigorous performance of obligations undertaken pursuant to the documents of the Commonwealth, including this Charter; account of each other's interests and the Commonwealth as a whole, rendering of assistance on the basis of mutual consent in all spheres of their relations; uniting of efforts and rendering of assisting to each other for the purposes of establishing peaceful conditions for the life of the peoples of the member states of the Commonwealth, ensuring their political, economic and social progress; development of mutually beneficial economic and scientific and technical

cooperation, broadening of integration processes; spiritual unity of their peoples, which is based on respect for their originality, close cooperation in the preservation of cultural valuables and cultural exchange.

Article 4

The spheres of joint activity of the member states which is realized on an equal basis through common coordinating institutions in accordance with the obligations undertaken by the member states under the framework of the Commonwealth shall include; ensuring human rights and fundamental liberties; coordination of foreign policy activity; cooperation in the formation and development of a common economic space, common European and Eurasian markets, and customs policy; cooperation in the development of transport and communications systems; protection of health and the environment; questions of social and migration policy; combating organized crime; cooperation in the sphere of defense policy and the protection of external borders. This list may be appended with the mutual consent of the members states.

Article 5

The principal legal basis for interstate relations under the framework of the Commonwealth shall be multilateral and bilateral in various spheres of relations of the member states. Agreements concluded under the framework of the Commonwealth must conform to the purposes and principles of the Commonwealth, and the obligations of the members states pursuant to this Charter.

Article 6

Member states shall facilitate the cooperation and development of relations between state bodies, public associations and economic structures.

Section II

MEMBERSHIP

Article 7

Founding states of the Commonwealth are the states which have signed and ratified the Agreement on the Establishment of the Commonwealth of Independent States of December 8, 1991 and the Protocol to that Agreement of December 21, 1991 as of the time of the adoption of this Charter. Member states of the Commonwealth are

those same founding states who shall accept obligations pursuant to this Charter within the course of one year after the adoption by the Council of Heads of States. A state which shares the purposes and principles of the Commonwealth and accepts the obligations contained in this Charter may also become member of the Commonwealth, by acceding to this Charter with the consent of all member states.

Article 8

On the basis of a decision of the Council of Heads of States, a state which desires to participate in certain types of its activity, on the terms defined in a an agreement on associated membership may accede to the Commonwealth as an associated member. Upon a decision by the Council of Member States, representatives of other states may be present at sessions of bodies of the Commonwealth as observers. Questions concerning the participation of associated members and observers in the work of bodies of the Commonwealth shall be regulated by the rules of procedure of such bodies.

Article 9

A member state shall have the right to withdraw from the Commonwealth. The member state shall notify the depositary of this Charter of such intention 12 months prior to the withdrawal. Obligations which have arisen during the period of participation in this Charter shall be binding upon the relevant states until full compliance therewith.

Article 10

Violations by a member states of this Charter, systematic failure by a state to fulfil its obligations pursuant to agreements concluded under the framework of the Commonwealth, or decisions of the bodies of the Commonwealth, shall be examined by the Council of Heads of States. Measures permitted under international law may be imposed in relation to such a state.

Section III
COLLECTIVE SECURITY AND MILITARY-POLITICAL COOPERATION

Article 11

Member states shall conduct coordinated policy in the sphere of international security, disarmament and arms control, and building of Armed Forces, and shall

support security in the Commonwealth, including with the assistance of groups of military observers and collective forces for maintenance of peace.

Article 12

In the event that a threat arises to the sovereignty, security or territorial integrity of one or several member states or to international peace and security, the member states shall without delay bring into action the mechanism for mutual consultations for the purpose of coordinating positions and for the adoption of measures in order to eliminate the threat which has arisen, including peacekeeping operations and the use, where necessary, of the Armed Forces in accordance with the procedure for exercising the right to individual or collective defense according to Article 51 of the UN Charter. A decision on the collective use of armed forces shall be adopted by the Council of Heads of States of the Commonwealth or interested member states of the Commonwealth with account of their national legislation.

Article 13

Each member state shall adopt appropriate measures to ensure a stable situation at the external borders of member states of the Commonwealth. On the basis of mutual consent, member states shall coordinate the activity of border guards and other competent services which exercise control and bear responsibility for observance of the established procedure for crossing external borders of the member states.

Article 14

The supreme body of the Commonwealth for questions concerning defense and the protection of external borders of the member states shall be the Council of Heads of States. The coordination of military-economic activity of the Commonwealth shall be carried out by the Council of Heads of Governments. The interaction of members states in the implementation of international agreements and the decision of other questions in the sphere of security and disarmament shall be organized by way of joint consultations.

Article 15

Specific questions concerning military-political cooperation of member states shall be regulated by special agreements.

Section IV
PREVENTION OF CONFLICTS AND RESOLUTION OF DISPUTES

Article 16
Member states shall undertake all possible measures for the prevention of conflicts, first and foremost on an international and inter-confessional basis, which may give rise to the violation of human rights. They shall render to each other, on the basis of mutual consent, assistance in the regulation of such conflicts, including under the framework of international organizations.

Article 17
Member states of the Commonwealth will refrain from actions capable of causing damages to other member states and lead to the aggravation of possible disputes. Member states will rigorously and in the spirit of cooperation make efforts towards the fair peaceful resolution of their disputes by way of negotiations or reach agreement on an appropriate alternative procedure for the resolving the dispute. If the member states do not resolve a dispute using the means indicated in part two of this article, they may transfer it to the Council of Heads of States.

Article 18
The Council of Heads of States shall have the authority at any stage of a dispute, the continuation of which could threaten the maintenance of peace or security in the Commonwealth, to recommend an appropriate procedure of methods for its resolution to the parties.

Section V
COOPERATION IN ECONOMIC, SOCIAL AND LEGAL SPHERES

Article 19
Member states shall cooperate in economic and social spheres in the following directions: the formation of a common economic space on the basis of market relations and free movement of goods, services, capital and labor; the coordination of social policy, development of joint social programs and measures to reduce social tension in connection with the conducting of economic reforms; the development of transport and communications systems, as well as energy systems; the coordination

of credit and financial policy; facilitation of the development of trade and economic relations of member states; encouragement and mutual protection of investments; assistance in standardization and certification of industrial production and goods; legal protection of intellectual property; assistance in developing common information space; performance of joint environmental protection measures, rendering of mutual assistance in the liquidation of the consequences of environmental catastrophes and other emergency situations; implementation of joint projects and programs in the sphere of science and technology, education, healthcare, culture and sport.

Article 20

Member states shall implement cooperation in the sphere of law, in particular, by way of concluding multilateral and bilateral agreements on the rendering of legal assistance and facilitate the coordination of national legislations. In the event of contradictions between norms of the national legislation of member states regulating relations in the sphere of joint activity, member states shall conduct consultations and negotiations for the purpose of drafting proposals in order to eliminate those contradictions.

Section VI

BODIES OF THE COMMONWEALTH COUNCIL OF HEADS OF STATES AND COUNCIL OF HEADS OF GOVERNMENTS

Article 21

The supreme body of the Commonwealth shall be the Council of Heads of States. The Council of Heads of States, in which all member states are represented at the highest level, shall discuss and decides fundamental questions connected with the activity of member states in the sphere of their common interests. The Council of Heads of States shall gather at sessions two times per year. Extraordinary sessions of the Council may be convened at the initiative of one of the member states.

Article 22

The Council of Heads of Governments shall coordinate the cooperation of bodies of executive authority of member states in economic, social and other spheres of common interests. The Council of Heads of Governments shall convene four times

per year. Extraordinary sessions of the Council may be convened at the initiative of the government of one of the member states.

Article 23

Decisions of the Council of Heads of States and Council of Heads of Governments shall be adopted with general consent – consensus. Any state may declare its non-interest in a given question, which must not be considered to be a hindrance for the adoption of a decision. The Council of Heads of States and Council of Heads of Governments may conduct joint sessions. The procedure for the work of the Council of Heads of States and Council of Heads of Governments shall be regulated by the Rules of Procedure.

Article 24

Heads of states and heads of governments at sessions of the Council Heads of States and Council of Heads of Governments shall preside sequentially in the order of the names of the member states of the Commonwealth using the Russian alphabet. Sessions of the Council of Heads of States and Council of Heads of Governments shall be conducted, as a rule, in the city of Minsk.

Article 25

The Council of Heads of States and the Council of Heads of Governments shall form working and auxiliary bodies both on a permanent and on a temporary basis. These bodies shall be formed from representatives of the member states vested with the corresponding authorities. Experts and consultants may be invited for participation in their sessions.

Article 26

For the decision of questions concerning cooperation in specific spheres or the development of recommendations for the Council of Heads of States and Council of Heads of Governments, conferences of leaders of the corresponding state bodies shall be convened.

Article 27

The Council of Ministers of Foreign Affairs, on the basis of decisions of the Council of Heads of States and the Council of Heads of Governments, shall carry out the coordination of foreign policy activity of member states, including their activity in international organizations, and shall organize consultations on questions concerning world politics, in which they have a mutual interest. The Council of Ministers of

Foreign Affairs shall carry out its activity in accordance with a Statute approved by the Council of Heads of States. Coordinating-Consultative Committee

Article 28

The Coordinating-Consultative Committee shall be a permanently functioning executive and coordinating body of the Commonwealth. In execution of decisions of the Council of Heads of States and Council of Heads of Governments the Committee shall: draft and submit proposals on questions concerning cooperation under the framework of the Commonwealth, developing socioeconomic ties; facilitate the realization of agreements pursuant to specific directions of economic relations; organize conferences of representatives and experts for the preparation of draft documents submitted to sessions of the Council of Heads of States and the Council of Heads of Governments; secure the conduct of sessions of the Council of Heads of States and the Council of Heads of Governments; facilitate the work of other bodies of the Commonwealth.

Article 29

The Coordinating-Consultative Committee shall consist of permanent authorized representatives, two from each member state of the Commonwealth, and the Coordinator of the Committee, appointed by the Council of Heads of States. For the organizational and technical support of the work of the Council of Heads of States, the Council of Heads of Governments and other bodies of the Commonwealth, there shall be under the Coordinating-Consultative Committee a Secretariat headed by the Coordinator of the Committee who is the Deputy Chairman of the Coordinating-Consultative Committee. The Committee shall operate in accordance with the Statute approved by the Council of Heads of States. The location of the Committee shall be the city of Minsk.

Council of Ministers of Defense Chief Command of United Armed Forces Article 30

The Council of Ministers of Defense shall be the body of the Council of Heads of States for questions concerning the military policy and military building of member states. The chief command of the United Armed Forces shall carry out the leadership of the United Armed Forces, as well as by groups of military observers and collective forces for maintaining peace in the Commonwealth. The Council of Ministers of Defense and the Chief Command of the United Armed Forces shall carry out their

activity on the basis of relevant provisions approved by the Council of Heads of States.

Article 31

The Council of Commanders of Border Troops shall be a body of the Council of Heads of States for questions concerning the protection of external borders of member states and support stable situation at them. The Council of Commanders of Border Troops shall carry out their activity on the basis of a corresponding Statute approved by the Council of Heads of States.

Article 32

The Economic Court shall operate for the purposes of fulfilling economic obligations under the framework of the Commonwealth. The mandate of the Economic Court include the resolution of disputes arising during the implementation of economic obligations. The Court may also resolve other disputes classified as within its mandate by agreements of member states. The Economic Court shall have the right to interpret provisions of agreements and other acts of the Commonwealth for economic issues. The Economic Court shall carry out its activity in accordance with an Agreement on the Status of the Economic Court and a Statute thereon, approved by the Council of Heads of States. The location of the Economic Court shall be the city of Minsk.

Article 33

The Commission for Human Rights shall be a consultative body of the Commonwealth and shall observe the fulfillment human rights obligations undertaken by member states under the framework of the Commonwealth. The Commission shall consist of representatives of member states of the Commonwealth and operate on the basis of a Statute approved by the Council of Heads of Statutes. The location of the Commission for Human Rights shall be the city of Minsk.

Article 34

On the basis of agreements of member states on cooperation in economic, social and other spheres, bodies of sectoral cooperation may be established, which shall carry out the development of agreed principles and rules for such cooperation and facilitate their practical implementation. Bodies of sectoral cooperation (councils, committees) shall fulfill the functions envisaged in this Charter and in statutes thereon, securing the consideration and decision on a multilateral basis of questions concerning

cooperation in relevant spheres. The composition of bodies of sectoral cooperation shall include directors of the corresponding bodies of executive authority of member states. Bodies of sectoral cooperation within the bounds of their competence shall adopt recommendations, as well as in necessary cases submit proposals for consideration by the Council of Heads of Governments.

Article 35

The working language of the Commonwealth shall be the Russian language.

Section VII
INTERPARLIAMENTARY CO-OPERATION

Article 36

The inter-parliamentary assembly shall conduct inter-parliamentary consultations, discuss questions concerning cooperation under the framework of the Commonwealth, and develop joint proposals in the sphere of activity of national parliaments.

Article 37

The Inter-parliamentary Assembly shall consists of parliamentary delegations. Organization of the activity of the Inter-parliamentary Assembly shall be carried out by the Council of the Assembly, consisting of the leaders of the parliamentary delegations. Procedural questions concerning the activity of the Inter-parliamentary Assembly shall be regulated by its Regulations. The location of the Inter-parliamentary Assembly shall be the city of St. Petersburg.

Section VIII
FINANCING

Article 38

Expenditures for financing the activity of bodies of the Commonwealth shall be distributed on the basis of the participatory share of member states and shall be established in accordance with special agreements on budgets of the bodies of the Commonwealth. Budgets of bodies of the Commonwealth shall be approved by the

Council of Heads of States upon a submission from the Council of Heads of Governments.

Article 39

Questions concerning the financial and administrative activity of the bodies of the Commonwealth shall be examined in accordance with the procedure determined by the Council of Heads of Governments.

Article 40

Member states shall independently bear expenditures connected with the participation of their representatives, as well as their experts and consultants in the work of conferences and bodies of the Commonwealth.

Section IX

CONCLUDING PROVISIONS

Article 41

This Charter shall be subject to ratification by founding states in accordance with their constitutional procedures. Ratification instruments shall be submitted to the Government of the Republic of Belarus, which will notify the other founding states of the submission for storage of each instrument. This Charter shall enter into force for all of the member states from the time of submission for storage of ratification instruments by all founding states or, for the founding states who have submitted their ratification instruments, one year after the adoption of this Charter.

Article 42

Amendments to this Charter may be proposed by any member state. Proposed amendments shall be considered in accordance with rules of procedure of the Council of Heads of States. Amendments to this Charter shall be adopted by the Council of Heads of States. They shall enter into force after ratification by all member states in accordance with their constitutional procedures, from the date of receipt by the Government of the Republic of Belarus of the last ratification certificate.

Article 43

Founding states of the Commonwealth may, upon the ratification of this Charter, make reservations and statements on sections III, IV and VII and Articles 28, 30, 31, 32 and 33.

Article 44

This Charter will be registered in accordance with Article 102 of the Charter of the United Nations.

Article 45

This Charter is done in one copy in the state languages of the founding states of the Commonwealth. The original shall be stored at the Archive of the Government of the Republic of Belarus, which shall send certified copies hereof to all the founding states. This Charter was adopted on January 22, 1993 at a session of the Council of Heads of States at Minsk.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

KİTAPLAR:

- ALSAN, ZEKİ MESUD : Yeni Devletler Hukuku, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayaınları, 1955
- ANZILOTTI, DIONISIO : Devletler Hukuku, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1946
- ARAS, O. N. : Rusya'da Tıkanan Sosyo- Ekonomik Değişim Dalgası, Bakü: Büyük Azerbaycan Basım Evi, 2000
- ARCHER, C. : International Organizations, London, 1992
- AUGUST, RAY : Public International Law, New York: Prentice Hall Inc., 1995
- BEISSINGER, MARK& YOUNG, M. CRAWFORD : Beyond State Crisis? : Post-Colonial Africa and Post-Soviet Eurasia in Comparative Perspective, Washington: Woodrow Wilson Center Pres, 2002
- BENNETT, I. A. : International Organizations: Principles and Organizations, New Jersey, 1988
- BEYERLY, ELIZABETH : Public International Law- A Guide to Information and Sources, London: Minsell Publishing Limited, 1991
- BIN, CHENG : General Principles of Law as Applied by International Courts and Tribunals, London: Steven&Sons, 1953
- BİRSEL, CEMİL : Devletler Hukuku, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1941
- BISHOP, WILLIAM : International Law, New York: Prentice Hall Inc., 1953
- BLEDSOE, ROBERT L., : The International Law Dictionary, California: ABC- Clio Inc., 1987
- BRIERLY, J. L. : The Law of Nations: An Introduction to the International Law of Peace, Oxford: Clarendon Press, 1963

- BRIGGS, HERBERT: The Law of Nations, Cases, Documents and Notes, New York: Appleton- Century Crafts Inc., 1952
- BROWNLIE, IAN : Principles of Public International Law, Oxford: Clarendon Press, 1990
- BOWETT, D. W. : The Law of The International Organizations, London, 1982
- BROWNLIE, I. : Principles of Public International Law, Oxford, 1990
- BUHLER, KONRAD : State Succession and Membership in International Organizations: Legal Theories Versus Political Pragmatism, New York: Springer US, 2001
- BUTLER, WILLIAM E. : The Law of Treaties in Russia and the Commonwealth of Independent States: Text and Commentary, Cambridge: Cambridge University Press, 2002
- CRAWFORD, J. : The Creation of States in International Law, Oxford: Clarendon Press, 1979
- ÇELİK, EDİP : Milletlerarası Hukuk, Cilt I- II, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1981
- DAWISHA, KAREN& PARROTT, BRUCE : Russia and the New States of Eurasia: The Politics of Upheaval, Cambridge: Cambridge University Pres, 1994
- DIXON, MARTIN : Textbook on International Law, London: Blackstone, 1993
- DOĞAN, İZZETTİN : Devletin Milletlerarası Antlaşmalardan Doğan Hak ve Borçlara Halefiyeti Sorunu, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1972
- EROĞLU, HAMZA : Devletler Umumi Hukukî El Kitabı, Ankara: Turhan Kitabevi, 1984
- FERGUSON, R. BRIAN : The State, Identity and Violence: Political Disintegration in the Post-Cold War World, London: Routledge Press, 2003

- FUKUYAMA, F. : The End of History and The Last Man, New York: The Free Press, 1992
- GORBACHEV, M. : Perestroika: New Thinking for Our Country and the World, New York, 1987
- GRAUPNER, RUDOLF : Nationality and State Succession; General Principles of The Effect of Territorial Changes on Individuals in International Law, London: London. Transactions, 1947
- GÜNDÜZ, ASLAN : Milletlerarası Hukuk: Temel Belgeler- Örnek Kararlar, İstanbul, 2000
- HEENAN, PATRICK& LAMONTAGNE, MONIQUE : The Russia & Commonweath of Independent States Handbook: Prospects Onto the 21st Century, New York: AMACOM, 2001
- KEITH, ARTHUR B.: The Theory of State Succession with Special Reference to English and Colonial Law, London: Waterlaw and Sons Ltd., 1907
- MCWHINNEY, EDWARD : The United Nations and the New World Order for a New Millennium: Self-Determination, State Succession, and Humanitarian Intervention, New York: Springer US, 2000
- MERAY, SÜHA L. : Devletler Hukukuna Giriş, Cilt I- II, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1959- 1962
- MOSKOFF, W&LINZ, S: : Recorganization and Reform in the Soviet Economy, New York: L. Sharpe, 1988
- MULLERSON, REIN : International Law, Rights, and Politics: Developments in Eastern Europe and The CIS, London: Watts and Partners Co., 1994
- O'CONNELL, D. P. : The Law of State Succession, Cambridge: Cambridge University Press, 1956
- O'CONNELL, D. P. : State Succession in Municipal Law and International Law, Cilt I- II, Cambridge: Cambridge University Press, 1967
- OKON, UDOKANG : Succession of States to International Treaties, New York: Oceana Publications, 1972

- PAZARCI, HÜSEYİN : Uluslararası Hukuk, Ankara: Turhan Kitabevi, 2005
- PLATTNER, M. F. : Demokrasi Anı, Ankara: Yetkin Yayınları, 1995
- PRIMAKOV, YEVGENIY : "Kapalı Kutu" Rusya, çev. Nuri Eyüpoğlu, İstanbul: Ring Reklâmcılık, 2002
- SKOCPOL, THEDA : States and Social Revolutions : A Comparative Analysis of France, Russia and China, Cambridge: Cambridge University Press, 1979
- SÖNMEZOĞLU, FARUK ve DĞERLERİ : Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, İkinci Basım, İstanbul: Der Yayınları
- SUNY, RONALD GRIGOR : The Soviet Experiment: Russia, the Ussr, and the Successor States, Oxford: Oxford University Press, 1997
- SURASKA, WISTA : How The Soviet Union Disappeared?, Washington: Duke University Press, 1999
- SÜHA, MERAY : Devletler Hukukuna Giriş, Ankara: Anakara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1979
- SÜR, MELDA : Uluslararası Hukukun Esasları, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 2000
- TISCHOV, V. A. ve FILIPOVA, E. I. : Eski Sovyet Ülkelerinde Etnik İlişkiler ve Sorunlar, Ankara: ASAM, 2000
- WALKER, EDWARD D. : Dissolution: Sovereignty and The Breakup of The Soviet Union, New York: Roman&Little Field Publishers Inc., 2001

MAKALELER:

- CASTREN, A. P. : "State Succession to Treaties in Commonwealth", The International and Comparative Law Quarterly, London: The British Institute of International and Comparative Law, 1963
- CORDELL, KARL : "Soviet Attitudes Towards German Democratic Republic", The Political Quarterly, Vol. 61, Issue 3, 1990
- ERMACORA, F. : "Confederation and Other Unions of States", Encyclopedia of Public International Law, 1987
- FUKUYAMA, F. : "The End of History", The National Interest, New York, 1989
- HÜSEYNOV, FUAD: "SSCB Dağıldıktan Sonra Halefiyet Sorunları", Avrasya Etüdleri Dergisi, Sonbahar- Kış 2003
- JENKS, WILFRED : "State Succession in the Matter of Treaties", The British Yearbook of International Law, London: The Oxford University Press, Cilt XXIX, 1947
- JONES, J. MERYVN: "State Succession in Matter of Treaties", London: The British Yearbook of International Law, 1947
- LAVALLE, ROBERT : "Dispute Settlement Under Vienna Convention to Succession of States in Respect of Treaties", The American Journal of International Law, Cilt 73, 1979
- LAWSTONE, COLIN : "Political Succession and Regime Change in New States in Interwar Europe Ireland, Finland, Czechoslovakia and The Baltic Republics", European Jorunal of Political Research, Volume 14, Issue 1- 2, 1996
- LESTER, A. P. : "State Succession to Treaties in the Commonwealth", The International and Comparative Law Quarterly, London: The British Institute of International and Comparative Law, Cilt 12, 1963
- MULLERSON, REIN : "The Continuity and Succession of States, by Reference to Former USSR and Yugoslavia", The International and Comparative Law Quarterly, Vol. 42, No. 3, 1993

- MUSHKAT, RODA : "Hon Kong and Succession of Treaties", International and Comparative Law Quarterly, Cilt 46, 1997
- O'CONNELL, D. P. : "Independence and Succession to Treaties", The British Yearbook of International Law, Cilt 38, 1962
- OSAKWE, C. : "Contemporary Soviet Doctrine on the Juridical Nature of Universal International Organizations", Amercan Journal of International Law, 1971
- PAZARCI, HÜSEYİN : "Birleşmiş Milletler Çerçevesinde Hazırlanan ve Akdedilen Devletlerin Antlaşmalara Ardıl Olması Konusunda 1978 Viyana Sözleşmesi", Birleşmiş Milletler Türk Derneği Yıllığı, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Basım Yayın Basımevi, 1980
- RATNER, S. R. : "Drawing a Beter Line: Uti possedetis and the Borders of New States", The American Journal of International Law, 1966
- SCHAFFER, ROSALIE : "Succession to Treaties: South African Practice in The Light Current Developments in International Law", The International Law Quarterly, Cilt 30, Bölüm II, 1981
- STERN, B. : "Aspects of the Law of States Succession", International Law Association, Helsinki, 1996
- TAPPE, TRENT : "Checnya and the State of Self- Determination in a Breakaway Region of the Former Soviet Union: Evaluating the Legitimacy of Seccessionist Claims", Colombia Journal of Transnational Law, Washington: Colombia Journal of Transnational Law Association Inc., Cilt 34, 1995
- VOITOVICH, S. : "The Commonwealth of Independent States: An Merging Institutional Model", European Journal of International Law, 2004
- WALDOCK, HUMPHREY : "Fifth Report on Succession in Respect of Treaties", Yearbook of International Law Commission Document, Cilt II, A/Cn.4/256, 1972
- ZABLOÇKİ, V. : "Beyaz Rusya Yüksek Sovyetinde Muhalefetin Ortaya Çıkışı", Yeni Forum Dergisi, Ankara, 1992

- …….. : “The Wimbledon Case”, Permanent Court of International Journal, Series A, No 1, 1923

WEB ADRESLERİ:

- http://answers.com/topic/commonwealth-of-independent-states
- http://www.answers.com/topic/history_of_the_soviet_union
- http://www.biocrawler.com/encyclopedia/Post-Soviet_states
- http://www.ejil.org/journal/Vol14/No1/art4.html
- http://en.wikipedia.org/wiki/Commonwealth_of_Independent_States
- http://encycl.yandex.ru/cgi-bin
- http://www.factbites.com/topics/Dissolution_of_the_Soviet_Union
- http://www.fas.harvard.edu/hpcms/comment21.htm
- http://history.eserver.org/collapse_of_ussr.txt
- http://niiss.ru/Publications/Mag/Specisl/naumov.htm
- http://www.ndu.edu.inss/McNair/mcnair58/sproch4.html
- http://un.org/aboutun/charter
- http://untreaty.un.org/ilc/sessions/22/22sess.htm
- http://untreaty.un.org/ilc/sessions/24/24sess.htm
- http://untreaty.un.org/ilc/sessions/30/30sess.htm
- http://untreaty.un.org/ilc/summaries/3_2.htm
- http://www.untreaty.un.org/texts/getter.asp
- http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/3_2_1974.pdf
- http://untreaty.un.org/ilc/texts/instrumenst/english/conventions/3_2_1978.pdf (Vienna Convention on Succession of States in Respect of Treaties- 1978)
- http://untreaty.un.org/ilc/texts/instrumenst/english/conventions/3_3_1983.pdf (Vienna Convention on Succession of States in Respect of State Property, Archives and Debts- 1983)
- http://www.wilsoncenter.org/subsites/ccpdc/pubs/opp/3.pdf